

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος (ΠΕΔ)

Διπλωματική Εργασία

«Η ανισότητα στην εφαρμογή του νόμου: Διαφοροποιημένη μεταχείριση δραστών οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος από την ποινική διαδικασία μέχρι το σωφρονιστικό σύστημα.»

Βασιλική Βούλγαρη-Γκλάβα

A.M: 519479

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Άννα Κασάπογλου

Πάτρα, Ιούνιος, 2024

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2024

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής, αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΑΠ και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα του ΕΑΠ όπου εκπονήθηκε.

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η ανισότητα στην εφαρμογή του νόμου: Διαφοροποιημένη μεταχείριση δραστών οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος από την ποινική διαδικασία μέχρι το σωφρονιστικό σύστημα»

Βασιλική Βούλγαρη - Γκλάβα

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Άννα Κασάπογλου

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Κουλούρης

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Στην Οικογένειά μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ένα όμορφο ακαδημαϊκό ταξίδι στον κόσμο της γνώσης έφτασε στο τέλος του με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας.

Ωστόσο, στο ταξίδι αυτό δεν ήμουν μόνη. Είχα συνοδοιπόρους μου όλους τους Καθηγητές και τις Καθηγήτριες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος (ΠΕΔ)» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, που μου πρόσφεραν απλόχερα τις γνώσεις τους αποτελώντας για εμένα αστείρευτη πηγή έμπνευσης και ενθάρρυνσης. Ευχαριστώ θερμά για την υποστήριξη, την ενθάρρυνση & τις πολύτιμες γνώσεις που αποκόμισα καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες και την εγκάρδια ευγνωμοσύνη μου θα ήθελα να εκφράσω στην Επιβλέπουσα Καθηγήτρια μου, κ. Άννα Κασάπογλου για την πολύτιμη συνδρομή της στη διεκπεραίωση της παρούσης εργασίας, για την άψογη συνεργασία που είχαμε καθ' όλο το χρονικό αυτό διάστημα, την κατανόηση, την υποστήριξη και την καθοδήγησή της.

Θερμές ευχαριστίες και την εγκάρδια ευγνωμοσύνη μου θα ήθελα να εκφράσω και στον Συνεπιβλέποντα Καθηγητή μου, κ. Νικόλαο Κουλούρη για τις πολύτιμες παρατηρήσεις του κατά την εκπόνηση της παρούσης εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την εγκάρδια ευγνωμοσύνη μου και τις θερμές μου ευχαριστίες στην οικογένειά μου για την αδιάλειπτη στήριξη και την αγάπη τους σε κάθε βήμα της υπέροχης αυτής διαδρομής.

Συντομογραφίες / Abbreviations

ά.	άρθρο
ΑΔΑΕ	Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Βλ.	Βλέπε
c.	contre
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ECHR	European Convention On Human Rights
ECrtHR	European Court of Human Rights
κ.	Κατά
Καν.	Κανονισμός
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Ν./ν.	Νόμος
Ολ.	Ολομέλεια
Ολ. Α.Π.	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
Παρ.	παράγραφος
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Σύντ./Σ.	Σύνταγμα
Σχ. Ν.	Σχέδιο Νόμου
v.	Versus
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περίληψη

Περίληψη

Η αρχή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου επιτάσσει την ουσιαστική και πραγματική ισότητα των πολιτών σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας καθώς και κατά τον σωφρονισμό. Στο ελληνικό ποινικό σύστημα παρατηρείται ότι τα αρμόδια όργανα των τριών κρατικών εξουσιών προβαίνουν σε πλημμελή άσκηση της διακριτικής τους ευχέρειας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ιδίως σε ό,τι αφορά την μεταχείριση των υποκειμένων τέλεσης οργανωμένων και κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων. Η μελέτη των πρόσφατων υποθέσεων ποινικού ενδιαφέροντος με οργανωμένο χαρακτήρα, που απασχόλησαν την ελληνική δικαιοσύνη καθώς και όσων αναδείχθηκαν στην επικαιρότητα, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η τέλεση οργανωμένων εγκλημάτων αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, υποβαθμίζοντας την Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου. Σε επίπεδο σωφρονισμού, η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου παραβιάζεται διαρκώς, δεδομένου ότι τα κρατούμενα πρόσωπα δεν απολαμβάνουν πλέον ούτε και τις στοιχειώδεις εγγυήσεις αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης. Όλα τα παραπάνω συνδέονται ωστόσο στενώς με την προβληματική αντεγκληματική πολιτική που ακολουθείται στην χώρα μας και η οποία εστιάζει στην ποινικοποίηση του δημόσιου βίου και στην επί τα χείρω αναμόρφωση του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης.

Λέξεις κλειδιά

Λέξεις κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα - Εγκλήματα των ισχυρών - Κρατικό-εταιρικό έγκλημα - Διαφθορά - Παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος - Σωφρονισμός - Συνθήκες κράτησης

Abstract

Abstract

Η αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου- θεμελιώδης αρχή του ημεδαπού ποινικού δικαίου- του ευρωπαϊκού και του δικαίου της ΕΣΔΑ δοκιμάζεται σήμερα περισσότερο από ποτέ. Η ραγδαία ωστόσο εξάπλωση του οργανωμένου και του κρατικού εταιρικού εγκλήματος στην σημερινή εποχή προκαλεί ένα πλήγμα στην Δημοκρατία και το κράτος δικαίου, θέτοντας τα δικαιώματα των υποκειμένων της ποινικής διαδικασίας σε ένα καθεστώς διαρκούς αβεβαιότητας. Η παράλειψη τιμώρησης των εγκλημάτων αυτών υπερτονίζει την υποβάθμιση των θεσμών του κράτους και αναδεικνύει την ανάγκη εξεύρεσης πρακτικών λύσεων για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης.

The principle of equality before the law – a fundamental principle of domestic criminal law, European and ECHR law, is in threat more than ever nowadays. However, the rapid spread of organized and state-corporate crime in today's era infringes democracy and the rule of law. The rights of the subjects of criminal proceedings are under a state of constant uncertainty. The failure to punish these crimes overemphasizes the degradation of state institutions and highlights the need to find practical solutions to have justice restored.

Key words

Organized crime - Crimes of the powerful - State-corporate crime - Corruption - Globalization of crime - Corrections - Detention conditions

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες / Abbreviations	6
Περίληψη	7
Λέξεις κλειδιά	7
Abstract	8
Key words	8
Περιεχόμενα.....	9
Εισαγωγή.....	10
I. 1. Τα νομικά θεμέλια της αρχής της ισότητας ενώπιον του νόμου	11
i. Οι εγγυήσεις του εθνικού δικαίου.....	11
ii. Οι εγγυήσεις του διεθνούς και ενωσιακού δικαίου.....	14
I.1. Η αρχή της ισότητας στην εφαρμογή του νόμου σε συνάρτηση με το οργανωμένο και κρατικό-εταιρικό έγκλημα: ιδίως η υπόθεση των υποκλοπών.....	16
Κεφάλαιο I. Η ανισότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου από τη διερεύνηση του εγκλήματος έως και την επιβολή ποινής.....	19
1. Νόμος και έγκλημα: ο κομβικός ρόλος της νομοθετικής εξουσίας στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου	21
1.1. Τι είναι έγκλημα;.....	22
1.2. Σε ποιους κανόνες πρέπει να υπακούει η ευρύτατη εξουσία της νομοθετικής λειτουργίας στον καθορισμό του νομοθετικού εγκλήματος;.....	23
1.3. Ειδικότερα παραδείγματα	25
2. Η εφαρμογή του νόμου από την εκτελεστική εξουσία: ο ρόλος των διοικητικών αρχών στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου	27
3. Η εφαρμογή του νόμου από τη δικαστική εξουσία: ο ρόλος των δικαστικών οργάνων στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου	30
Κεφάλαιο II. Η ανισότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου κατά την σωφρονιστική διαδικασία	33
I. Οι πτυχές της άνισης σωφρονιστικής μεταχείρισης	34
A. Η ανισότητα κατά την επιβολή της ποινής	34
B. Η ανισότητα κατά την έκτιση της ποινής.....	37
2. Η επιρροή της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου	41
A. Η νομολογία του ΕΔΔΑ για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα	41
B. Η θεσμοθέτηση ειδικού ένδικου βοηθήματος για τις συνθήκες κράτησης.....	45
Καταληκτικά συμπεράσματα	48
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	54
Νομοθεσία.....	71
Νομολογία.....	73

Εισαγωγή

Η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.11) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ.20), αποτελεί «θεμελιώδη αρχή» (ΣτΕ Ολ.460/2013 όπως αναφέρεται σε Κουβαράς, 2023, σ.62), η οποία εφαρμόζεται μεταξύ άλλων, και στο «ποινικό δίκαιο» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.51). Η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 126; Χουλιάρης, 2019, σ.67) προκύπτει από σειρά νομοθετικών κατ' επέκταση διατάξεων, σε «υπερεθνικό και εθνικό περιβάλλον» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2016, σ.755) και απαιτεί την «ίση μεταχείριση» (Κουβαράς, 2023, σ.17) των εν γένει προσώπων εκ μέρους του «ποινικού νομοθέτη» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.54), καθώς και από τις αρχές εκείνες που είναι επιφορτισμένες (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.354) με την «έρευνα» (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.354) και την τιμωρία του εκάστοτε εγκλήματος (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.55) .

Ωστόσο, αναφορικά με την «κατοχύρωση» (Κουβαράς, 2023, σ.12) και το εφαρμόζειν της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ.20), σε αρκετές «έννομες τάξεις» (Διονυσοπούλου, 2003, σ.479-481 όπως αναφέρεται σε Παπαχαλαράμους, 2019, σ.149, υποσημ.22) το «περιεχόμενο» (Κουβαράς, 2023, σ.12) αλλά και οι κατ'επέκταση «υποχρεώσεις» (Κουβαράς, 2023, σ.22) που το εφαρμόζειν αυτής συνεπάγεται διαφέρουν σημαντικά (Whitman, 2009, σ.119). Έτσι, ενώ η «αμερικανική νομοθεσία απαιτεί γενικά όλοι οι πολίτες να αντιμετωπίζουν ίση απειλή τιμωρίας» (Whitman, 2009, σ.119), στις «ευρωπαϊκές έννομες τάξεις» (Λογοθέτης, 2024; Βλ. και Whitman, 2009, σ.119) εστιάζει στην ισότητα ως προς την απειλή έρευνας και τιμώρησής του εκάστοτε εγκλήματος (Whitman, 2009, σ.119). Περαιτέρω, σε ορισμένες μάλιστα χώρες όπως για παράδειγμα στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι αποφάσεις των κατώτερων ποινικών κατ' επέκταση δικαστηρίων επί όμοιων ωστόσο εγκλημάτων, διαφέρουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό μεταξύ τους (Baldwin, Bottomley, 1978, σ.132 όπως αναφέρεται σε Β. Καρύδης, 2010, σσ. 211,212). Συναφώς, στις Ηνωμένες Πολιτείες, βασική μεταβλητή (Καρύδης, 2010, σ.212) στην «ποινική μεταχείριση» (Βιδάλη, 2017, σ.36) αποτελεί το ζήτημα της «φυλετικής προέλευσης» (Καρύδης, 2010, σ.212), που θέτει σε αρκετές περιπτώσεις, σε εκ προοιμίου δυσμενέστερη μάλιστα θέση τα πρόσωπα αυτά (Καρύδης, 2010, σ.212). Ενδεικτική είναι η «υπόθεση George Floyd» (Καρούσος, 2022), που αποτελεί χαρακτηριστικό ωστόσο παράδειγμα κακής στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις χρήσης της εξουσίας από μέρους των αστυνομικών οργάνων (Βιδάλη, 2017, σσ.62,83,81), και δυσμενούς βεβαίως μεταχείρισης (Καρύδης, 2010, σ.212) λόγω «φυλετικής προέλευσης» (Καρύδης, 2010, σ.212).

Για τις ανάγκες εισαγωγής στο αντικείμενο της εργασίας, κρίνεται σκόπιμη η ανάλυση αφενός των νομικών κατ' επέκταση θεμελίων της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Χουλιάρης, 2019, σ.67) **(Ι.1.)**, και, αφετέρου, της διασύνδεσης αυτής με το «οργανωμένο έγκλημα» (Βιδάλη, 2019, σ.308) και το «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200) **(Ι. 2.)**.

I. 1. Τα νομικά θεμέλια της αρχής της ισότητας ενώπιον του νόμου

i. Οι εγγυήσεις του εθνικού δικαίου

Η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ. 20) κατοχυρώνεται μάλιστα θεσμικά (Βιδάλη, 2017, σ.62) στο «άρθρο 4 παρ. 1» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5710), υπό τη μορφή της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62), όπου και αναφέρεται ότι «“Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου”» (άρ. 4 παρ. 1 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5710) ήτοι ως υποχρέωση προς τα όργανα τα προερχόμενα (Κουβαράς, 2023, σσ. 20, 22) από τις «κρατικές εξουσίες (εκτελεστική / νομοθετική / δικαστική - άρθρο 26 Συντ.)» (Καρράς, 2019, σ. 62), να διαφυλάττουν το εφαρμόζουν (Κουβαράς, 2023, σσ.37,69) της «ισότητας των πολιτών» (Χουλιάρας, 2019, σ. 67) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ. 20). Σύμφωνα με το «περιεχόμενο» (Κουβαράς, 2023, σ.22) αυτής «απαγορεύεται» (Κουβαράς, 2023, σ.17 υποσημ.32) η «άνιση μεταχείριση προσώπων που τελούν υπό τις αυτές ή παρόμοιες συνθήκες ή αυθαίρετη εξομοίωση προσώπων που τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες» (ΣτΕ Ολ 219/2021, Ολ 2770-5/2020, Ολ 711/2017, ΣτΕ 137/2021, ΣτΕ 511/2019(7μ), ΣτΕ1851/2018, ΣτΕ 2101/2019, ΣτΕ Ολ1997/2015 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.38). Επιπλέον, η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς,2023,σ.20) ως καθιερωθείσα στο «άρθρο.4» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019,σ.5710) «επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση και από τον νομοθέτη, των με τις ίδιες συνθήκες εμφανιζόμενων περιπτώσεων» (ΣτΕ4126/1980, 1661/1980 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018), οπότε και αποκλείεται συνεπώς, το θεσπίζειν (ΣτΕ4126/1980, 1661/1980 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018) «ανισοτήτων, αντίθετων προς το κοινό περί δικαίου αίσθημα, είτε με τη μορφή ανεπίτρεπτου προνομίου, είτε με τη μορφή αδικαιολόγητης δυσμενούς διάκρισης» (ΣτΕ4126/1980, 1661/1980 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018).

Ωστόσο, «ειδικότερη εκδήλωση» (Κουβαράς, 2023, σ.86) της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) αποτελεί η «αρχή της δικονομικής ισότητας» (Μαθιουδάκη, 2021, σ.31επ. και ιδίως 44επ., idem, 2018, σ.1191=ΕφημΔΔ 2017, σ.237, Βεζυρτζή, 2017, σ.15, Κουβαράς, ό.π., όπως αναφέρεται σε Κουβαράς, 2023, σ.13), η οποία επιτάσσει, μεταξύ άλλων, την «ίση μεταχείριση» (Μπινιάρη, 2020) των «υποκειμένων» (Χουλιάρας, 2019, σ.64) («κατηγορούμενων» (Χουλιάρας, 2019, σ.82)) ως «διαδίκων» (Μπινιάρη, 2020), και μη παρεμπόδιση του ασκείν (Δέγλερης, 2016, σ.409) των «δικονομικών δικαιωμάτων» (Δέγλερης, 2016, σ.410) των προσώπων αυτών, εάν δεν υφίσταται ιδιαίτερος (Κοφίνης, ό.π.,σ.115, όπως αναφέρεται σε Κουβαράς, 2023, σ.39) λόγος δημοσίου στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις συμφέροντος που να δικαιολογεί την παρέκκλιση (Μανιτάκη, ό.π., σ.443-446, Δαγτόγλου, ό.π., σ.1040 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.39; Κουβαράς, 2023, ά.20Σ., σ.36).

Συνεπώς, κατά τα εκ της ως άνω αρχής επιτασσόμενα, «δεν καθιερώνεται μόνο ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο» (ΑΠ 474/2022, ΣτΕ Ολ.3654/2008, 2094/2011,71, 1513/2009 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20) αλλά ταυτοχρόνως δεσμεύεται όμως και ο νομοθέτης (Χρυσόγονος, ό.π., σ.173, Δαγτόγλου, ό.π., σ.1018, Μάνεσης, 1980,σ.318 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20), ήτοι «κατά τη ρύθμιση ουσιασώς όμοιων πραγμάτων, σχέσεων, καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων, δεν μπορεί να νομοθετεί, κάνοντας διαφορετική μεταχείριση αυτών ή εισάγοντας εξαιρέσεις ή κάνοντας διακρίσεις» (ΑΠ 1574/81, 1771/1981, 1107/1981, 911/1981 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018) παρά μόνο αν τα ανωτέρω επιβάλλονται (Χρυσόγονος,ό.π.,σ.173, Δαγτόγλου,ό.π.,σ.1018, Μάνεσης,1980,σ.318 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20) «από λόγους κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος» (Χρυσόγονος, ό.π., σ.173, Δαγτόγλου, ό.π., σ.1018, Μάνεσης, 1980, σ.318 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20).

Η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 126; Χουλιάρης, 2019, σ.67) αποτελεί θεμέλιο για τη «λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος» (Κεσσόπουλος, 2023), καθώς η διασφάλιση του εφαρμόζειν αυτής (Βούλγαρης, 2023, σ.12) εξασφαλίζει την «ορθή και αποτελεσματική» (Χαμηλοθώρης, 2020) «απονομή της δικαιοσύνης» (Χαμηλοθώρης, 2020). Ανάγεται δε ευρύτερα στην «αρχή του Κράτους Δικαίου» (Μανιτάκη, 208-209 όπως αναφέρεται σε Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162), η οποία κατοχυρώνεται μάλιστα θεσμικά (Βιδάλη, 2017, σ.62) στο «άρθρο **25 παρ. 1**» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5716). Από την ως άνω όμως αρχή, η οποία «δεν αποτελεί απλά ένα εργαλείο για τον τυπικό περιορισμό» (Μανιτάκη, 208-209 όπως αναφέρεται σε Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162) της «νομοθετικής εξουσίας» (Βούλγαρης, 2023, σ.12), εκπηγάζουν ωστόσο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.163) «μερικότερες εγγυήσεις» (ό.π., 154 επ., 372 επ, 400επ. όπως αναφέρεται σε Καϊάφα- Γκμπάντι, 2020, σ.162 υποσημ.17) αφενός διαδικαστικού μάλιστα χαρακτήρα (άρθρο 7 Συντ, άρθρο 2παρ.1 Συντ όπως αναφέρονται σε Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162), σχετικά με την «ασφάλεια δικαίου, τη νομιμότητα, την μη αναδρομική εφαρμογή των κανόνων δικαίου» (άρθρο 7 Συντ, άρθρο 2παρ.1 Συντ όπως αναφέρονται σε Καϊάφα -Γκμπάντι, 2020, σ.162), αφετέρου ουσιαστικού χαρακτήρα, οι οποίες σχετίζονται με τις αξίες που πρέπει να υπηρετούν οι ρυθμίσεις (ά.7 Συντ, ά.2παρ.1 Συντ. όπως αναφέρονται σε Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162) στο πλαίσιο του «ποινικού δικαίου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.45), και οι οποίες οφείλουν να σέβονται (Ferrajoli, 2010 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.24) την «αρχή της αξίας του ανθρώπου» (Ολομ ΑΠ 401/1998, υπ'αρ.1/2018 αναφορά του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου όπως αναφέρονται σε Βλαχόπουλος, 2023, σ.2 υποσημ.1), της «ισότητας, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης» (Καϊάφα -Γκμπάντι, 2020, σ.162; Βλ. «αρ. 25 παρ. 4» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5716) Σ.: «Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης» (ά. 25παρ.4 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5716)).

Η «αρχή του κράτους δικαίου» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.163) σε συνδυαστική εφαρμογή με την «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 126; Χουλιάρης, 2019, σ.67), επιβάλλουν οι ρυθμίσεις που θεσπίζονται (Barrata, 1982, 119-120 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2013, σ.201) στο «ποινικό δίκαιο» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.51), να μην είναι απλώς νόμιμες (να έχουν δηλαδή ως έρεισμα τον νόμο) αλλά περαιτέρω να είναι και δίκαιες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162).

Περαιτέρω, μια σημαντική «εκδήλωση» (Κουβαράς, 2023, σ.86) της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) αποτελεί η «ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών» (ΣτΕ980/2002 όπως αναφέρεται σε Πρεβεδούρου, 2024) κατ'άρθρο «**4 παρ. 5**» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5710), όπου αναφέρεται ότι: «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους» (ά. **4παρ.5** Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5710). Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το «οργανωμένο έγκλημα» (Βιδάλη, 2017, σ. 74) και το «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200), η ως άνω αυτή αρχή παραβιάζεται αφού η τέλεση αυτών συνεπάγεται, τουλάχιστον στην πλειονότητα των περιπτώσεων, «κατάχρηση των δημόσιων πόρων» (OECD, ό.π., σ.33-47, Ackerman, 2001, σ.35-62 όπως αναφέρονται σε Γασπαρινάτου, 2019, σ.163) και «επιβάρυνση» (ΕλΣυν VI Τμ. 23/2012 όπως αναφέρεται σε Καραθανασόπουλος, 2013, σ.1054) των «δημοσίων οικονομικών» (Γούπιος, 2023, σ.5). Η περίπτωση της πρόσφατης «υπόθεσης των Τεμπών» (Αναγνωστόπουλος, 2024), αποτελεί μάλλον χαρακτηριστικό ωστόσο παράδειγμα «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200; Κουρούτζας, 2019, σ.137) στο οποίο έλαβε χώρα «κατάχρηση των δημοσίων πόρων» (OECD, ό.π., σ.33-47, Ackerman, 2001, σ.35-62 όπως αναφέρονται σε Γασπαρινάτου, 2019, σ.163), στο πλαίσιο της σύναψης διαδοχικών δημοσίων στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση συμβάσεων (Ράϊκος, 2017, σ.174-197 όπως αναφέρεται σε Σπανός, 2019, σ.385) παραβαίνοντας τις «αρχές της διαφάνειας και του ελεύθερου ανταγωνισμού» (πρβλ. ΔΕΕ αποφάσεις της 20.9.1988 στην υπόθεση C-31/87, Gebroeders Beentjes και 27.10.2005 στην υπόθεση C-234/03 Contse S.A. κ.λπ, ΕλΣυν VI Τμ. 3149/2012 όπως αναφέρονται σε Καραθανασόπουλος, 2013 σ.1061) αλλά και την «αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης» (ΕλΣυν VI Τμ.794, 3492/2012, 2754/2011 όπως αναφέρονται σε Καραθανασόπουλος,

2013 σ.1064), υπό την ειδικότερη πτυχή της «αρχής της οικονομικότητας» (Γούπιος, 2023, σ.5) (η οποία επιτάσσει επίτευξη των πολιτικών κυβερνητικής υφής με την δημοσιονομικώς μικρότερη δυνατή επιβάρυνση (Γούπιος, 2023, σ.5)).

Σύμφωνα δε με το «**άρθρο 7**» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5711) «Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο, που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης» (**άρθρο 7** Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5711) ενώ κατά τη διάταξη του «**άρθρου 2 παρ. 1**» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5709) «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» (**άρθρο. 2 παρ. 1** Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5709).

Η «αρχή της νομιμότητας» (Μυλωνόπουλος, 2014; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284) «των ποινών» (Μυλωνόπουλος, 2014; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 284), η οποία είναι «θεμελιώδης» (Αργυρός, 2015) στο «ποινικό δίκαιο» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.51), είναι πράγματι στενώς μάλιστα συνδεδεμένη προς τις «αρχές της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.36) και της «προστασίας της ανθρώπινης αξίας» (Βλαχόπουλος, 2023, σ.4), στο μέτρο που «αρχή της νομιμότητας των εγκλημάτων και των ποινών» (Μυλωνόπουλος, 2014) καθώς και ο δίκαιος χαρακτήρας αυτών (Μοροζίνης, 2023, σ.117; Χωραφάς, 1963, ό.π., σ.537-538 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.280), διασφαλίζουν – τουλάχιστον σε «κανονιστικό» (Γασπαρινάτου, 2019, σ. 164) επίπεδο – ότι το ποινικοποιείν και το τιμωρείν των κοινωνικών εν γένει συμπεριφορών γίνεται γενικώς και μάλιστα αντικειμενικώς, έτσι ώστε να αποδοκιμάζονται (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ.57,70; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 198; Ibidem, σ.67 επ. όπως αναφέρεται σε Βούλγαρης, 2023, σ.13 υποσημ.29; Βιδάλη, 2017, σ.31; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ.126,242; Christie, 1993 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ. 175; Βούλγαρης, 2023, σ. 13) οι «κοινωνικά επιβλαβείς» (Λάζος, 2007, σ. 210) «συμπεριφορές» (Γεωργούλας, 2019, σ.60). Οι αρχές αυτές αντιθέτως παραβιάζονται, όταν το ποινικοποιείν (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.198) «μιας εγκληματικής συμπεριφοράς» (Γεωργούλας, 2019, σ.48) και συνακόλουθα η «επιβολή ποινής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.40), σκοπούν όχι στην «αποδοκιμασία» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.71) μιας «αντικειμενικής» (Βούλγαρης, 2023, σ.28) πράξης αλλά στο τιμωρείν ενός προσώπου για λόγους πολιτικών εν γένει σκοπιμοτήτων (Βιδάλη, 2017, σ.31; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.126; Αλοσκόφης, 2019, σ.93; Καρύδης, 2010, σ.199).

Όπως επισημαίνει το Ανώτατο Δικαστήριο της Χώρας (Α.Π. 1233/2018) «Η αρχή «Nullum crimen nulla poena sine lege», ανήκει συστηματικά στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο και αποτελεί τον ακρογωνιαίο Λίθο του συστήματος του, σε κάθε δημοκρατική πολιτεία, **εννοείται πραγματικά δημοκρατική και όχι μόνο κατ' επίφαση (όπως δηλαδή η χώρα μας)**» (ΑΠ 1233/2018). Επιπλέον δε, «κατοχυρώνεται και προστατεύεται από τη διάταξη της πρώτης παραγράφου του άρθρου 7 του Συντάγματος, το οποίο έτσι την καθορίζει ως βασική νομική αρχή, πρωταρχική πηγή και θεμελιώδη αρχή του Ποινικού Δικαίου» (ΑΠ 1233/2018). Επίσης «εάν η χώρα βρίσκεται κάτω το ειδικό καθεστώς "της κατάστασης πολιορκίας", κατ' άρθρο 48 του Συντάγματος, δεν προβλέπεται η αναστολή της διάταξης του άρθρου 7, η οποία από αυτόν και μόνο το λόγο, αποδεικνύεται ως θεμελιώδης» (Α.Π. 1233/2018).

Επιπλέον, το «**άρθρο 4 παρ. 1**» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5710), συμπληρώνεται (βλέπ. Σβώλου-Βλάχου Α'78.3, Γνωμ. Ν.Σ.Κ. 1336/1955 Π. Χρ. ΣΤ 51, Ζησιάδ. Α' 29, άρθρο 10 της Παγκόσμιας Διακήρυξης και Κυριακόπουλο σελ.328 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018) από την «αρχή της νομιμότητας των ποινών» (βλέπ. Σβώλου-Βλάχου Α'78.3, Γνωμ. Ν.Σ.Κ. 1336/1955 Π. Χρ. ΣΤ 51, Ζησιάδ. Α' 29, άρθρο 10 της Παγκόσμιας Διακήρυξης και Κυριακόπουλο σελ.328 όπως αναφέρονται σε Α.Π. 1233/2018), η οποία και κατοχυρώνεται (βλέπ. Σβώλου-Βλάχου Α'78.3, Γνωμ. Ν.Σ.Κ. 1336/1955 Π. Χρ. ΣΤ 51, Ζησιάδ. Α' 29, άρθρο 10 της Παγκόσμιας Διακήρυξης και

Κυριακόπουλο σελ.328 όπως αναφέρονται σε ΑΠ 1233/2018) στο «άρθρο 1» (ά. 1 Π.Κ. Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019; βλ. και Α.Π 1233/2018), κατά την οποία και σε συνδυασμό με το «άρθρο 7» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.11) «έγκλημα δεν υπάρχει χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της καθώς και την επιβλητέα γι' αυτή ποινή» (ά. 1 Π.Κ. Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019)· ενώ σύμφωνα με το «άρθρο 14 παρ. 1» (Π.Κ. Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019), «“Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστική σε εκείνον που την τέλεσε, η οποία τιμωρείται από το νόμο”» (ά. 14 παρ. 1 Π.Κ. Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019) «(nullum crimen nulla poena sine lege)» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.99).

Ωστόσο, σύμφωνα με το «άρθρο 2 παρ. 1» (Π.Δ. 283/1985 ΦΕΚ Α'106/31-05-1985) του προγενέστερου μάλιστα ΠΚ (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.101), «"αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της ίσχυσαν δύο ή περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται αυτός που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις"» (ά. 2 παρ.1 Π.Δ. 283/1985 ΦΕΚ Α'106/31-05-1985).

Βεβαίως, «ανάλογου περιεχομένου είναι και η αντίστοιχη διάταξη του νέου Π.Κ. (Ν.4619/2019), ισχύοντος από 1-7-2019 (βλ. άρθρ. 460 αυτού)» (ΑΠ 5/2020), η οποία αφορά (Ολ. ΑΠ 1/2014 όπως αναφέρεται σε ΑΠ 5/2020) στους «ουσιαστικούς ποινικούς νόμους και όχι στους δικονομικούς, καθ' όσον οι δικονομικοί νόμοι έχουν αναδρομική ισχύ» (Ολ. ΑΠ 1/2014 όπως αναφέρεται σε ΑΠ 5/2020) ώστε «ρρυθμίζουν τις εκκρεμείς δίκες κατά το ατέλεστο, κατά το χρόνο της έκδοσής τους, μέρος αυτών» (Ολ. ΑΠ 1/2014 όπως αναφέρεται σε ΑΠ 5/2020), «εκτός αν άλλως ορίζουν» (Ολ. ΑΠ 1/2014).

Επιπλέον, κατά την συγκεκριμένη αυτή διάταξη, η οποία μάλιστα καθιερώνει (ΑΠ 5/2020) την «αρχή της αναδρομικότητας του επιεικέστερου ουσιαστικού ποινικού νομού, που ίσχυσε από την τέλεση της πράξης μέχρι το χρόνο της αμετάκλητης εκδίκασης της υπόθεσης» (ΑΠ 5/2020), σημειώνεται ότι ως «επιεικέστερος νόμος θεωρείται εκείνος που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις» (ΑΠ 5/2020).

Συνεπώς, «γίνεται σύγκριση των περισσότερων σχετικών διατάξεων στο σύνολο των προϋποθέσεων που προβλέπονται από καθεμιά από αυτές, έτσι ώστε να είναι πλέον σαφές, βάσει του νέου Π.Κ., ότι εφαρμόζεται πάντα η επιεικέστερη διάταξη και όχι ο νόμος ως ενιαίο "όλον"» (ΑΠ 5/2020) και αν εξ αυτής «προκύψει ότι ο κατηγορούμενος, όπως κατηγορείται, επιβαρύνεται το ίδιο από όλους τους νόμους» (ΑΠ 5/2020), τότε θα εφαρμοστεί εκείνος εξ αυτών, ο οποίος και ίσχυε δηλαδή (ΑΠ 5/2020) «κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, διαφορετικά εφαρμόζεται ο νεότερος επιεικέστερος νόμος» (ΑΠ 5/2020).

Πιο συγκεκριμένα δηλαδή, «επιεικέστερος είναι ο νόμος, που προβλέπει το χαμηλότερο ανώτατο όριο του είδους της ποινής» (ΑΠ 5/2020). Στην περίπτωση όμως κατά την οποία «το ανώτατο όριο είναι το ίδιο, επιεικέστερος είναι αυτός που προβλέπει το μικρότερο κατώτατο όριο» (ΑΠ 5/2020). Ωστόσο, «για το χαρακτηρισμό ενός νόμου ως επιεικέστερου ή μη λαμβάνεται κατ' αρχήν υπόψη το ύψος των απειλούμενων ποινών κάθειρξης ή φυλάκισης, θεωρείται δε η πρώτη βαρύτερη της δεύτερης, ενώ επί ίσων στερητικών της ελευθερίας ποινών λαμβάνεται υπόψη και η χρηματική ποινή» (Α.Π. 5/2020).

ii. Οι εγγυήσεις του διεθνούς και ενωσιακού δικαίου

Προς το διασφαλίζειν της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62) το «**άρθρο 6**» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.9, 10) κατοχυρώνει το «δικαίωμα σε δίκαιη δίκη» (Δέγλερης, 2016, σ.413, 414), το οποίο δεν περιορίζεται μόνο στο εξασφαλίζειν (Κουβαράς, 2023, ά.20 Σ., σ. 35; Δέγλερης, 2016, σ.416) της «δικαστικής προστασίας» (Κουβαράς, 2023, ά. 20 Σ., σ.9; Δέγλερης, 2016, σ.416), αλλά δεσμεύει παράλληλα και τη Διοίκηση, η οποία θα πρέπει να μη θέτει φραγμούς στην αποτελεσματική

μάλιστα άσκηση αυτού(Βλ.και Δέγλερης, 2016, σ.408; Παυλόπουλος, ό.π., σ.326 όπως αναφέρεται σε Δέγλερης, 2016, σσ.408,409; Δέγλερης, 2016, σ.416; Παπαδημητρίου, 2010, σ.50 όπως αναφέρεται σε Δέγλερης,2016,σσ.416, 417).

Ωστόσο, «ειδικότερη εκδήλωση» (Κουβαράς, 2023, σ.86) της ως άνω αυτής αρχής αποτελεί ωστόσο η περαιτέρω υποχρέωση (Erfar-Avef κατά Ελλάδας της 27.3.2014 όπως αναφέρεται σε Σγάντζου, 2020) των «συμβαλλόμενων κρατών» (European Justice, n.d.) να διασφαλίζουν (Γαλανού σε Κοτσαλής, 2014, σ.457 όπως αναφέρεται σε Σγάντζου, 2020) την «εύλογη διάρκεια της ποινικής δίκης» (Γαλανού σε Κοτσαλής, 2014, σ.457 όπως αναφέρεται σε Σγάντζου, 2020), με σκοπό να μην πλήττονται (ΑΠ 1638/2002,2003,σ.607 όπως αναφέρεται σε Σγάντζου, 2020) τα «οικονομικά και ουσιαστικά δικαιώματα» (Πανούσης, 2023) των εκάστοτε προσώπων-κατηγορουμένων (Κοσμάτος&Λαμπάκης, 2019, σ.186).

Επίσης, στο «άρθρο 7» (ΕΣΔΑ, 1950, σ. 11) αναφέρεται ότι «1. Ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμήν διεπράχθη, δεν απετέλει αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρυτέρα ποινή από εκείνην η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμήν της διαπράξεως του αδικήματος .2. Το παρόν άρθρον δεν σκοπεύει να επηρεάση την δίκην και τιμωρίαν ατόμων ενόχων δια πράξεις ή παραλείψεις αι οποίαι καθ' ην στιγμήν διεπράχθησαν, ήσαν εγκληματικά συμφώνως προς τας αναγνωριζόμενας υπό των πολιτισμένων εθνών γενικάς αρχάς δικαίου» (ά. 7 ΕΣΔΑ, 1950, σ. 11). Οι ως άνω αυτές διατάξεις κατοχυρώνουν πέραν από την «αρχή της νομιμότητας» (Μυλωνόπουλος, 2014; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284) «των ποινών» (Μυλωνόπουλος, 2014; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284), την «αρχή της υποχρεωτικής αναδρομικότητας του ευμενέστερου ποινικού νόμου» (Scoppola κατά Ιταλίας[No2], αρ.αιτ.10249/03, σκ.109(με μειοψ.) όπως αναφέρεται σε Βούλγαρης, 2023, σ.47) για τον ποινικό παραβάτη (ΣτΕ 2221/2018). Αποτελεί δε αρχή του «εθνικού δικαίου» (Βούλγαρης, 2023, σ.21), του «ενωσιακού δικαίου» (Κουβαράς, 2023, ά.20Σ., σ.26) και της «ΕΣΔΑ» (Μοροζίνης, 2023, σ.90)., και επιτάσσει, «όταν υπάρχουν διαφορές μεταξύ του ποινικού δικαίου που ίσχυε τη στιγμή της διάπραξης του αδικήματος και των μεταγενέστερων ποινικών νόμων που θεσπίστηκαν πριν από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, τα δικαστήρια πρέπει να εφαρμόζουν το δίκαιο του οποίου οι διατάξεις είναι πιο ευνοϊκές» (Scoppola v. Italy (No2),[GC],2009,Appl. No. 10249/03, §109). Επιπλέον δε, εφαρμόζεται και επί «διοικητικών κυρώσεων» (βλ. ΣτΕ 2957/2013 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ 2221/2018; Βούλγαρης, 2023, σ.21) «ποινικού χαρακτήρα» (βλ. ΣτΕ 2957/2013 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ 2221/2018; Βούλγαρης, 2023, σ.22), κατά την έννοια της Σύμβασης, έχοντας ως βάση «κριτήρια όμοια με εκείνα της απόφασης Engel» (ΕΔΔΑ, απόφ. 09.02.1995, υπόθ.Welch κατά Ηνωμένου Βασιλείου,αρ.αιτ.17440/90, σκ.28,ΕΔΔΑ, απόφ.08.06.1995,υπόθ.Jamil κατά Γαλλίας, σκ.32επ. όπως αναφέρονται σε Βούλγαρης, 2023, σ.23; Βλ. και Engel and others v. The Netherlands, application no.5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72).

Σε ό,τι αφορά το «ενωσιακό δίκαιο» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.193), αξίζει να τονισθεί ότι η «αρχή του Κράτους δικαίου» (Πρεβεδούρου, 2021) κατοχυρώνεται στη «Συνθήκη της Λισσαβώνας» (Συνθήκη της Λισσαβώνας, 2007/C306/01; Βλ. και Μυλωνόπουλος, 2020, σσ.59επ.), η οποία και «αναφέρεται στο κράτος δικαίου ως θεμελιώδη αξία (άρθ.2 ΣυνθΕΕ)» (Κανελλοπούλου-Μαλούχου,2012,σ.301επ. όπως αναφέρεται σε Κοντιάδης&Φωτιάδου,2023,σ.23; Βλ. και ά.2 ΣΕΕ).

Επιπλέον, στο «άρθρο 20» (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., 2016) αναφέρεται ότι «όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου» (ά. 20 Χ.Θ.Δ.Ε.Ε, 2016) ήτοι «κατοχυρώνεται η αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.14) «έναντι του νόμου»(Κουβαράς, 2023, σ.14) (ωστόσο στο «άρθρο 51παρ.1» (Χ.Θ.Δ.Ε.Ε, 2016), αναφέρεται ότι «Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης.» (ά. 51 παρ. 1 Χ.Θ.Δ.Ε.Ε, 2016).

Επιπλέον, σύμφωνα με το «άρθρο 10» (Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948) «“Κάθε άτομο δικαιούται ισονομία, σε μια δίκαιη και δημόσια δίκη από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του και για

το βάσιμο της κατηγορίας εναντίον του» (ά. 10 Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948). Σύμφωνα δε με το «άρθρο 11 παρ.2» (Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948) «Κανείς δεν θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που κατά τον χρόνο που τελέστηκαν δεν συνιστούσαν αξιόποινo αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη» (ά. 11 παρ. 2 Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948), ενώ σύμφωνα με το «άρθρο 7» (Διεθνής Σύμβαση της Ρώμης, Ν.2329/1953 ΦΕΚ Α'/68/21-03-1953,σ.441), «Ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν, η οποία καθ' ην στιγμή διεπράχθη, δεν απετέλει αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές Δίκαιον. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη, η οποία επιβállετο κατά τη στιγμή της διαπράξεως του αδικήματος» (ά.7 Διεθνής Σύμβαση της Ρώμης, Ν.2329/1953 ΦΕΚ Α'/68/21-03-1953,σ.441). Συνεπώς, οι παραπάνω διατάξεις, αποτελούν βασική μάλιστα «εγγύηση» (Ferrajoli, 2010όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.24) αναφορικά με το εφαρμόζειν της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.11) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 126; Χουλιάρas, 2019, σ.67).

Ι.1. Η αρχή της ισότητας στην εφαρμογή του νόμου σε συνάρτηση με το οργανωμένο και κρατικό-εταιρικό έγκλημα: ιδίως η υπόθεση των υποκλοπών

Μολονότι η «κατοχύρωση» (Κουβαράς, 2023, σ.12) της «αρχής της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ.20) αποτελεί σημαντική μάλιστα «εγγύηση» (Ferrajoli, 2010όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.24) του «ποινικού δικαίου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.45), διαπιστώνουμε ότι το εφαρμόζειν αυτής στην πράξη, είναι προβληματική, και τούτο, καταρχήν λόγω των εν γένει δυσκολιών του εφαρμόζειν (Βιδάλη, 2017, σ.78) της «αρχής της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) στο «ποινικό δίκαιο» (Χουλιάρas, 2019, σ.82). Ο δε αποτελεσματικός βεβαίως «έλεγχος» (Μανωλάκογλου, 2014) «άσκησης της διακριτικής ευχέρειας» (Γώγος, 2020, σ.3) των «οργάνων του κράτους» (Παπανικολάου, 2023, σ.37) φαίνεται να είναι αρκετά δυσχερής (Γώγος, 2020, σ.1), αφενός λόγω του μεγάλου ωστόσο αριθμού αυτών, αφετέρου λόγω των εν γένει πολιτικών στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις συμφερόντων (Συκιώτου, 2016, σ.183; Βιδάλη, 2017, σ.95; Γασπαρινάτου, 2019, σ.178), που επηρεάζουν σε μεγάλο βεβαίως βαθμό την κρίση των ανωτέρω (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.192).

Επιπλέον, η εφαρμογή της «αρχής της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) στο «ποινικό δίκαιο» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.51), είναι δυσχερής λόγω της διαφοροποίησης ((Γώγος, 2020, σ.1; Βασιλαντωνοπούλου, 2014 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2019, σ.308) της «ποινικής μεταχείρισης» (Παπαχαλαράμπος, 2019, σ.150) των «εγκλημάτων των ισχυρών» (Βιδάλη, 2019, σ.308).

Έτσι, παράγοντες αναφορικά με το ταξικώς ανήκειν (Βιδάλη, 2013, σ.183) επιδρούν καθοριστικά (Καρύδης, 2010, σ.199) στο μη εφαρμόζειν της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ.62), ιδίως σε περιπτώσεις «κρατικών- εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142), με πρόσωπα έχοντα οικονομική και πολιτική κραταιότητα (Λάζος, 2007, σ.205), έτσι ώστε να καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο το εφαρμόζειν του ποινικού κατ' επέκταση νόμου κατά τρόπο μάλιστα μη ανομοιόμορφο (Δασκαλάκης, ό.π., σ.29κ.ε, 79κ.ε, Λαμπροπούλου, 1999, σ.37κ.ε όπως αναφέρονται σε Κουλούρης, 2019, σ.27; Κουλούρης, 2019, σ.29).

Στην άλλη βεβαίως πλευρά, βρίσκονται πρόσωπα από «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Χουλιάρas, 2019, σ.66) και μάλιστα «στο στόχαστρο» (Χλούπης, 2019, σ.299) του «νομοθέτη» (Χλούπης, 2019, σ.296) και των «αρμόδιων κρατικών αρχών» (Κουβαράς, 2023, ά.20Σ., σ.31), με αποτέλεσμα να τυγχάνουν δυσμενέστερης κατ' επέκταση μεταχείρισεως (Καρύδης, 2010, σ.212).

Το κύριο δε πρόβλημα έγκειται στην κραταιότητα και στην εξουσιαστική εν γένει παρουσία (Λάζος, 2007, σσ.205,210; Γασπαρινάτου, 2019, σ.175) των «υποκειμένων» (Χουλιάρας, 2019, σ.64) του «οργανωμένου και κρατικού εταιρικού εγκλήματος» (Βιδάλη, 2017, σ.163) που κατ' επέκταση επιτρέπουν σε αυτά να επιτυγχάνουν την μη αποτελεσματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 143) του «κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143) και την αποφυγή βεβαίως οποιασδήποτε δυσμενούς κατ' επέκταση συνέπειας ποινικής μάλιστα υφής (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186).

Οι δε πρόσφατες ωστόσο υποθέσεις ποινικού μάλιστα ενδιαφέροντος, αναδεικνύουν το σημαίνον ζήτημα ότι το «οργανωμένο έγκλημα» (Χλούπης, 2019, σ.302; Βιδάλη, 2019, σ.308) και το «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200) επεκτείνονται διαρκώς, απειλώντας ολοένα περισσότερο το δημοκρατικό κατ' επέκταση πολίτευμα (Σταμούλη, 2016, 1201; Βιδάλη, 2017, σ.130; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.263; Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) και τα «συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα» (ΣτΕ 822/2022, σ.5) των προσώπων.

Συναφώς, η «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57), ανέδειξε αφενός την επεκτατική άνοδο (Σταμούλη, 2016, σ.1201) του «οργανωμένου εγκλήματος» (Χλούπης, 2019, σ.286) αφετέρου δε την σε βάθος μάλιστα εισχώρηση (Σταμούλη, 2019, σ.217) σε «απαράβιαστα συνταγματικά δικαιώματα» (EfSyn, 2022) περί της «προστασίας της ιδιωτικής ζωής» (Παναγοπούλου, 2023, σ.8), και τα οποία η «κρατική εξουσία» (Κουβαράς, 2023, σ.20) οφείλει να προασπίζει αλλά και να προωθεί (Ferrajoli, 2010, όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.24).

Ειδικότερα, η συγκεκριμένη ως άνω υπόθεση, αφορά την φερόμενη κατάχρηση πόρων και μάλιστα ενωσιακών (ά.3§2^Α iii Οδηγία(ΕΕ)2017/1371 ; Βλ. και Προοίμιο της συγκεκριμένης Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1371 σκ. 9) εκ μέρους της ίδιας της Κυβέρνησης προς το χρηματοδοτείν μάλιστα ενός λογισμικού στη συγκεκριμένη περίπτωση μη νόμιμου (EfSyn, 2022; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.51), περί παρακολούθησεως διαφόρων στοχοποιημένων ωστόσο προσώπων, κατά παράβαση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σσ.3,4; Παναγοπούλου, 2023, σ.49) του «απορρήτου των επικοινωνιών» (Παναγοπούλου, 2023, σ.49), της «ιδιωτικής ζωής» (Παναγοπούλου, 2023, σ.61), της «ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας» (Ηλιάδου, 2023, σσ.10,11), του «Κράτους δικαίου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.45), του «τεκμηρίου αθωότητας» (Χλούπης, 2019, σ.301) και της «αξίας του ανθρώπου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.45).

Τα συγκεκριμένα ως άνω στοιχεία καταδεικνύουν ωστόσο την πολύπλευρη υφή της εν γένει υφιστάμενης, κοινωνικής, πολιτικής, (Καρύδης, 2016 σ.1640) αλλά κατ' επέκταση και εγκληματολογικώς (Αλοσκόφης, 2019, σ.93) κρίσεως, η οποία δεν περιορίζεται αποκλειστικά στα όρια της χώρας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.164), εξαιτίας της υφής των αναμειγμένων εν γένει οντοτήτων εσωτερικού και διεθνούς κατ'επέκταση χώρου (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.164; Σταμούλη, 2019, σ.215) ήτοι την «ΕΕ» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.164), «δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.57), καθώς και «τρίτες χώρες» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.169).

Συνεπώς, εκ των ανωτέρω, εμφανίζεται ανύπαρκτη ολοκληρωτικώς κάθε είδους ελεγκτικότητα (Kramer, Michalowski, Kauzlarich, ό.π., σ.279 όπως αναφέρονται σε Γεωργούλας, 2019, σ.59) αναφορικά με το εφαρμόζειν «επιβλαβών» (Χουλιάρας, 2019, σ.66) κρατικών εν γένει πολιτικών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.164), επί των συμφερόντων και δη των ενωσιακών (Κανονισμός (ΕΕ), 2017, σ.1; Μυλωνόπουλος, 2020, σ.48) από τα αρμόδια ρυθμιστικής υφής όργανα (Χουλιάρας, 2019, σ.79) στο «υπερεθνικό και εθνικό περιβάλλον» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2016, 755) αλλά και από την «πολιτική κοινωνία» (Βιδάλη, ό.π., σ.53 κ.ε, Λάζος, ό.π., σ.12 κ.ε. όπως αναφέρονται σε Κουλούρης, 2019, σ.21).

Ωστόσο, η παραπάνω «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57), που είναι συνεχώς εξελισσόμενη οπότε και δεν υφίσταται

οιασδήποτε μορφής μέτρο που να δρα περιοριστικά έναντι της κρατικής αυτής δράσεως στο συγκεκριμένο αυτό ως άνω πεδίο λόγω ανυπαρξίας συμπερασμάτων επ' αυτής ασφαλώς αναδεικνύει την ολοκληρωτική μη αποτελεσματικότητα (Συκιώτου, 2016, σ.200; Βιδάλη, 2017, σ. 143) του «κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143), το αδιαφανές των εν γένει συμπεριφορών (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.187) προσώπων πολιτικώς ενεργών (Αλοσκόφης, 2019, σ.93; Παπαχαλαράμους, 2019, σ.145) και κατ' επέκταση το σημαίνον ζήτημα της «σκοτεινής εγκληματικότητας» (Καρύδης, 2010, σσ.199,200), όπως στην «υπόθεση Novartis» (Σανιδάς, 2022, σ.526) και στο «σκάνδαλο Siemens» (Παπαχαλαράμους, 2019, σ.151).

Η «σκοτεινή εγκληματικότητα» (Καρύδης, 2010, σσ.199,200; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.123) και το αδιαφανές (Γασπαρινάτου, 2019, σ.181) της εν γένει συμπεριφοράς των κρατικών στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση δρώντων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.57) αναφορικά με το σημαίνον ζήτημα των «υποκλοπών» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.55) «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, 2022/2077 (INI) σ.73) και της οικονομικού μάλιστα χαρακτήρα διαχειρίσεως πόρων και μάλιστα ενωσιακών διευκολύνεται μέσω των εκ του Κράτους μετερχομένων μεθοδεύσεων (Βιδάλη, 2017, σ.136), το οποίο μέσω ενός μεγάλου αριθμού, τα τελευταία μάλιστα έτη, διαδοχικών παρεμβάσεων νομοθετικού χαρακτήρα (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191), αντιβαίνουσών μάλιστα (Βεργώνης, 2022, σ.175) «του Συντάγματος» (Παπαχαλαράμους, 2019, σ.145) και «του κράτους δικαίου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186) αποπειράται το νομιμοποιείν της εν γένει δράσεώς του (Αλοσκόφης, 2019, σ.89) επί του ζητήματος «των υποκλοπών» (Λαμπρόπουλος, 2023) ώστε να καταστήσει εν τέλει νόμιμη και τυπικώς μάλιστα, συμπεριφορά, η οποία κατά τα άλλα (Γεωργούλας, 2019, σσ.46,47) φέρει στοιχεία «εγκληματολογικού προσανατολισμού» (Λάζος, 2007, σ.51).

Έτσι, κατά την «Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής» (efsyn.gr,2023), και πιο συγκεκριμένα το έτος 2023, προς επιλογή εκείνων που επρόκειτο να συγκροτήσουν ως μέλη την ΑΔΑΕ και το ΕΣΡ δεν φαίνεται να τηρήθηκαν (efsyn.gr,2023)τα εκ του «άρθρου 101^{Α'}» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5735) αναφορικά με την πλειοψηφία που απαιτείτο κατά την ως άνω διάταξη περί διορισμού των μελών των ανεξάρτητων κατ' επέκταση αρχών, που σημαίνει ότι η συγκεκριμένη απόφαση ελήφθη άνευ της κατά τα ανωτέρω απαιτούμενης και μάλιστα αυξημένης στη συγκεκριμένη περίπτωση πλειοψηφίας ήτοι τα απαιτούμενα τρία πέμπτα από τα μέλη αυτής (efsyn.gr,2023) Επιπλέον δε, η σύγκληση αυτής συνέβη όλως εσπευσμένως, ενώ απεφάσισε την «αντικατάσταση μελών της ΑΔΑΕ των οποίων η θητεία είχε λήξει» (Μπουρδάρης,2023) αν και είχε ήδη καθοριστεί για την αμέσως επομένη αυτής ημέρα να συνεδριάσει η ίδια προκειμένου να προχωρήσει σε επιβολή σχετικού προστίμου σε βάρος της ΕΥΠ (Μπουρδάρης,2023)σχετικά με τη στάση αυτής επί του «σκανδάλου των υποκλοπών» (Κυμπιζής,2024).

Οι διαπλεκόμενες ωστόσο σχέσεις (EfSyn, 2016; Βιδάλη, 2017, σ.136;Βλ. και Λάζος, 2007, σ.205) της κυβερνήσεως της Ελλάδας (EfSyn, 2016) με «επιχειρηματικά συμφέροντα» (EfSyn, 2016) με «υπό παρακολούθηση» (Χονδρόγιαννος, 2023) «πολιτικούς, στρατιωτικούς αξιωματούχους με σημαίνουσες θέσεις» (Χονδρόγιαννος, 2023) αλλά και προερχόμενους (Χονδρόγιαννος, 2022) από την «δημοσιογραφία και τον επιχειρηματικό χώρο» (Χονδρόγιαννος, 2022) επιφέρει σοβαρότατο μάλιστα κλονισμό (Κουράκης, 2002, σ.2 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186) επί του «κράτους δικαίου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186) της Χώρας (Βουδούρη, 2024) της «Ε.Ε.» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021 COM(2021) 700 final, σ.1) και επί του «δημοκρατικού πολιτεύματος» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) προξενώντας ταυτοχρόνως «τεράστια και πολυεπίπεδη κοινωνική βλάβη» (Ermann, Lundman, 2002 [1978] όπως αναφέρεται σε Χουλιάρας, 2019, σ.70).

Επιπλέον, αναδεικνύεται το ζήτημα αναφορικά με τον εκ των καθαρά οικονομικών στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις συμφερόντων (Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) καθορισμό των «επιμέρους πολιτικών» (Schmidt, 2002, σ.71 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2005, σ.173) δημοσίου στις

συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις χαρακτηρά (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023, σ.17; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.187) και της αναδείξεως της σημαίνουσας συμβολής του «έθνους-κράτους» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.331) στο ραγδαίως ωστόσο εξαπλωνόμενο (Παπαθεοδώρου, 2005, σ. 122, Βιδάλη, 2014, Νικολόπουλος, 2008 όπως αναφέρονται σε Συκιώτου, 2016, σσ.185,186) «οργανωμένο έγκλημα» (Χλούπης, 2019, σ.302; Βιδάλη, 2019, σ.308) και «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200).

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, στην παρούσα εργασία αναλύεται το εφαρμόζειν της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.20) τόσο κατά το «στάδιο της ποινικής διαδικασίας» (Κουλούρης, 2011 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.84), όσο και κατά το «στάδιο του σωφρονισμού» (ΑΠ 1001/2019).

Κεφάλαιο Ι. Η ανισότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου από τη διερεύνηση του εγκλήματος έως και την επιβολή ποινής

Όλα «τα όργανα» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.288) που εμπλέκονται (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.292) στην «ποινική διαδικασία» (Βιδάλη, 2017, σ.16), η τελευταία νοούμενη κατά την «ευρεία έννοια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 247), ήτοι, όλα εκείνα που είναι αρμόδια για την «πρόληψη και την αποτροπή των αξιόποινων πράξεων» (Κουλούρης, 2017, σ.7; Βλ. και Αλεξιάδης, 2011, σ.348), φέρουν καίριο και ιδιαίτερα σημαίνοντα ρόλο ως προς το εφαρμόζειν όλων των νομικών κατ' επέκταση εγγυήσεων (Pollock, 2016:394 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.18; Φαρσεδάκης, 2016; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.152; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.207; Βιδάλη, 2017, σσ.24,37,38,169) υπέρ των προσώπων που έχουν την «ιδιότητα του υπόπτου ή κατηγορούμενου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 204).

Μία από τις θεμελιώδεις ως άνω εγγυήσεις που έχουν θεσπιστεί υπέρ των προσώπων αυτών, είναι η «ισότητα απέναντι στο νόμο» (Μάνεσης, 1983, σ. 12), δηλαδή η αξίωση για «πιστή εφαρμογή των κανόνων δικαίου» (Σ.τ.Ε.247/1980 βλ. και Σ.τ.Ε.278/2007 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ Ολ.3500/2009), στις περιπτώσεις που αυτοί διεκδικούν πεδίο εφαρμογής (Σ.τ.Ε.247/1980 βλ. και Σ.τ.Ε.278/2007 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ Ολ.3500/2009). Η αξίωση αυτή θεμελιώνεται τόσο σε «εθνικά νομοθετικά κείμενα (και δη «συνταγματικής περιωπής» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.162))» (Κουβαράς, 2023, σσ.11επ.) όσο και σε εκείνα του «ενωσιακού δικαίου» (Σπανός, 2019, σ.385) και του «διεθνούς δικαίου» (Κουβαράς, 2023, σ.61), που έχουν, ως γνωστόν «υπέρτερη του εθνικού νόμου τυπική ισχύ (άρθρο 28 Συντ.)» (ΣτΕ Ολ 160/2010 όπως αναφέρεται σε Τσιλιώτης, 2023, σ. 44). Αρκεί να αναφερθούν, εκ του Συντάγματος, οι θεμελιακές εκείνες διατάξεις των «άρθρων 4 παρ. 1» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5730) και «7 παρ. 1» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5711), με τις οποίες «κατοχυρώνεται» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284) αφενός η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.11) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ.20) και αφετέρου η «αρχή της νομιμότητας» (Βούλγαρης, 2023, σ.6) «(nullum crimen nulla poena sine lege certa)» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ. 101).

Πρέπει, εξάλλου, εκ προοιμίου να τονισθεί, και να καταστεί σαφές, ότι η «αρχή της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ. 1222) «ενώπιον του νόμου» (Δαγτόγλου, 2010, σ. 1224) δεν προσλαμβάνεται, τουλάχιστον από την παρούσα, ως «αριθμητική/αριστοτελική ισότητα» (Πολιτικά Ε'1 1302 α7 όπως αναφέρεται σε Δαγτόγλου, 2010, σ.1221; Σαρμάς, 2019), αλλά ως «ουσιαστική/πραγματική ισότητα» (Δαγτόγλου, 2010, σελ.1221; Μάνεσης, ό.π., σελ.320, Δαγτόγλου, ό.π., σελ.1027 αρ.1359, Παραράς, ό.π., σελ.437 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.23), η εφαρμογή της οποίας αξιώνει όπως η «ποινική δικαιοσύνη» (Καρύδης, 2010, σ.207) αποδίδεται κατά τρόπο «όμοιο» (Μάνεσης, ό.π., σελ.320, Δαγτόγλου ό.π., σελ.1027, αρ.1359, Παραράς, ό.π., σελ.437, Γεραπετρίτη, 2007, σελ.20 επ., Δεληγιάννη – Δημητράκου, 2014, σελ. 633 επ. όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σσ.23,24) σε «ουσιωδώς όμοιες» (Χρυσόγονος, ό.π., σελ.173, Δαγτόγλου, ό.π.,

σελ.1018, Μάνεσης, 1980, σελ. 318 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20) «μεταξύ τους περιπτώσεις, και κατά τρόπο “ανόμοιο” σε υποθέσεις που είναι μεταξύ τους ανόμοιες» (Μάνεσης, ό.π., σελ.320, Δαγτόγλου ό.π., σελ.1027, αρ.1359, Παραράς, ό.π., σελ.437, Γεραπετρίτη, 2007, σελ.20 επ., Δελιγιάννη – Δημητράκου, 2014, σελ. 633 επ. όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σσ.23,24; Βλ. και Δαγτόγλου, 2010, σ.1228). Ωστόσο, κριτήριο της μη ανομοιόμορφης (Κουλούρης, 2019, σ.29) αυτής «εφαρμογής του νόμου» (Βιδάλη, 2018) δεν μπορεί, εν ουδεμία περίπτωση, να αποτελούν εισοδηματικά κριτήρια, η κοινωνική τους κλάση, ή το κοινωνικό/επιχειρηματικό τους status (Βιδάλη, 2017, σσ. 59,61; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.68; Τσιρώνης, 2019, σ.362). Και τούτο, προεχόντως διότι τα παραπάνω κριτήρια αποτελούν στοιχεία μη αντικειμενικά, που δεν σχετίζονται κατ’ουδένα τρόπο με τον άδικο χαρακτήρα μιας ορισμένης πράξης, η οποία τυποποιείται στο νόμο ωςαν “έγκλημα” (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ.243,245, Βιδάλη, 2013, σ.16) .

Όπως πρόκειται να εκτεθεί ειδικότερα κατωτέρω, όλα «τα όργανα» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.288) που εμπλέκονται (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.292) στην «απονομή της ποινικής δικαιοσύνης» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.292), ήτοι τα προερχόμενα από τις «κρατικές εξουσίες (εκτελεστική/νομοθετική/δικαστική - άρθρο 26 Συντ.)» (Καρράς, 2019, σ.62), διαθέτουν, ανάλογα με την εκάστοτε υπόθεση και αναλόγως των περιστάσεων (Κουράκης, 2005, σ.28), μικρότερο ή μεγαλύτερο πεδίο «διακριτικής ευχέρειας» (Βιδάλη, 2017, σσ.61,62,84; Καρύδης, 2010, σ.207) κατ’ενάσκηση των αυτών καθηκόντων, που επιτρέπει σε αυτά, να πραγματοποιούν πάσης φύσεως “επιλογές” νομικού και πολιτικού περιεχομένου (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.188; Δημόπουλος, 2008, σ.44κ.ε’ Αλεξιάδης, ό.π.,σ.34κ.ε., ιδίως 40-44· Σπινέλλη,ό.π.,σ.72κ.ε.’ Βιδάλη,ό.π.,σ.14 κ.ε. όπως αναφέρονται σε Κουλούρη, 2019, σ.19, υποσημ.22), οι οποίες επηρεάζουν τα μέγιστα την παρεχόμενη προς τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα προστασία (Whitman, 2009, σσ. 121,122) (ήτοι τα πρόσωπα που έχουν την «ιδιότητα των υπόπτων/κατηγορουμένων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.204) ή τιμωρηθέντων (Βιδάλη, 2017, σ.78).

Συναφώς, όπως έχει χαρακτηριστικά επισημανθεί, «η απονομή μεγάλης διακριτικής ευχέρειας στα όργανα της εξουσίας, και συνακόλουθα ο υποκειμενισμός στην κρίση που αυτά εκφέρουν, αποβαίνει πολλές φορές σε αυθαιρεσία» (Σαρμάς, 2019). Έτσι, σε επίπεδο «νομοθετικής εξουσίας» (Αιμιλιανίδης, 2019; Γασπαρινάτου, 2019, σ.157), ο «νομοθέτης» (Whitman, 2009, σ. 122) έχει «ευρεία διακριτική ευχέρεια» (Whitman, 2009, σ. 131) ως προς την επιλογή των συμπεριφορών που ποινικοποιεί (Whitman, 2009, σ. 122)· οι αστυνομικοί υπάλληλοι κατά την προσωπική τους κρίση και αναλόγως των περιστάσεων, μπορεί να αποφασίσουν να συλλάβουν ένα άτομο ή να θεωρήσουν ότι η συμπεριφορά του δεν είναι ποινικά ενδιαφέρουσα (Βιδάλη,2017,σσ.62,143; Whitman,2009, σ. 122; Βιδάλη, 2013, σ.14; Κουράκης, 2005, σ.28)· ο μεν «εισαγγελέας» (Καρράς, 2019, σ.234) μπορεί να θεωρήσει, κατά περίπτωση, ότι δεν συντρέχουν «επαρκείς ενδείξεις» (άρθρο 43 παρ.1 ΚΠΔ, Ν.4620/2019) για την «ενοχή του κατηγορουμένου» (Βλαμάκη, 2021), για την «άσκηση της ποινικής δίωξης» (Καρράς, 2019, σ.232; Βιδάλη, 2019, σ. 327)· ο δε ποινικός κατ’ επέκταση δικαστής (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.291) διαθέτει αρκετά ικανή «διακριτική ευχέρεια» (Βιδάλη, 2017, σ.62) ως προς τις επιλογές του κατά την διάρκεια της δίκης και για το ζήτημα της ενοχής ή μη του κατηγορουμένου (Whitman, 2009, σ.133; Καρύδης, 2010, σσ.195, 203; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.289) καθώς και ως προς την «επιμέτρηση» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.241) της «επιβληθείσας ποινής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284) (λαμβάνοντας, κατά περίπτωση, υπόψη τις «ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020,σ.393) · τέλος, σε επίπεδο σωφρονισμού, κάθε κρατούμενος μπορεί, αναλόγως των περιστάσεων, να τύχει διαφορετικής μεταχείρισης από τους σωφρονιστικούς εν γένει υπαλλήλους (Βιδάλη, 2017, σσ.61,86; Λάζος, 2007, σ.66; Whitman, 2009, σ.122; Κουράκης, 2005, σ.28), κατ’ενάσκηση της «διακριτικής τους ευχέρειας» (Whitman, 2009, σ. 130). Η πραγματοποίηση των εν λόγω «“επιλογών”» (Βενιζέλος, 2021, σ.580) των «κρατικών οργάνων» (Παπανικολάου, 2023, σ.27), έχει πράγματι καθοριστική σημασία, ιδίως για το εφαρμόζειν της «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρης, 2019, σ.67), και απηχεί, σε τελική ανάλυση, την ποιότητα των δημοκρατικών θεσμών (Καρύδης, 2010, σ.36; Ράμμος, σ.189) στο πλαίσιο του «μετανεωτερικού κράτους» (βλ. συναφώς για την έννοια αυτή Βενιζέλος, 2021, σ. 579).

Δομικό θεμέλιο του «κράτους δικαίου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186) και ταυτόχρονα θεμελιακό εργαλείο της «εφαρμογής του ποινικού νόμου» (Κουλούρης, 2019, σ.35), η «ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 126; Χουλιάρης, 2019, σ.67) διαπνέει τη δράση όλων των οργάνων της «κρατικής εξουσίας» (Σταμούλη, 2019, σ.219), εγείροντας πάντοτε τον διαχρονικό προβληματισμό περί του εάν αποδίδεται το απαιτούμενο από το «Κράτος Δικαίου» (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.256) και τις απαιτήσεις των «δικαιοκρατικών εγγυήσεων» (Αργυρόπουλος, 2022, σ.104) επίπεδο αποτελεσματικής δικαστικής κατ' επέκταση προστασίας (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.353).

Έχοντας τις παρατηρήσεις αυτές ως βάση της παρούσας, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η δε εφαρμογή της «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρης, 2019, σ.67) επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις αποφάσεις όλων των οργάνων της «κρατικής εξουσίας» (Σταμούλη, 2019, σ.219). Στο παρόν κεφάλαιο, θα αναδειχθεί σε πρώτο επίπεδο, ο κομβικός ρόλος της «νομοθετικής εξουσίας» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) επ' αυτής (**υπό 1**), εν συνεχεία θα επιχειρηθεί η ανάλυση του τρόπου εφαρμογής αυτής από τα «όργανα της εκτελεστικής εξουσίας» (Σπ. Βλαχόπουλος, 2012, σελ.300 όπως αναφέρεται σε Παπανικολάου, 2023, σ. 61, υποσημ.141) (**υπό 2**), και, τέλος, θα εστιάσουμε στην «με στενή έννοια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.287) «ποινική διαδικασία» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.289), και, ειδικότερα, στον καίριο ρόλο των δικαστικών κατ' επέκταση αρχών (Γασπαρινάτου, 2019, σ.175), ως «δικαιοδοτικών οργάνων» (Τσιρώνης, 2019, σ.371) και ενεργούντων ελεγκτικώς περί της εν γένει νομιμότητας (Μυλωνόπουλος, 2014), αφενός στην εντελή εφαρμογή εκείνων των «εγγυήσεων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.207; Βιδάλη, 2017, σ.169) που απορρέουν από την «αρχή της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) «ενώπιον του νόμου» (Δαγτόγλου, 2010, σ. 1224), και, αφετέρου, στον έλεγχο του εφαρμόζειν την ως άνω αρχή (Παπανικολάου, 2023, σ.83) (**υπό 3**).

1. Νόμος και έγκλημα: ο κομβικός ρόλος της νομοθετικής εξουσίας στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου

Ορμώμενοι από την θεμελιακή βάση και συγκεκριμένα από το «άρθρο 7 Σ.» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5711) στο οποίο «κατοχυρώνεται» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284) η «αρχή της νομιμότητας» (Βούλγαρης, 2023, σ.6), «έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της» (άρθρο 7 Σ., Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5711). Η ως άνω αυτή «συνταγματική αρχή» (Βούλγαρης, 2023, σ.15), η οποία συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, την μη δυνατότητα (Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ.285,286) «αναδρομικής εφαρμογής του ποινικού νόμου» (Βλ. σχετικώς Roxin/Greco§5 πλαγιάρ.7 όπως αναφέρεται σε Βούλγαρης, 2023, σ.9; Βλ. και Μυλωνόπουλος, 2020 σ.110επ.; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.285), αναδεικνύει κατά τον πλέον εναργή τρόπο, τον κομβικό χαρακτήρα της «νομοθετικής εξουσίας» (Αιμιλιανίδης, 2019) ως προς το εφαρμόζειν την «ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 136; Βλ. και Χουλιάρης, 2019, σ. 67). Η τελευταία, ούσα κατ'ουσίαν επιφορτισμένη με το καθήκον του θεσπίζειν (Παπανικολάου, 2023, σ.74; Βλ. και Sutherland, 1945, σ. 137) (το οποίο περιλαμβάνει, κατ'ελάχιστον λόγο, και την «τροποποίηση» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.169; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.47) ή «αναθεώρηση» (Παπανικολάου, 2023, σ.16) των υπάρχοντων νομοθετικών κειμένων), καθορίζει ποιες συμπεριφορές συνιστούν κατά το νόμο εγκλήματα, συγκαθορίζοντας ταυτόχρονα και τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο (Λάζος, 2007, σ.195; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.243; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 191; Αλεξιάδης, 2011, σσ.34,35; Βιδάλη, 2017, σ.14; Αλοσκόφης, 2019, σ.106; Χλούπης, 2019, σ. 302) της «αντεγκληματικής πολιτικής» (Βιδάλη, 2017, σσ.24,63,64; Αλοσκόφης, 2019, σ.106; Χλούπης, 2019, σ. 302) «του Κράτους» (Βιδάλη, 2017, σ.24), και απηχώντας, στο κείμενο του νόμου, τις εκάστοτε αντιλήψεις της κοινωνίας ως προς την έννοια και το περιεχόμενο του εγκλήματος (Βιδάλη, 2013, σ. 13; Λάζος, 2007, σ. 80).

Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, ανακύπτουν τα ακόλουθα κρίσιμα για την παρούσα, ερμηνευτικά ερωτήματα. «Τι είναι έγκλημα;» (Κουλούρης, 2019, σ.20; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012,

σ.243). Ακολουθως, σε ποιους κανόνες πρέπει να υπακούει η ευρύτατη αυτή εξουσία της «νομοθετικής λειτουργίας» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2019, σ. 46) ως προς τον καθορισμό του νομοθετικού εγκλήματος (Αλεξιάδης, 2011, σ. 34επ.); Τα ερωτήματα αυτά είναι κρίσιμα, δεδομένου ότι ο νομοθετικός καθορισμός των εγκληματικών συμπεριφορών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.243; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 191) συνδέεται άμεσα με την «ισότητα ενώπιον του νόμου» (Καρύδης, 2010, σ.206), στο μέτρο που, όχι σπάνια, συμπεριφορές «αυξημένης απαξίας» (Μπιτζιλέκης, 2001, σ.243) εκφεύγουν του χαρακτηρισμού τους από το νόμο σαν εγκληματικές, ενώ άλλες συμπεριφορές, με χαμηλότερη απαξία, αναφέρονται στο νόμο ως αν εγκλήματα (Λάζος, 2007, σσ.205,151; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.7; Βιδάλη, 2017,σ.43). Στα ερωτήματα αυτά θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στο παρόν κεφάλαιο, με την παράθεση ειδικότερων παραδειγμάτων, τα οποία αναδεικνύουν το προεξέχοντα ρόλο της «νομοθετικής εξουσίας» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) επί της «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρας, 2019, σ.67) .

1.1. Τι είναι έγκλημα;

Για να προσεγγίσουμε την «έννοια του εγκλήματος» (Αλεξιάδης, 2011, σ.33), κρίσιμη είναι η διάκριση μεταξύ «νομικού και πραγματικού εγκλήματος» (Αλεξιάδης, 2011, σ.40). «Νομικό (συμβατικό) έγκλημα» (Αλεξιάδης, 2011, σ.34,35; Βιδάλη, 2013, σ.14) είναι εκείνο που χαρακτηρίζεται ως τέτοιο από τους ποινικούς εν γένει νόμους και επιφέρει μια συγκεκριμένη ποινή, η οποία είναι γνωστή στο κοινωνικό σύνολο (Αλεξιάδης, 2011, σ.34; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.117). Στην «έννοια του πραγματικού εγκλήματος» (Αλεξιάδης, 2011, σ. 37, Βιδάλη, 2013, σ.14) περιλαμβάνονται οι συμπεριφορές εκείνες που συνιστούν εγκλήματα από κοινωνιολογική άποψη (Αλεξιάδης, 2011, σσ.37,38), δηλαδή πράξεις που θεωρούνται «κοινωνικά αποκλίνουσες» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.246), ανεξαρτήτως των αντιλήψεων του εκάστοτε νομοθέτη (Αλεξιάδης, 2011, σ. 37) (από το αν δηλαδή αυτές οι συμπεριφορές χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα από τον νομοθέτη ή όχι) (Αλεξιάδης, 2011, σσ.35-37). Ως «πραγματικά εγκλήματα» (Αλεξιάδης, 2011, σ.42) θεωρούνται επομένως οι «εκδηλώσεις της ανθρώπινης δράσης» (Αλεξιάδης, 2011, σ.44) που παρουσιάζουν αντικοινωνικό χαρακτήρα (Αλεξιάδης, 2011, σ. 44). Από τους παραπάνω ορισμούς, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το «νομικό έγκλημα» (Βιδάλη, 2013, σσ.14,16; Αλεξιάδης, 2011, σ.34) το καθορίζει ο νομοθέτης (Αλεξιάδης, 2011, σ.35), η εκάστοτε δηλαδή «πολιτική εξουσία» (Παπανικολάου, 2023, σ.37), ενώ το «πραγματικό έγκλημα» (Αλεξιάδης, 2011, σ.36) το καθορίζει η «κοινωνική πραγματικότητα» (Βιδάλη, 2017, σ.16; Βιδάλη, 2013, σ.16).

Η παραπάνω συστηματική διάκριση συνδέεται στενά με την εξουσία ορισμένων προσώπων, τα οποία βρίσκονται στις ισχυρές κλάσεις, να καθορίζουν ποιες συμπεριφορές συνιστούν εγκλήματα (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ. 69,70), με βάση τα δικά τους «προσωπικά οφέλη» (Simon & Eitzen,1990, σ.9). Έτσι μια συμπεριφορά, μολονότι είναι κοινωνικά βλαπτική, μπορεί να μην χαρακτηρίζεται ως αν έγκλημα, διότι ο χαρακτηρισμός της θα διακινδύνευε τα συμφέροντα των προσώπων που υιοθετούν τέτοιες συμπεριφορές (Χουλιάρας, 2019, σ.74; Κουλούρης, 2019, σ.39; Βιδάλη, 2013, σ.184; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.255; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 70; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.121).

Συναφώς, με βάση τη «θεωρία της κοινωνικής αντίδρασης» (Chambliss, 1984, σ. 160), η οποία διατυπώθηκε από «κριτικούς εγκληματολόγους» (Λάζος, 2007, σ. 145), το έγκλημα δεν ορίζεται από μια κοινωνία στην οποία υπάρχει ομοφωνία μεταξύ όλων των μελών αυτής αλλά αντιθέτως από εκείνη όπου συνυπάρχουν (Λάζος, 2007, σ. 68) «κοινωνικές ομάδες» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.69; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.244) με αντιμαχόμενα συμφέροντα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014,σ.71). Οι εν λόγω κλάσεις διαφέρουν ως προς τα συμφέροντα τους (Βιδάλη, 2013, σ. 173) καθώς και ως προς την εξουσία που ασκούν στην κρατική ωστόσο εξουσία (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 205; Λάζος, 2007, σ.68; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.96; Σταμούλη, 2019,σ.234). Έτσι, πρόσωπα από τα «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205), καθορίζουν καταρχήν το ποιες συμπεριφορές αποτελούν εγκλήματα και τιμωρούνται από τον ποινικό εκάστοτε νομοθέτη ως τέτοια, δηλαδή τις συμπεριφορές εκείνες που δε δύνανται να βλάψουν τα συμφέροντα τους (Βιδάλη

& Κουλούρης, 2012, σσ. 69,70; Βιδάλη, 2013, σ. 173; Λάζος, 2007, σ.68). Τούτο έχει ως αποτέλεσμα, να αυξάνεται η λεγόμενη «εγκληματικότητα του δρόμου» (Βιδάλη, 2017, σ.74), δηλαδή τα εγκλήματα που διαπράττονται από εκείνους που κατά κανόνα δεν κατέχουν οποιαδήποτε κραταιότητα (Κουλούρης, 2019, σ.21; Simon & Eitzen, 1990, σ.22; Λάζος, 2007, σ.210) ήτοι από τα «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Χουλιαρας, 2019, σ.66) και να αποφεύγεται ο «ποινικός στιγματισμός» (Βιδάλη, 2017, σ. 36) ισχυρών προσωπικοτήτων (Λάζος, 2007, σ. 68). Ενόψει των παραπάνω παρατηρήσεων, καθίσταται σαφές ότι ο καθορισμός του «νομικού» εγκλήματος» (Αλεξιάδης, 2011, σ. 35) από τα όργανα εκείνα της «νομοθετικής εξουσίας» (Αιμιλιανίδης, 2019) ασκεί σημαντική επιρροή στην «ισότητα ενώπιον του νόμου» (Καρύδης, 2010, σ. 206) · πρόσωπα από «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205) εξαιρούνται συχνά από το πεδίο εφαρμογής ποινικών εν γένει διατάξεων, με αποτέλεσμα την κατά σύστημα δίωξη και τιμώρηση προσώπων (Βιδάλη, 2017, σσ. 75,76; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.38; Κουλούρης, 2019,σ.21; Κουρούτζας, 2019, σ.115; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.130,144; Βλ. και Λάζος, 2007, σσ.151,152) από τα «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Χουλιάρας, 2019, σ.66). Πράγματι, σε επίπεδο «νομοθέτησης» (Κουλούρης, 2019, σ.33), ο χαρακτηρισμός των πράξεων ως εγκληματικών, γίνεται προς τα εκάστοτε συμφέροντα των αρχουσών κλάσεων (Βιδάλη, 2013, σ. 184; Chambliss,1975,σ.151) έτσι ώστε «η δημιουργία του νόμου» (Βιδάλη, 2018) να απηχεί τα εκάστοτε συμφέροντα των προερχομένων (Βιδάλη, 2018) από τα «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205), εκείνων δηλαδή οι οποίοι «είναι ιδιοκτήτες ή ελέγχουν τα μέσα παραγωγής» (Βιδάλη, 2018). Όπως τόνιζε ο Sutherland, «ορισμένες πράξεις, μολονότι είναι εγκλήματα αντιμετωπίζονται σαν να μην ήταν εγκλήματα» (Sutherland, 1945, σ. 136), λόγω της προστασίας των συμφερόντων των υψηλών κλάσεων (Αλοσκόφης, 2019, σ. 107; Κουλούρης, 2019, σ.24). Κατ'αποτέλεσμα, δημιουργείται μια διάσταση μεταξύ της νομικής εν γένει θεωρίας και της πραγματικότητας (Βιδάλη, 2018), αναφορικά με την «έννοια του εγκλήματος» (Αλεξιάδης, 2011, σ.33). Το γεγονός αυτό, έχει ως συνέπεια ότι τα πρόσωπα αυτά μολονότι κατ'ουσίαν εγκληματούν δεν υφίστανται τις βλαπτικές συνέπειες του εγκλήματος (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.128), δηλαδή, δεν τους «επικολλάται» (Sutherland, 1945, σ. 138) η λεγόμενη «ετικέτα» (Λάζος, 2007, σσ. 197, 206; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.245; Βλ. και Καρύδης, 2010, σ. 34) «του εγκλήματος» (Λάζος, 2007, σ.197). Απόρροια της παραπάνω διαπίστωσης είναι ότι οι «νόμοι για τα εγκλήματα λευκού κολάρου είναι λιγότερο αποτελεσματικοί σε σχέση με άλλους ποινικούς νόμους που τιμωρούν άλλες συμπεριφορές» (Sutherland, 1945, σσ. 132-135,139). Αποτελεί, επομένως, κοινό τόπο ότι η «κοινωνική σύγκρουση» (Κουλούρης, 2019, σσ.17, 30; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 71) καταλήγει στην έλλειψη επάρκειας των κοινωνικών φορέων ως προς την ορθή και μη ανομοιόμορφη εφαρμογή του εκάστοτε νόμου (Γεωργούλας, 2019, σ.54; Κουλούρης, 2019, σ.29; Βιδάλη, 2017,σ. 13) σε όλες τις «κοινωνικές ομάδες» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.69). Η μη τυποποίηση των παραπάνω εγκλημάτων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.140, 361, 362; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.255; Βασιλαντωνοπούλου, 2015, σ. 69; Λάζος, 2007, σ. 205) ήτοι των «εγκλημάτων των ισχυρών» (Βιδάλη, 2019, σ.318) οδηγεί κατ'αποτέλεσμα στη μη δυνατότητα τιμώρησης των εγκλημάτων που τα πρόσωπα αυτά διαπράττουν (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 127). Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που τυποποιούνται εγκλήματα που διαπράττουν τα παραπάνω άτομα, είναι δυσχερής η πραγματοποίηση της έρευνας των ανωτέρω εγκλημάτων, που έχουν τελεσθεί, από τους αρμοδίους, δεδομένου ότι τα πρόσωπα που εμπλέκονται σχετίζονται συνήθως με την πολιτική και την επιχειρησιακή οικονομία, και επομένως, καθίσταται εύκολο να συγκαλυφθεί η διάπραξη τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123,142; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σελ.7; Βιδάλη, 2019, σσ.328,329; Γασπαρινάτου, 2019, σ.175; Κουλούρης, 2019, σ.39; Αλοσκόφης, 2019, σ.102; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.142).

1.2. Σε ποιους κανόνες πρέπει να υπακούει η ευρύτατη εξουσία της νομοθετικής λειτουργίας στον καθορισμό του νομοθετικού εγκλήματος;

Ο νομοθέτης οφείλει να νομοθετεί χωρίς διακρίσεις προς τους πολίτες (Χρυσόγονος ό.π., σελ.173, Δαγτόγλου, σελ.1018, Μάνεσης, 1980, σελ.318 όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σ.20) (οι

οποίες μπορούν για παράδειγμα να λάβουν χώρα με την υιοθέτηση «φωτογραφικών διατάξεων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.194; Βιδάλη, 2017, σ.75), ή την παροχή ιδιαιτέρων «προνομίων» (Γεωργούλας, 2019, σ.54) σε ορισμένα ειδικώς καθορισμένα πρόσωπα (Γεωργούλας, 2019, σ.54). Παράλληλα, οφείλει να τυποποιεί ωσαν εγκλήματα (Βιδάλη, 2013, σ.173), όλες τις συμπεριφορές που θεωρούνται ως «κοινωνικά επιβλαβείς» (Λάζος, 2007, σ.210), χωρίς να εξαιρεί τις συμπεριφορές εκείνες που απαντώνται στις υψηλές κλάσεις (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 144; Λάζος, 2007, σ.210). Η «νομοθέτηση» (Κουλούρης, 2019, σ.33), αποτελώντας τη βάση για την ύπαρξη ενός εγκλήματος, αποτελεί σημαίνουσα διαδικασία, καθώς απηχεί τις αντιλήψεις που επικρατούν στην κοινωνία, καθώς και τα αντικρουόμενα εντός αυτής συμφέροντα (Βιδάλη, 2013, σ.13; Αβδελά, 2002, Καρύδης, 2010^α όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.195; Κουλούρης, 2019, σ.30).

Συναφώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι κατά τη παραπάνω διαδικασία ο νομοθέτης θα πρέπει, καταρχήν, να θεσπίζει «γενικούς και αφηρημένους κανόνες δικαίου» (Παπανικολάου, 2023, σ.39) που δύνανται να εφαρμοστούν σε απροσδιόριστο καταρχήν αριθμό προσώπων και προορίζονται να ρυθμίσουν διάφορες πραγματικές καταστάσεις που ενδέχεται να ανακύψουν ((Βλ. Τσάτσο, 1994, σελ.382-383 όπως αναφέρεται σε Παπανικολάου, 2023, σ.41; Παπανικολάου, 2023, σσ.41,42,44). Έτσι, θα πρέπει να αποφεύγει τη θέσπιση «“φωτογραφικών” διατάξεων» (Βιδάλη, 2017, σ.75; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.194) ήτοι, διατάξεων που στοχεύουν είτε να τιμωρήσουν είτε να απαλλάξουν αυτούς από την ευθύνη τους (Παπαχαλαράμους, 2019, σ.151), ιδίως για λόγους «πολιτικής σκοπιμότητας» (Αλοσκόφης, 2019, σ. 93).

Συχνό φαινόμενο αποτελούν οι νομοθετικές λαμβάνουσες χώρα παρεμβάσεις με αντικείμενο ιδίως το αποποινικοποιείν ορισμένων εγκλημάτων οι οποίες και εμφανίζονται συμφέρουσες (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Αλοσκόφης, 2019, σ.107) για τα «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205), ή και εκείνου της «παραγραφής» (Γεωργούλας, 2019, σ.54) αυτών κ.ο.κ. Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι στο δε «ποινικό δίκαιο» (Χουλιάρης, 2019, σ.82), καθώς και στο δίκαιο των «διοικητικών κυρώσεων» (Κοφίνης, 2010) «ποινικού χαρακτήρα» (βλ. ΣτΕ 2957/2013 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ 2221/2018; Βλ. και Κοφίνης, 2010) κατά την έννοια της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (ECHR, 1950) («άρθρο 7 της ΕΣΔΑ» (ECHR, 1950, σσ. 10,11)¹, «άρθρο 49 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.»² (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016), «άρθρο 15 παρ. 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα³ - in fine» (Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 1966 όπως κυρώθηκε με Ν.2462/1997), ισχύει η «θεμελιώδης αρχή» (Παπαχαλαράμους, 2019, σ.145) της «αναδρομικής εφαρμογής του ελαφρύτερου ποινικού νόμου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.110; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ.285,286), κατά την οποία ο κατηγορούμενος έχει την αξίωση να εφαρμοστούν στο πρόσωπο του οι διατάξεις εκείνες που δύνανται να οδηγήσουν με βάση τα δεδομένα της συγκεκριμένης περίπτωσης (Βλ. Ναζίρη, 2020, σελ.8επ. όπως αναφέρεται σε Μυλωνόπουλος, 2020, σ.111), σε «επιεικέστερη μεταχείριση» (ΣυμβΕφΘεσ. 397/2020; Βλ. και Μυλωνόπουλος, 2020, σ.110) του, ήτοι είτε στην «αθώωση» (Κουράκης, 2005, σ.27) του είτε στην «επιβολή ελαφρύτερης ποινής» (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ.

¹ Άρθρο 7 παρ. 1 ΕΣΔΑ 1. «Κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία τη στιγμή της διάπραξης της δεν αποτελούσε αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη η οποία θα επιβαλλόταν κατά τη στιγμή της διάπραξης του αδικήματος», (https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG).

² Άρθρο 49 παρ. 1 Χ.Θ.Δ. Ε.Ε.: « “Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία δεν αποτελούσε, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη η οποία ίσχυε κατά τη στιγμή της τέλεσης του αδικήματος. Εάν, μετά την τέλεση του αδικήματος, προβλεφθεί με νόμο ελαφρύτερη ποινή, επιβάλλεται αυτή η ποινή”» (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT>).

³ Άρθρο 15 παρ. 1 Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (κυρωθέν με το Ν.2462/1997): «“1. Κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες δεν ήταν αξιόποινες κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο τη στιγμή της διάπραξής τους. Επίσης δεν επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη που προβλεπόταν κατά τη χρονική στιγμή της διάπραξης του ποινικού αδικήματος. Εάν, μετά τη διάπραξη του ο νόμος προβλέπει την επιβολή ελαφρύτερης ποινής, ο δράστης επωφελείται από αυτήν”» (https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/208462/nomos-2462-1997#google_vignette).

114,115) σε σχέση με αυτήν που θα επιβαλλόταν δυνάμει του προηγούμενου «δυσμενέστερου ποινικού νόμου» (Βούλγαρης, 2023, σ.49). Η «ποινική νομοθέτηση» (Κουλούρης, 2019, σ.31) απηχεί και την πρόβλεψη «προνομίων» (Γεωργούλας, 2019, σ. 54) για συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών (Γεωργούλας, 2019, σ. 54). Τούτο αποτελεί σε μεγάλο βαθμό απόρροια της επέκτασης του πεδίου του «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200; Γεωργούλας, 2019, σ. 47). Στο βαθμό που εμπλεκόμενοι είναι συνήθως πρόσωπα ενεργά πολιτικώς, λαμβάνουν νομοθετικά μέτρα για την προστασία των ιδίων (Γεωργόπουλος, 2014, σ.22; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.192; Βλ. και Sutherland, 1940, σσ. 1-12), προκειμένου η δράση τους να παραμείνει στο πεδίο της «σκοτεινής εγκληματικότητας» (Καρύδης, 2010, σσ.199,200). Στο μέτρο επομένως που τα συγκεκριμένα πρόσωπα που έχουν την ως άνω ουσιαστική ισχύ και ταυτοχρόνως αποτελούν, συχνά, «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21) «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρης, 2019, σ.76), είναι σαφές ότι νομοθετικώς πλείονες παρεμβάσεις τελούνται στοχεύοντας στο προστατεύειν των εν γένει συμφερόντων των παραπάνω προσώπων που ενέχονται σε διαπραττόμενα αντίστοιχα εγκλήματα (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Χλούπης, 2019, σσ.289, 296).

1.3. Ειδικότερα παραδείγματα

Ζήτημα προβληματισμού εγείρεται, καταρχάς, σε σχέση με το ζήτημα της «ευθύνης των Υπουργών» (Αργυρός, 2024) και εν γένει των «μελών της Κυβέρνησης» (Γεωργόπουλος, 2014, σ.26) και των «Βουλευτών» (Αργυρός, 2024), καθώς το «καθεστώς» (Γεωργόπουλος, 2014, σ.5) είναι ιδιαιτέρως προστατευτικό καθιστώντας πρακτικά αδύνατη την αποτελεσματική τιμώρηση των προσώπων αυτών και τούτο, όχι μόνο κατά το διάστημα της θητείας των, αλλά και μετά το πέρας αυτής (Μαντζούφας, 2011; Γεωργόπουλος, 2014, σσ.4,10; Σπυρόπουλος, 2006, σελ. 317,318 όπως αναφέρεται σε Αργυρός, 2024). Ρυθμίζεται δε καταρχήν από το «άρθρο 86 του Συντάγματος» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5730; Βλ. Παπαχαλαράμπος, 2019, σελ.144), στο οποίο προβλέπεται «η αρμοδιότητα της Βουλής για την άσκηση δίωξης κατά όσων διατελούν ή διετέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί για ποινικά αδικήματα που τέλεσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους» (α.86 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5730). Σε εκτέλεση δε του περιεχομένου (ά.2παρ.1Ν.3126/2003 όπως αναφέρεται σε Γεωργόπουλος, 2014, σ.6, υποσημ.16) του εκδόθηκε ο «Νόμος περί ευθύνης των Υπουργών (3126/2003)» (Ν. 3126/2003, ΦΕΚ 66/Α/19.03.2003) ειδικεύοντας περαιτέρω τη διαδικασία δίωξης των προσώπων αυτών, και καθιστώντας την τελευταία εξαιρετικά δυσχερή (Βαρβιτσιώτη, 2006, σ.65 όπως αναφέρεται σε Γεωργόπουλος, 2014, σελ.4 υποσημ.12). Στην πράξη δε, έχει αποδειχθεί ότι τα πρόσωπα που έχουν ιδιότητα «βουλευτή ή Υπουργού» (Γεωργόπουλος, 2014, σ.7) χαίρουν της προστασίας της Βουλής με αποτέλεσμα να μη διώκονται για τις τυχόν εγκληματικές ενέργειες τους (Γεωργόπουλος, 2014, σ.21). Η χώρα μας έχει μάλιστα καταδικαστεί σε ορισμένες περιπτώσεις (Βιδάλη, 2017, σ. 81) από το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Βιδάλη, 2017, σ. 81), λόγω αρνήσεως της Βουλής περί άρσεως της ασυλίας προσώπων πολιτικώς ενεργών (Αργυρός, 2024).

Χαρακτηριστική είναι η πρόσφατη υπόθεση «Μπακογιάννη κατά Ελλάδος της 20.12.22»⁴ (Bakoyanni v. Greece, 2022; Βλ. και Αργυρός, 2024), όπου το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι η άρνηση της Βουλής περί της άρσεως της ασυλίας υπουργού Άμυνας σε βάρος του οποίου είχε κατατεθεί μήνυση για δυσφήμιση (Bakoyanni v. Greece, 2022; Αργυρός, 2024) συνιστά «παραβίαση του άρθρου 6§1 της Σύμβασης» (Bakoyanni v. Greece, 2022). Η στάση αυτή της Ελληνικής Βουλής, που αναμφίβολα έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις της ΕΣΔΑ (European Convention on Human Rights, 1950), ενισχύει την άποψη ότι τα ισχυρά πολιτικώς ενεργά πρόσωπα χαίρουν, ιδιαίτερης προστασίας από τα ελληνικά θεσμικά όργανα, με αποτέλεσμα να καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής, εάν όχι ανέφικτη, η δίωξη τους (Γεωργόπουλος, 2014, σσ.21,22). Το «ανεύθυνο» (Τασόπουλος, 2019) των ως άνω προσώπων, ιδίως σε ό,τι αφορά το «οργανωμένο έγκλημα» (Βιδάλη, 2019, σ.308), αποτελεί τεράστιο πλήγμα για το «Κράτος Δικαίου» (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.256).

⁴ ΕΔΔΑ, Υπόθεση Μπακογιάννη κατά Ελλάδος της 20.12.22 (αρ. προσφ. 31012/19) (<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-221836%22%5D%7D>).

Συναφώς, χαρακτηριστικότερη και άξια αναφοράς είναι η πρόσφατη «υπόθεση των Τεμπών» (Αναγνωστόπουλος, 2024) η οποία αναδεικνύει κατά τον πλέον εναργή τρόπο την διαταξική υφή του εγκλήματος (Κουλούρης, 2019, σ.37; Βιδάλη, 2013, σ.120), και, ιδίως, την «διακριτική μεταχείριση» (Βιδάλη, 2013, σ. 166; Βιδάλη, 2017, σ. 82) των δραστών με κριτήριο το ταξικώς ανήκειν (Βιδάλη, 2013, σ.183). Η υπόθεση αυτή αποτελεί ταυτόχρονα και περίπτωση «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Κουρούτζας, 2019, σ.137; Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200) καθώς συντίθεται από επιμέρους πράξεις και κατ' επέκταση βεβαίως από παραλείψεις (Tombs-Whyte, 2006, σ.74-75 όπως αναφέρεται σε Χουλιάρας, 2019, σ.76) υπευθύνων μιας μεγάλης εταιρείας και αρμόδιων κρατικών κατ' επέκταση παραγόντων με θύματα απλούς πολίτες (Γεωργούλας, 2019, σ. 47).

Έτσι, στην περίπτωση αυτή, όπου ποινικά υπεύθυνα πρόσωπα (Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.139) είναι κατεξοχήν τα πολιτικώς ενεργά πρόσωπα (Γεωργόπουλος, 2014, σ.22) που δεν έλαβαν τα απαραίτητα «προληπτικά μέτρα» (ΑΠ 397/2007) για την αποτροπή του συγκεκριμένου συμβάντος, διώχθηκαν τελικά πρόσωπα που ναι μεν ενδεχομένως, επέδειξαν «αμέλεια» (άρθρο 28, Ν.4619/2019) κατά την «άσκηση των καθηκόντων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.188), συνέβαλαν δηλαδή εν μέρει στην «πραγμάτωση του εγκληματικού αποτελέσματος» (ΑΠ 282/2013), αλλά σε καμία περίπτωση δεν είχαν το πρωταρχικό μερίδιο ευθύνης. Η ως άνω δε υπόθεση αναδεικνύει, έτσι, το φαινόμενο της «ανισότητας» (Χουλιάρας, 2019, σ.67) που διαπιστώνεται στη μεταχείριση εν γένει των εκάστοτε δραστών (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.345) «οργανωμένου εγκλήματος» (Βιδάλη, 2017, σ.38), σε αντιστοιχία με το ταξικώς ανήκειν αυτών (Βιδάλη, ό.π., σ.183-184 όπως αναφέρεται σε Κουλούρης, 2019, σ.32) και το γενικότερο οικονομικοπολιτικοκοινωνικό τους εκτόπισμα (Κουλούρης, 2019, σ.15), στοιχείο, το οποίο, στις περιπτώσεις της «εγκληματικότητας των ισχυρών» (Χουλιάρας, 2019, σ. 84) είναι εντονότερο υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων του «ποινικού κολασμού» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 150).· πράγματι, η τιμώρηση προσώπων που μερικώς μόνο συνέβαλαν στην «πραγμάτωση ενός εγκληματικού αποτελέσματος» (ΑΠ 282/2013), και ταυτόχρονα η παραμέριση της «ποινικής ευθύνης» (Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.145) προσώπων που με πολιτικώς δομηθείσες αποφάσεις (Γεωργούλας, 2019, σ.51) ή «παραλείψεις» (ΑΠ 282/2013) συνέβαλαν αποφασιστικά σε αυτό, θέτει σε μελλοντική διακινδύνευση την «προστασία των έννομων αγαθών» (Βιδάλη, 2013, σ. 14), δεδομένου ότι, τα πρόσωπα που παραμένουν ατιμώρητα εξακολουθούν να λαμβάνουν κρίσιμες και πολιτικώς δομηθείσες αποφάσεις που ενδεχομένως να οδηγήσουν σε αντίστοιχες συμπεριφορές στο μέλλον (Κουρούτζας, 2019, σ.135; Γεωργούλας, 2019, σ.51). Κατ'αποτέλεσμα, προκαλείται «κοινωνική βλάβη» (Γεωργούλας, 2019, σ.60; Michalowski & Kramer, 2007, σ.203) και αδρανοποιείται ολοκληρωτικώς (Κουρούτζας, 2019, σ. 124; Γασπαρινάτου, 2019, σελ.175; Βιδάλη, 2017, σ.143επ.) ο «επίσημος κοινωνικός έλεγχος» (Κουρούτζας, 2019, σ.137; Βλ. και Γασπαρινάτου, 2019, σελ.175; Βιδάλη, 2017, σ.143επ.), μέσα από διαδικασίες μεταβίβασης πολιτικών ευθυνών από τους πράγματι ευθυνόμενους σε τρίτα πρόσωπα με περιορισμένες ευθύνες, τα οποία δεν διαθέτουν ικανή οικονομική και ταυτόχρονα πολιτική κραταιότητα (Βασιλαντωνοπούλου, 2015, σ.81; Λάζος, 2007, σ.205) (σταθμάρχης).

Όλα τα παραπάνω ενισχύουν το επιχείρημα του καθοριστικού ρόλου της «νομοθετικής εξουσίας» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.157) στην εμπέδωση της «πραγματικής ανισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ. 1221) «ενώπιον του νόμου» (Δαγτόγλου, 2010, σ. 1224). Οι ευρύτατες εξουσίες της «νομοθετικής λειτουργίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 43), επί του νομοθετούν και εφαρμόζουν (Sutherland, 1945, σ.137), οδηγούν ευχερώς στο συμπέρασμα ότι η ύπαρξη «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρας, 2019, σ.67) αποτελεί, σε μεγάλο βαθμό, ζήτημα καθαρά πολιτικώς δομηθέντων αποφάσεων (Λάζος, 2007, σ. 151), και ειδικότερα, ύπαρξης «πολιτικής βούλησης» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 68). Η επαυξημένη ένταση του «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Κουρούτζας, 2019, σ.137; Χλούπης, 2019, σ.289; Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200) στο πλαίσιο της «παγκόσμιας καπιταλιστική οικονομίας» (Αντωνόπουλος & Hall, 2019, σ. 252), εντείνουν τους προβληματισμούς ως προς την αδυναμία «απόδοσης πραγματικής δικαιοσύνης» (Ιωαννίδης, 2022, σ.108), και εφαρμογής της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62).

2. Η εφαρμογή του νόμου από την εκτελεστική εξουσία: ο ρόλος των διοικητικών αρχών στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου

Ο ρόλος της «εκτελεστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 67) επί της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62) είναι κεντρικής σημασίας, και τούτο, ιδίως διότι στο «ελληνικό πολιτικό σύστημα» (Βιδάλη, 2017, σ. 159), η πρώτη συγκεντρώνει πληθώρα εξουσιών που επιτρέπουν την παρέμβασή της σε όλα τα στάδια «εφαρμογής του ποινικού νόμου» (Κουλούρης, 2019, σ. 35) από τα αρμόδια «κρατικά όργανα» (Παπανικολάου, 2023, σ. 64). Στην παρούσα εργασία, θα εστιάσουμε στις όψεις «ανισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 89; Βλ. και Λάζος, 2007, σ. 210) που συνδέονται, ιδίως, με την υιοθέτηση «διακριτικής» (Βιδάλη, 2017, σ. 62) συμπεριφοράς της «εκτελεστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 67) απέναντι στα πρόσωπα που έχουν την «ιδιότητα των υπόπτων ή κατηγορουμένων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 204), το «σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας» (Μυλωνόπουλος, 2022, σ. 181; Sutherland, 1945, σ. 135; Χλούπης, 2019, σ. 301), την συμπεριφορά των εν γένει αστυνομικών οργάνων (Βιδάλη, 2017, σσ. 79, 80, 82). Τέλος, θα μας απασχολήσει η πρόσφατη «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57), υπό το πρίσμα της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62).

Καταρχάς, τα όργανα που είναι επιφορτισμένα με την «πιστή εφαρμογή» (Σ.τ.Ε. 247/1980 βλ. και Σ.τ.Ε. 278/2007 όπως αναφέρεται σε ΣτΕ Ολ. 3500/2009) του «(ποινικού) νόμου» (Χουλιάρης, 2019, σ. 67), πρέπει να φροντίζουν ώστε «να ασκούν τα καθήκοντα τους» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 295) χωρίς διαχωρισμούς μεταξύ των ατόμων που μπορεί να συμβαίνουν λόγω ορισμένων στοιχείων του προσώπου που το διακρίνουν έναντι άλλων (Βιδάλη, 2017, σ. 60; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 129) (όπως π.χ. «φυλετικής προέλευσης» (Καρύδης, 2010, σ. 212), και οδηγούν στην επιλεκτική τιμώρηση ορισμένων δραστών (Λαμπροπούλου, ό.π., σ. 92 όπως αναφέρεται σε Κουλούρης, 2019, σ. 37, υποσημ. 109).

Έτσι, για παράδειγμα, σε περίπτωση που ένας αστυνομικός παρατηρήσει ότι ένας Έλληνας σε «συναυτουργία» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ. 804 επ.) με έναν Αφγανό πολίτη ληστεύουν ένα κατάστημα (βλ. Καρύδης, 2010, σ. 37 επ.; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 70), εάν αποφασίσει, κατά τη «διακριτική ευχέρεια» (Βιδάλη, 2017, σ. 62) που διαθέτει, να συλλάβει μόνο τον Αφγανό και να αφήσει ελεύθερο τον Έλληνα (βλ. Καρύδης, 2010, σ. 37 επ.), παραβιάζει με άμεσο τρόπο την υποχρέωση εφαρμογής της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ. 62), η οποία παράγει άμεση δέσμευση προς τη Διοίκηση (Μανιτάκη, ό.π., ιδίως σελ. 88-89, 128-129 όπως αναφέρεται σε Παπανικολάου, 2023, σ. 44, υποσημ. 98), η οποία αποτελεί, σύμφωνα με το «άρθρο 26 του Συντάγματος» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ. 5716), και τη γενική θεωρία περί «διάκρισης των εξουσιών» (Παπανικολάου, 2023, σ. 74), εκτελεστή της βούλησης του νομοθέτη (Παπανικολάου, 2023, σ. 44).

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση «*Galotskin κ. Ελλάδος*⁵» (Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ. 81), η οποία «αφορούσε την αστυνομική βία κατά τη σύλληψη και κράτηση του

⁵ ΕΔΔΑ, απόφαση *Galotskin κ. Ελλάδος*, προσφυγή αριθμό. 2945/07. Βλ. Ιδίως σκ. 38 της απόφασης: «Από τα πιο πάνω αποδεδειγμένα κατ'αυτόν τον τρόπο περιστατικά προκύπτει ότι η ανάμιξη του προσφεύγοντος στο συμβάν περιοριζόταν σε μία διένεξη με τους αστυνομικούς κατά τη σύλληψή του. Καταρχήν, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι οι τρεις αστυνομικοί πρέπει να αισθάνθηκαν ανασφάλεια και να ένιωσαν ευάλωτοι καθώς τους είχε ήδη επιτεθεί φραστικά και σωματικά μια ομάδα ατόμων έξω από την καφετέρια όπου κρυβόταν. Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι μία προφορική διένεξη μεταξύ του προσφεύγοντος και των αστυνομικών δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αιτιολογήσει την πρόκληση σημαντικών βλαβών σε αυτόν, δεδομένου ότι, όπως η απόφαση αριθ. 683/2005 ανέφερε, ουδέποτε απείλησε τη σωματική ακεραιότητά τους. Ως προς τούτο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι κατά την τήρηση και επιβολή του νόμου, καθήκον των αστυνομικών είναι να ενεργούν με επαγγελματισμό και δέοντα σεβασμό της αξιοπρέπειας του ατόμου υπό την ευθύνη τους. Οι συλλήψεις πρέπει πάντοτε να εκτελούνται με προσεκτικό και συνεπή τρόπο και η χρήση βίας μπορεί να δικαιολογηθεί μονάχα σε περίπτωση βίαιης αντίστασης προς τις διαταγές των αστυνομικών. Εν τούτοις, ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, η χρήση βίας πρέπει πάντοτε να σέβεται τις αρχές της καταλληλότητας και της αναλογικότητας» (*Galotskin κ. Ελλάδος* [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-96687%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-96687%22]})).) και σκ. 40 «Το Δικαστήριο ως εκ τούτου συμπεραίνει ότι το Κράτος είναι υπεύθυνο βάσει του άρθρου 3 για την απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση στην οποία υποβλήθηκε ο προσφεύγων ενώ βρισκόταν στα χέρια της αστυνομίας και ότι

προσφεύγοντος ο οποίος διαφώνησε με την αστυνομία όταν τον σταμάτησε για έλεγχο ταυτότητας(!)» (ECrHR, 2019, σ.3). Η υπόθεση αυτή αναδεικνύει κατά τρόπο γλαφυρό την προφανή και αδικαιολόγητη «διακριτική» (Βιδάλη, 2017, σ.62; Βλ. και Whitman, 2021, σ.123) υφή της συμπεριφοράς των εν γένει αστυνομικών οργάνων, ανάλογα με το πρόσωπο και τα χαρακτηριστικά που συγκεκριμενοποιούν τον εκάστοτε παραβάτη (λ.χ. η εμφάνιση που έχει ο ίδιος εξωτερικά, το ταξικώς ανήκειν του ιδίου, εισοδηματικά κριτήρια), υπερτονίζοντας, έτσι, την κατεξοχήν διαταξική υφή του εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σσ. 60,61,79,80,82; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ. 68, 257; Βιδάλη, 2013, σσ. 120,168; Κουλούρης, 2019,σ.37).

Ωστόσο, το ταξικώς ανήκειν του ιδίου αποτελεί, αδιαμφισβήτητα, στοιχείο που επηρεάζει την εν γένει συμπεριφορά των εκάστοτε αστυνομικών οργάνων (Αλοσκόφης, 2019, σ.95; Βιδάλη, 2017, σσ. 79,82), οδηγώντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως η προεκτεθείσα, σε παραβίαση της υποχρέωσης τήρησης της «ισότητας» (Κουλούρης, 2019, σ.21) και της «αναλογικότητας» (Χλούπης, 2019, σ.301), ήτοι, στην τελευταία περίπτωση της «αναγκαιότητας του μέτρου» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023,σ.69), επί της σύλληψης, εξέτασης και προσαγωγής των υπόπτων προσώπων (Βιδάλη, 2017, σσ. 79,82).

Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί η αναγκαιότητα του «σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας» (Βλαμάκη, 2021) από όλα τα όργανα των «συντεταγμένων εξουσιών» (Σκουρής & Βενιζέλος, 1985, σ.20), και ιδίως από την «εκτελεστική εξουσία» (Παπανικολάου, 2023, σ.65), προκειμένου να καταστεί δυνατή η πραγμάτωση της «ισότητας ενώπιον του νόμου» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222· Καρύδης, 2010, σ.206). Συναφώς, πρέπει στο σημείο αυτό να τονισθεί ότι η χώρα μας έχει καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ (Βιδάλη, 2017, σ. 81) για «παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας» (Βλαμάκη, 2021) «(άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ)» (ECrHR, 2019, σ.4) σε υπόθεση όπου διατυπώθηκαν σχόλια από πρώην πρωθυπουργό και από δύο Υπουργούς σχετικά με το πρόσωπο του προσφεύγοντος πανεπιστημιακού καθηγητή που αφορούσαν σε ποινική εις βάρος του υπόθεση, που εκκρεμούσε κατόπιν εφέσεως⁶(ECrHR, 2019, σ.4; Konstas vs. Greece; Βλ. και Κτιστάκης, 2022, σ.81). Η υπόθεση αυτή, αναδεικνύει την προβληματική της «επιλεκτικής» (Κουλούρης, 2019, σ.29) αυτής τάσεως των «οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας» (Μάνεση, ό.π., σελ.368 όπως αναφέρεται σε Παπανικολάου Κ., 2023, σελ.65) ως προς την εκφορά σχολίων για υποθέσεις που εκκρεμούν (Κτιστάκης, 2022, σ.81; Σισιλιάνος, 2022, σ.86) καθώς τα όργανα της «πολιτικής εξουσίας» (Αργυρόπουλος, 2022, σ.106) προβαίνουν σε τέτοια σχόλια μόνο για εκείνες που δεν αφορούν προστατευόμενα πολιτικά επιχειρηματικά πρόσωπα (Βασιλάντωνοπούλου, 2014,σ.128), και τούτο αφενός κατά πρόδηλη «παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας» (Βλαμάκη, 2021), αφετέρου, δε, κατά παραγνώριση της υποχρέωσης τους να αντιμετωπίζουν κατά τρόπο όμοιο (Μάνεσης, ό.π., σελ.320, Δαγτόγλου ό.π., σελ.1027, αρ.1359, Παραράς, ό.π., σελ.437, Γεραπετρίτη, 2007, σελ.20 επ., Δεληγιάννη – Δημητράκου, 2014, σελ. 633 επ. όπως αναφέρονται σε Κουβαράς, 2023, σσ.23,24) τα πρόσωπα με την «ιδιότητα των υπόπτων ή κατηγορουμένων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186).

Ειδικότερα όμως εν σχέσει με την «οργανωμένη εγκληματικότητα» (Χλούπης, 2019, σ.282 υποσημ.6) και το «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200), η ιεραρχική κρατική διάταξη (Βιδάλη, 2017,σ.149) και το ζήτημα της «παντοδυναμίας» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.162) της εκτελεστικής κατ' επέκταση εξουσίας (Παπανικολάου, 2023, σ.67), οδηγούν στην διαμόρφωση συνθηκών υπό τις οποίες τα «κρατικά όργανα» (Παπανικολάου, 2023, σ. 14) που είναι αρμόδια για τη εξονυχιστική ωστόσο εξέταση του εκάστοτε εγκλήματος (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.335) (ιδίως «αστυνομικές αρχές» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.138) και «ανακριτικές αρχές» (Βιδάλη, 2019, σελ.314) να δρουν με βάση τις εκάστοτε «εντολές» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.124) που δέχονται από τα ιεραρχικώς ανώτερα (Παπαχαραλάμπους, 2019, σ.149) «εκτελεστικά όργανα του Κράτους» (Παπανικολάου, 2023, σ. 46). Στις περιπτώσεις όμως του «οργανωμένου» (Βιδάλη, 2017, σ.163) και ειδικότερα, του «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Michalowski &

υπήρξε παραβίαση αυτής της διάταξης”» (Galotskin κ. Ελλάδος <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-96687%22%5D%7D>).

⁶ ΕΔΔΑ, απόφαση Κώνστας κ. Ελλάδος, προσφυγή αριθ. 53466/07, (<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-531>).

Kramer, 2007, σ. 200; Κουρούτζας, 2019, σ.137), «υποκείμενα» (Χουλιάρας, 2019, σ. 85) είναι ιδίως πρόσωπα της “υψηλής πολιτικής” (Tsagari, 2014), ήτοι «ανώτεροι αξιωματούχοι» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 206) και ενεργά πολιτικώς πρόσωπα, οι οποίοι, εκμεταλλευόμενοι την παραπάνω ιεραρχική κρατική διάταξη, μετέρχονται των δυνατοτήτων τους να επιβάλλουν το αποφασίζει με συγκεκριμένο περιεχόμενο στα ιεραρχικώς κατώτερα όργανα (Tsagari, 2014; Βιδάλη, 2017, σ.149; Κουλούρης, 2019, σ.20; Αλοσκόφης, 2019, σ.99; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.192; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.296). Η ενεργός παρέμβαση της «εκτελεστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ.67) στην άσκηση των αρμοδιοτήτων των αρμόδιων οργάνων για τη «διερεύνηση του εγκλήματος» (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.335), οδηγεί, όπως τούτο θα καταστεί σαφές, στην ρευστοποίηση (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.231) της «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Χουλιάρας, 2019, σ.67), και στην «καταστρατήγηση» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 141) των «άρθρων 4 και 7 Σ.» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σσ. 5710, 5711) και των εν γένει διατάξεων που την θεμελιώνουν (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 336). Δεν είναι, έτσι, λίγες οι περιπτώσεις που η «εκτελεστική εξουσία» (Παπανικολάου, 2023, σ.65) έχει διαδραματίσει ενεργό ρόλο για τη δίωξη ορισμένων κατηγοριών προσώπων στοχεύοντας την «εξυπηρέτηση» (Λάζος, 2007, σ.140) πολιτικών εν γένει σκοπιμοτήτων (Αλοσκόφης, 2019, σ.93). Έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι δυο δημοσιογράφοι και συγκεκριμένα οι Γ. Παπαδάκου και Κ. Βαξεβάνης αντιμετωπίζουν σοβαρές κατηγορίες η μεν πρώτη (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) «για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022), για την κατασκευή ψευδούς σκανδάλου σε σχέση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) τόσο με την «Novartis» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) όσο και με εκείνη της «λίστας Λαγκάρντ» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) και μάλιστα η ίδια «έχει κληθεί ενώπιον της ελληνικής Δικαιοσύνης, κατά παράβαση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και της ΕΣΔΑ» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022). Επιπλέον, ο έτερος εκ των ανωτέρω προσώπων βρίσκεται αντιμέτωπος με σοβαρές μάλιστα κατηγορίες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) και συγκεκριμένα «συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, παράβαση καθήκοντος και κατάχρηση εξουσίας σχετικά με το σκάνδαλο Novartis» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022). Στη συγκεκριμένη βεβαίως υπόθεση που τα παραπάνω πρόσωπα πρόβαλλαν (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) εν συνεχεία συνήφθη (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) «εξωδικαστικός συμβιβασμός» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) πολλών εκατομμυρίων δολαρίων μεταξύ της παραπάνω εταιρίας και της Αμερικάνικης Κυβέρνησης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022). Οι περιπτώσεις αυτές των διώξεων των παραπάνω προσώπων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) προς το σκοπό της συγκάλυψης της τέλεσης ιδιαίτερα σοβαρών για την κοινωνία (Παπαχαλαλάμπους, 2019, σ.142; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.348) «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.163) πλήττουν κατά τρόπο ανεπανόρθωτο το «κράτος δικαίου» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023, σ.13) και επιδρούν αρνητικώς στην «εμπιστοσύνη των πολιτών» (Ν. Κουράκης, 2002, σ.2 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186, υποσημ.7) προς τους «θεσμούς του Κράτους» (Βιδάλη, 2017, σ.101). Το τελευταίο, παραγνωρίζοντας την υποχρέωση του να λαμβάνει μέτρα για την έρευνα εν γένει και κατ' επέκταση την εξιχνίαση (Βιδάλη, 2017, σσ. 164,167επ.) των «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319), διώκει τα πρόσωπα που επιχειρούν να αναδείξουν πτυχές των επίμαχων υποθέσεων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022), με πρόδηλο σκοπό την ολοκληρωτική μη αποτελεσματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 143) του «επίσημου κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143). Έτι περαιτέρω, η τρέχουσα «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57) αναδεικνύει κατά τον πλέον εναργή τρόπο την ανισότητα που κυριαρχεί σε σχέση με το εφαρμόζειν του ποινικού εν γένει νόμου (Κουλούρης, 2019, σ. 35), και τούτο υπό πολλαπλές όψεις. Η Κυβέρνηση έχει οικειοποιηθεί το ρόλο του νομοθέτη, τροποποιώντας αλλεπάλληλα τις σχετικές διατάξεις περί της προστασίας των παρακολουθούμενων προσώπων και τις εξουσίες της ΑΔΑΕ (Ανθόπουλος, 2023 ; Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2022; Kaldani & Prokopets, 2022, σ. 4), προκαλώντας «ανασφάλεια δικαίου και έλλειψη προβλεψιμότητας» (Μυλωνόπουλος, 2015). Περαιτέρω, τα τελευταία χρόνια οι ως άνω περιπτώσεις έχουν αυξηθεί κατακορύφως, με αποτέλεσμα να παρακολουθούνται πολίτες αφενός χωρίς να το γνωρίζουν

(Boukalas, 2022; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023 PE740.514, σ.44; Stevis-Gridneff, 2023) αφετέρου δε, χωρίς να συντρέχει ο απαιτούμενος κατά το Σύνταγμα «κίνδυνος» (Βλ. Γ. Τασόπουλο, ό.π., σ.341 όπως αναφέρεται σε Παναγοπούλου, 2023, σ. 31) για τη «δημόσια ασφάλεια» (Π. Τσίρη, ό.π., σελ.110επ. όπως αναφέρεται σε Παναγοπούλου, 2023, σ.31), κατά προφανή παραβίαση των «συνταγματικών δικαιωμάτων» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023,σ. 61) των προσώπων αυτών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση υψηλά ιστάμενης εργαζόμενης (Stevis-Gridneff, 2023) της «Meta» (Stevis-Gridneff, 2023), η οποία κατά την παραμονή της στην Ελλάδα έπεσε θύμα παρακολούθησης (Stevis-Gridneff, 2023) από «κακόβουλο λογισμικό» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023 PE740.514, σ.15) «(predator)» (Stevis-Gridneff, 2023) . Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η παρακολουθούμενη κ. Seaford (Stevis-Gridneff, 2023), « “In my case, I do not know why I was targeted, but I cannot see any reasonable national security concerns behind it”» (Stevis-Gridneff, 2023). Με τα δεδομένα αυτά, καθίσταται σαφές ότι η ως άνω υπόθεση αποδεικνύει με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο το πρόβλημα της «ανισότητας ενώπιον του νόμου» (Βιδάλη, 2017, σ.89; Λάζος, 2007, σ. 210), φαινόμενο διαρκώς αυξανόμενης έντασης λόγω των διαρκών παρεμβάσεων της «“παντοδύναμης”» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.162) «εκτελεστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 67).

Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι υπάρχει προφανής και ευχερώς διαπιστώσιμη διαφοροποίηση ως προς τις περιπτώσεις έρευνας αλλά και κατ’ επέκταση προσαγωγής των προσώπων που εγκληματούν, αναλόγως του ταξικώς ανήκειν (Βιδάλη, 2017, σ. 79,82; Βιδάλη, ό.π., σ.183-184 όπως αναφέρεται σε Κουλούρης, 2019, σ.32,υποσημ.88). Άλλωστε, η παραπάνω προβληματική κατάσταση εντείνεται λόγω της σαφούς διαφοροποίησης ως προς τα «δικαιώματα υπεράσπισης» (Καράκωστας, 2018, σ.77) των προσώπων που θυματοποιούνται (Αλοσκόφης, 2019, σ.106) από την «εκτελεστική εξουσία» (Παπανικολάου, 2023, σ. 65), δεδομένου ότι οι οικονομικώς ακμάζοντες δράστες απολαμβάνουν συνήθως καλύτερης και πληρέστερης νομικής προστασίας, σε αντίθεση με τους οικονομικώς μη ακμάζοντες (Sutherland, 1940, σ. 11; Sutherland, 1941, σ. 114; Κουλούρης, 2019, σ.15; Scott, σελ.135 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2005, σ.153; Sutherland, 1945, σ. 136; Κουλούρης, 2019, σ.15), οι οποίοι συνήθως δεν έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν (European Justice, 2023) τα «έξοδα διορισμού δικηγόρου» (European Justice, 2023), και εκπροσωπούνται σε πολλές περιπτώσεις από «αυτεπαγγέλτως διοριζόμενους δικηγόρους» (Law & Order, 2022).

3. Η εφαρμογή του νόμου από τη δικαστική εξουσία: ο ρόλος των δικαστικών οργάνων στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου

Τελικός κριτής της «νομιμότητας» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 66; Μυλωνόπουλος, 2015), ο «ποινικός δικαστής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 291), διαθέτει «διακριτική ευχέρεια» (Βιδάλη, 2017, σ. 83) ως προς την «εκτίμηση των αποδείξεων» (Δασκαλάκης, ό.π., σ.52 όπως αναφέρεται σε Κουλούρης Ν., 2019, σελ.37; Κουράκης, 2005, σ. 23) και το εφαρμόζει της «ποινικής νομοθεσίας» (Χουλιάρης, 2019, σ. 84) που διέπει την τέλεση του κάθε συγκεκριμένου εγκλήματος που άγεται ενώπιον αυτού (Βιδάλη, 2017, σ. 62), διαδραματίζοντας έτσι καθοριστικό ρόλο στην πραγμάτωση ή μη της «ισότητας των πολιτών στο ποινικό νόμο» (Χουλιάρης, 2019, σ. 67). Η εξαιρετικά μεγάλη εξουσία του ιδίου σε συνδυασμό με τον σημαίνοντα ρόλο ενός ποινικού κατ’ επέκταση δικαστηρίου στην διασφάλιση του δικαίου (Frase(1990) όπως αναφέρεται σε Whitman,2021,σ.137; Χουλιάρης, 2019, σ. 82), στην «τήρηση της νομιμότητας» (Παπαχαραλάμπος, 2019, σ. 145) και την «απόδοση πραγματικής δικαιοσύνης» (Ιωαννίδης, 2022, σ.108), αποτελούν κρίσιμους παράγοντες που καθιστούν προφανή την επίδραση της κρίσης του πρώτου στην πραγμάτωση της ως άνω αρχής. Ο δε ρόλος αυτού είναι κρίσιμος, τόσο κατά την «ανακριτική διαδικασία» (Τσιρώνη, 2019, σ. 364) όσο και κατά τη διαδικασία εκδίκασης της εκάστοτε ποινικής υφής υποθέσεως (Κουράκης, 2005, σ.23) που έχει αχθεί (Βιδάλη, 2017, σ. 62) προς «δικαιοδοτική κρίση» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023,σ. 68).

Έτσι, ο μεν «εισαγγελέας» (Καρράς, 2019, σ. 234) μπορεί να θεωρήσει, κατά περίπτωση, ότι δεν συντρέχουν «επαρκείς ενδείξεις» (άρθρο 43 παρ.1 ΚΠΔ, Ν.4620/2019) για την «ενοχή του

κατηγορουμένου» (Βλαμάκη, 2021), για την «άσκηση της ποινικής δίωξης» (Καρράς, 2019, σ. 232; Βιδάλη, 2019, σ. 327) · από την άλλη, ο «ποινικός δικαστής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 291) διαθέτει αρκετά ικανή «διακριτική ευχέρεια» (Βιδάλη, 2017, σ.62) ως προς τις επιλογές του κατά την διάρκεια της δίκης, για το ζήτημα της ενοχής ή μη του κατηγορουμένου (Whitman, 2009, σ. 133; Καρύδης, 2010, σσ.195, 203; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.289), καθώς και ως προς την «επιμέτρηση» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.241; Βιδάλη, 2017, σ.42) της «επιβληθείσας ποινής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.284), λαμβάνοντας, κατά περίπτωση, υπόψη τις τυχόν «ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις» (Καϊάφα- Γκμπάντι, 2020, σ. 393) στην κάθε συγκεκριμένη υπόθεση. Σε ό,τι αφορά ειδικότερα την «οργανωμένη εγκληματικότητα» (Χλούπης, 2019, σ. 282), η ελληνική «ποινική δικαιοσύνη» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295) έχει ομολογουμένως επιδείξει μια προβληματική στάση στις υποθέσεις εκείνες που εμφάνισαν ενδιαφέρον και εγκληματολογικώς. Για την ανάγκη της παρούσας, θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην «υπόθεση Novartis» (Σανιδάς, 2022, σ.526) και, περαιτέρω, στην πρόσφατη «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023 ; Βλ. και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57).

Η υπόθεση της ως άνω «πολυεθνικής εταιρείας» (Γασπαρινάτου, 2019, σ.158) παρουσιάζει ενδιαφέρον από περισσότερες σκοπιές, καθώς υπερτονίζει την σχέση της «δικαστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 65) με την «πολιτική» (Michalowski & Kramer, 2007, σ.208) και την λειτουργία των “μεγάλων” εγκλημάτων (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 295; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ. 145), ήτοι εκείνων που παρουσιάζουν «οργανωμένο» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 295) χαρακτήρα. Περαιτέρω, η υπόθεση αυτή αποτελεί και περίπτωση «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Michalowski & Kramer, σ. 200 επ.; Κουρούτζας, 2019, σ.137), αφού στηρίζεται σε «παράνομες συμπράξεις κράτους και εταιριών» (Βιδάλη, 2017,σ.130) αλλά και προσώπων πολιτικώς ενεργών και ταυτοχρόνως ισχυρών (Αλοσκόφης, 2019, σ.93; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.145) με σκοπό την κατασπατάληση (Παπαχαλαράμπους, 2019, σ. 142) «δημόσιου χρήματος» (Παπαχαλαράμπους, 2019, σ. 142) και την παροχή αμοιβαίων (Βιδάλη, 2017, σ.164) «“προνομίων”» (Γεωργούλας, 2019, σ. 54) σε αυτούς.

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην παρούσα εργασία, τα πρόσωπα που επιχείρησαν να αναδείξουν πτυχές της επίμαχης υπόθεσης, αντιμετωπίζουν ήδη σοβαρές ποινικές κατηγορίες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) «για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) αλλά και για «κατάχρηση εξουσίας» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022). Άλλωστε, με πρόσφατο «βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών(υπ’αριθμ.764/2023) διατάχθηκε» (Η Καθημερινή, 2023) πιο συγκεκριμένα η «απαλλαγή πρώην ανώτατων στελεχών της Novartis Hellas» (Η Καθημερινή, 2023) καθώς «δεν προέκυψαν στοιχεία για την τέλεση των πράξεων που τους αποδόθηκαν και αφορούσαν τις καταγγελίες δωροδοκίας πολιτικών προσώπων με υψηλές θέσεις στην ελληνική πολιτική ιδίως κατά την περίοδο των ετών 2009-2015» (Η Καθημερινή, 2023).

Περαιτέρω, όμως, η υπόθεση αυτή αναδεικνύει εναργώς τη σημασία του ρόλου των «δικαστικών λειτουργιών» (Βιδάλη, 2017, σ. 149) για την αντιμετώπιση της «σοβαρής εγκληματικότητας» (Γεωργούλας, 2019, σ. 47) καθώς στην εν λόγω υπόθεση δεν απεστάλη σχετικώς ερώτημα από τον αρμόδιο Υπουργό της Δικαιοσύνης (Σανιδάς, 2022, σ. 536) στο «Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο» (Σανιδάς, 2022, σ. 536), ώστε το τελευταίο να αποφασίσει σχετικώς επί σημαίνοντος ζητήματος που είχε ανακύψει, αφού είχε ασκηθεί προηγουμένως δίωξη εναντίον της τότε αρμοδίας Εισαγγελέως (Σανιδάς, 2022, σ. 536) επί «Εγκλημάτων Διαφθοράς» (Σανιδάς, 2022, σ. 536) και για κατάχρηση εξουσίας σε κακουργηματικό μάλιστα βαθμό, με την ίδια, αντιθέτως, να εκτελεί απροσκόπτως τα καθήκοντά της (Σανιδάς, 2022, σ. 536).

Προσέτι, ένα άλλο ουσιώδες ζήτημα της συγκεκριμένης υποθέσεως ήταν αυτό της «προστασίας μαρτύρων» (Καράκωστας, 2018, σ. 77; Δαλακούρας, 2004, σ.1166) καθώς στην συγκεκριμένη υπόθεση διατυπώθηκε και η άποψη ότι ήταν «ανεπίτρεπτη και μη σύννομη η κλήτευση και εξέταση ως μαρτύρων, των υπό προστασία μαρτύρων, καθόσον έπρεπε να κλητευθούν ως συμμετοχοί» (Σανιδάς,2022,σ.528) γεγονός που καταδεικνύει και την υφιστάμενη αντίθεση με τον πραγματικό σκοπό αναφορικά με την θέσπιση (Σανιδάς, 2022, σ. 531) της «προστασίας μαρτύρων» (Δαλακούρας, 2004, σ.1166) αφού «σε υποθέσεις σχετικά με τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων

159,159^A και 235 έως 237^A ΠΚ» (άρθρο 218παρ.3 Ν.4620/2019) είναι, όπως αναφέρεται στην ίδια διάταξη «...η αποκάλυψη των ως άνω αξιοποιώνων πράξεων» (άρθρο 218παρ.3 Ν.4620/2019).

Συμπερασματικά, η υπόθεση αυτή αναδεικνύει την ιδιαίτερη στάση που τηρεί η ελληνική «δικαστική εξουσία» (Παπαχαλαράμπος, 2019, σ.145) απέναντι σε σοβαρά «οργανωμένα και κρατικά-εταιρικά εγκλήματα» (Βιδάλη, 2017, σ. 165), τα οποία, όπως η ποινική πράξη καταδείχνει, καταλήγουν στην πλειονότητα των περιπτώσεων, σε μη τιμώρηση των εμπλεκόμενων πολιτικών και επιχειρηματικών προσώπων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σσ. 127,128; Λάζος, 2007, σ. 211).

Τέλος, αξίζει να γίνει ειδική μνεία στην στάση της «δικαστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 65) στην «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57), με αφορμή την «αποκάλυψη» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023), πιο συγκεκριμένα, της «παρακολούθησης» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2022) «υπουργών και ανώτατων στρατιωτικών αξιωματούχων» (Χονδρόγιαννος, 2023) καθώς και του «ηγέτη της σοσιαλιστικής αντιπολίτευσης» (Sideris, 2022). Ειδικότερα, άξια σχολιασμού είναι η σχετικά πρόσφατη «γνωμοδότηση» (Γνωμοδότηση 1, 2023), του «Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Ισιδώρου Ντογιάκου» (Γνωμοδότηση 1, 2023, σ.19), με την οποία ο ίδιος υποστήριξε τη θέση ότι ως προς την «ανεξάρτητη» (Ανθόπουλος, 2023) «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)» (Γνωμοδότηση 1, 2023, σ.9) δεν υφίσταται «αρμοδιότητα ενημέρωσης και όσων εθίγησαν από την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών του και για λόγους εθνικής ασφάλειας» (βλ. Έκθεση Πεπραγμένων της ΑΔΑΕ, 2021, σελ.102 επ. όπως αναφέρεται σε Γνωμοδότηση 1, 2023, σ.13). Η θέση αυτή, η οποία επέφερε αντιδράσεις και μάλιστα σφοδρότατες στην μεγαλύτερη μερίδα των Ελλήνων Συνταγματολόγων (βλ. Ενδεικτικά Ανθόπουλος, 2023), έρχεται σε προφανή αντίθεση με την «συνταγματικά κατοχυρωμένη ελεγκτική αρμοδιότητα» (Χονδρόγιαννος, 2023) της «Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)» (Παναγοπούλου 2023, σ. 47), κατ' άρθρο 19 παρ. 2 Σ.» (Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5714), της οποίας η έκταση και το περιεχόμενο δεν δύναται, σε καμία περίπτωση, να περιοριστεί από τον κοινό νομοθέτη (Χονδρόγιαννος, 2023).

Οι παραπάνω ενδεικτικές υποθέσεις συντείνουν στην εξαγωγή του συμπεράσματος ότι το έγκλημα παρουσιάζει διαταξική υφή (Βιδάλη, 2013, σ.120; Κουλούρης, 2019, σ.37), αναφαινόμενη στην «ποινική μεταχείριση» (Βιδάλη, 2017, σ.36) έναντι των «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.163) από την δικαστική κατ' επέκταση εξουσία (Παπαχαλαράμπος, 2019, σ. 145; Αιμιλιανίδης, 2019). Η τελευταία, αποδεικνύεται μη επαρκής στην τιμώρηση των δραστών των παραπάνω εγκλημάτων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123), με αποτέλεσμα να δημιουργείται τεράστιο «έλλειμα δικαιοσύνης» (Βεργούλης, 2021) και ανισότητας στην μεταχείριση (Κουβαράς, 2023, σ.23) αφενός των προσώπων με οικονομική και πολιτική κραταιότητα (Λάζος, 2007, σ.205) που τελούν πράξεις «αυξημένης απαξίας» (Μπιτζιλέκης, 2001, σ.243), και, αφετέρου, των προσώπων που τελούν πιο μικρής απαξίας (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.197) «εγκληματικές πράξεις» (Σταμούλη, 2019, σ. 220) και τιμωρούνται με ποινές που δεν τελούν σε «αναλογία» (Βιδάλη, 2017, σ.40; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.241) προς αυτές. Με αυτό τον τρόπο, πλήττονται κατά τρόπο κατάφωρο οι θεσμοί του «Κράτους Δικαίου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186), ενώ αδρανοποιούνται ολοκληρωτικώς (Βιδάλη, 2017, σ.143) τόσο η «αρχή της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.16) όσο και η «αρχή της αναλογικότητας» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023, σ.68,69), οι οποίες θα όφειλαν να καθοδηγούν τη δράση όλων των «συντεταγμένων εξουσιών» (Σκουρής & Βενιζέλος, 1985, σ.20).

Κεφάλαιο II. Η ανισότητα στην εφαρμογή του ποινικού νόμου κατά την σωφρονιστική διαδικασία

Η «ανισότητα» (Βιδάλη, 2017, σ.60) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 136; Βλ. και Χουλιάρας, 2019, σ. 67) διαπνέει όλη την «ποινική διαδικασία» (Βιδάλη, 2017, σ.16), ήτοι είναι υπαρκτή κατά την εν γένει διερεύνηση του εκάστοτε εγκλήματος (Μιχαλοπούλου, 2019, σσ.335,337) έως και το «στάδιο του σωφρονισμού» (ΑΠ 1001/2019). Ο «ποινικός σωφρονισμός» (Κωνσταντίνου, 2016, σ.1879) αποσκοπεί καταρχάς στην τιμωρία του δράστη και κατ' επέκταση στον παραδειγματισμό των λοιπών μελών της κοινωνίας, αλλά στοχεύει επίσης και στην κοινωνικώς ομαλή επανένταξη του προσώπου (Τσίχλης, 2012; Βλ. και Μπιτζιλέκης, 2020, σ.14; Roxin, AT I §3αρ. περ.2επ., 2002, 327 όπως αναφέρεται σε Μπιτζιλέκης, 2020, σ.9).

Διαπιστώνεται, ωστόσο, ότι τόσο η «επιβολή της ποινής» (Κουρούτζας, 2019, σ.114) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294) όσο και το σωφρονίζειν επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό (Βιδάλη, 2017, σσ.83,85) από τα «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21) της «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρας, 2019, σ.76) και τα κοινωνικά και κατ' επέκταση και τα οικονομικά χαρακτηριστικά αυτών (Βιδάλη, 2017, σ.62,33,78,85). Σε πρώτο δε επίπεδο, ήτοι κατά την «επιβολή ποινής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.40) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294), δεν τηρείται στην πλειονότητα των περιπτώσεων μια «δίκαιη ισορροπία» (Βενιζέλος, 2022, σ.132) μεταξύ της βαρύτητας της εγκληματικής πράξης (Χωραφάς, 1954 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.197; Καρύδης, 2010, σ.207; Κωστάρας, 2012, σ.167) και της «φύσης» (Μπιτζιλέκης, 2020, σ.1) και της «βαρύτητας» (Μπιτζιλέκης, 2020, σ.4) της «επιβαλλόμενης ποινής» (Βιδάλη, 2017, σ.40), δημιουργούμενης έτσι μιας πρόδηλης ανισότητας αναφορικά με την ποινική εν γένει μεταχείριση των προσώπων (Καρύδης, 1990, Garland, 2001 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.199; Καρύδης, 1992, Πανούσης, 2002, Λαμπροπούλου, 2003 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σσ.205,206). Περαιτέρω, σε δεύτερο δε επίπεδο, σε ό,τι αφορά την διαδικασία του σωφρονίζειν, παρατηρείται ότι το εφαρμόζειν (Παπαδαμάκης, 2009, σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26; Βιδάλη, 2017, σ.33) της «σωφρονιστικής πολιτικής» (Μηλιώνη, 2016, σ.2351) δημιουργεί συνθήκες «άνισης μεταχείρισης των κρατούμενων» (Αλοσκόφης, 2021) κατά παράβαση τόσο της «αρχής της ισότητας» (Κουβαράς, 2023, σ.11; Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) όσο και των «θεμελιωδών δικαιωμάτων» (Βιδάλη, 2017, ΕΕΜΕΚΕ σ.9) που οφείλουν να «απολαμβάνουν» (Γαλανού, 2011, σ.415) τα συγκεκριμένα πρόσωπα (Βιδάλη, 2017, σ.85) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γιάνναρου, 2022). Συναφώς, έντονο μάλιστα ενδιαφέρον παρουσιάζει και η «νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)» (Εγκύκλιος 3, 2023, σ.1), η οποία έχει καθορίσει σε μεγάλο μάλιστα βαθμό το περιεχόμενο των εν γένει δικαιωμάτων των προσώπων που είναι κρατούμενα (Σταυρόπουλος, 2017; Βιδάλη, 2017, σ.44) αναφορικά με τις «συνθήκες κράτησης» (Καραβοκώρη σε Σαρμά – Κοντιάδη – Ανθόπουλου, 2021, σ.139 όπως αναφέρονται σε Εγκύκλιος 3, 2023, σ.4). Με τα δεδομένα αυτά, στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν σε πρώτο χρόνο οι πτυχές της άνισης, στις περιπτώσεις αυτές, σωφρονιστικής εν γένει μεταχείρισης τόσο κατά την «επιβολή της ποινής» (Κουρούτζας, 2019, σ.114) όσο και κατά το εκτίειν αυτήν (Βιδάλη, 2017, σ.32; Γαλανού, 2011, σ.354) **(I)** και, σε δεύτερο χρόνο, η εν γένει επιρροή της «νομολογίας του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.381) στο εφαρμόζειν την «ισότητα ενώπιον του νόμου» (Καρύδης, 2010, σ.206) κατά την διαδικασία του σωφρονίζειν (Παπαδαμάκης, 2009 σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26; Βιδάλη, 2017, σ.33) **(II)**.

I. Οι πτυχές της άνισης σωφρονιστικής μεταχείρισης

Η «άνιση μεταχείριση» (Αλοσκόφης, 2021) κατά την εν γένει διαδικασία του σωφρονίζει (Παπαδαμάκης, 2009 σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26; Βιδάλη, 2017, σ.33) εκδηλώνεται αφενός στο σημείο εκείνο της «επιβολής ποινής» (Κουρούτζας, 2019, σ.114) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294) (Α), και αφετέρου σε εκείνο της «έκτισης της ποινής» (Δημητράτος, 2016, σ.2255; Γαλανού, σ.354) από τα συγκεκριμένα αυτά πρόσωπα στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γιάνναρου, 2022) (Β).

A. Η ανισότητα κατά την επιβολή της ποινής

«Προστάδιο» (Μπέκας, 2004:37-38 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.339 υποσημ.308) βεβαίως του σωφρονίζει (Βιδάλη, 2017, σ.33) «με στενή έννοια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.287) αποτελεί η «επιβολή της ποινής» (Κουρούτζας, 2019, σ.114) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Καρύδης, 2010, σ.194), οπότε και, ο ποινικός κατ' επέκταση δικαστής (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.291) διαθέτει αρκετά ικανή «διακριτική ευχέρεια» (Βιδάλη, 2017, σ.62), κατ'έκτιμηση της εκάστοτε υπόθεσης που άγεται ενώπιον του (Βιδάλη, 2017, σ. 62), να εκτιμήσει την «προσωπικότητα του εγκληματία» (Καρύδης, 2010, σ.203; Μπιτζιλέκης, 2020, σ.19; Βλ. και Πανούσης, 2023) και τα λοιπά κρίσιμα εν γένει στοιχεία της συγκεκριμένης υπόθεσης, για να επιβάλει σε αυτόν την προσήκουσα στη συγκεκριμένη περίπτωση ποινή (Χωραφάς, 1954 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.197; βλ. συναφώς, Whitman, 2009, σ. 122; Ancel ό.π.:409, 449 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.36; Πανούσης, 2023). Στην πλειονότητα δε των περιπτώσεων παρέχεται στο δικαστή από τον νόμο ευχέρεια επιλογής μεταξύ ενός ευρέος φάσματος ποινών, (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.203; Καρύδης, 2010, σ.195,211). Έτσι λ.χ. το «άρθρο 259» (Π.Κ. Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019) με τίτλο «“Παράβαση καθήκοντος”» (α.259 ΠΚ Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019) ορίζει ότι «“Υπάλληλος που με πρόθεση παραβαίνει τα καθήκοντα της υπηρεσίας του με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο όφελος ή να βλάψει το κράτος ή κάποιον άλλο τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη ή χρηματική ποινή”» (άρθρο 259 ΠΚ Ν.4619/2019 ΦΕΚ Α'95/11.06.2019). Τα διαφορετικά «είδη των ποινών» (Κωστάρας, 2012, σ.154; Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2020, σ.64) όπως και το «ύψος» (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2020, σ.66; Βλ. και Πανούσης, 2023) αυτών είναι καθοριστικά για την διασφάλιση της αποτελεσματικότητας στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις του σωφρονίζει (Βιδάλη, 2017, σ.33; Βλ. και Κουλούρη, 2017, σ.7; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.241).

Συναφώς, το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ)» (Γαλανού, 2011, σ.487) έχει κρίνει ότι «μια κατάφωρα δυσανάλογη ποινή θα μπορούσε να ισοδυναμεί με κακομεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3» (βλ. ΕΔΔΑ Babar Ahmad and Others κατά Η.Β., 2012, § 237; Harkins and Edwards κατά Η.Β., 2012, § 133). Αντιθέτως, η δε επιβολή (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ. 114,115) όμως μιας εξαιρετικά (Δεσποτόπουλος, 313 όπως αναφέρεται σε Μυλωνόπουλος, 2020, σ.58) «ελαφρύτερης ποινής» (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ. 114,115) για αδικήματα «αυξημένης απαξίας» (Μπιτζιλέκης, 2001, σ.243) (όπως εκείνα που παρουσιάζουν «οργανωμένο» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 295) χαρακτήρα) αντίκειται στην «αρχή της αναλογικότητας» (Κοντιάδης & Φωτιάδου, 2023, σ.68,69; Μπιτζιλέκης, 2020, σ.24; βλ. Άρθρο 25 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5716; άρθρο 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.).

Έτι περαιτέρω, ευστόχως έχει παρατηρηθεί ότι, υπάρχει ένας «μονόπλευρος προσανατολισμός του ποινικού συστήματος» (Χουλιάρης, 2019, σ.66) αναφορικά με την τιμώρηση εν γένει συμπεριφορών (Λάζος, 2007, σ.204; Χουλιάρης, 2019, σ.66) προσώπων από τα «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Reiman, 1979 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.204; Χουλιάρης, 2019, σ.66), και αντίστοιχα, συστηματική παράλειψη τιμώρησης ή ανεπαρκής τιμώρηση συμπεριφορών (Χουλιάρης, 2019, σσ. 66, 67, 69; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 123; Λάζος, 2007, σ. 205) προσώπων προερχομένων από τα «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205; Χουλιάρης, 2019, σ.66), που κατά κανόνα,

προκαλούν μεγαλύτερη κοινωνική κατ' επέκταση βλάβη από τα εγκλήματα των πρώτων (Χουλιάρας, 2019, σσ. 66, 67, 69; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 123; Λάζος, 2007, σ. 205).

Παράλληλα, ενώ οι «κοινωνικά επιβλαβείς» (Λάζος, 2007, σ.210) ωστόσο συμπεριφορές (Λάζος, 2007, σ.210) των «κατώτερων κοινωνικών τάξεων» (Κουρούτζας, 2019, σ.115) αντιμετωπίζονται με τη λήψη επαχθών κατ' επέκταση μέτρων (Χουλιάρας, 2019, σ.66; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.288; Βιδάλη, 2017, σ.31; Βλ. και Μπιτζιλέκης, 2020, σ.21), τα «εγκλήματα των ισχυρών» (Χουλιάρας, 2019, σ.83; Αλοσκόφης, 2019, σ. 101) αντιμετωπίζονται είτε μέσω απλών ρυθμιστικών επεμβασμών, είτε απλώς με την παράλειψη τιμώρησης τους (Coleman, Sim, Tombs, Whyte 2009, σ.4-5 όπως αναφέρονται σε Χουλιάρας, 2019, σ.66; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123). Η δε «φτώχεια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.68), αποτελεί έτσι μια εξαιρετικά αρνητική συνθήκη για όσους προβαίνουν στη διάπραξη στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις εγκλημάτων, κατά προφανή αντίθεση προς την προνομιακή αντιμετώπιση την οποία απολαμβάνουν (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σσ.68,69; Βιδάλη, 2017, σσ.40,63,64 επ.; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.122; Bongers, ό.π., σ.35 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.79; Κουρούτζας, 2019, σ.115; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123; Κουλούρης, 2019, σ.25) τα «ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205).

Η ποινική πρακτική στη χώρα υπερτονίζει πράγματι το φαινόμενο της τιμώρησης με αυστηρές εν γένει ποινές συμπεριφορών προερχόμενων από άτομα που emπίπτουν (Χατζηθεοδώρου, 2016, σ.2414; Μασούρη, 2006 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.200; Παρασκευόπουλος, 2008, σ.488 κ.ε. όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.197; Βιδάλη, 2017, σσ.42,43) στα «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Reiman, 1979 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.204; Χουλιάρας, 2019, σ.66), μη υψηλής μόρφωσης (Κασάπογλου, 2016, σ.2579) καθώς και εν γενεί από πρόσωπα ευρισκόμενα σε κατάσταση (Βιδάλη, 2017, σ.75; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.28) «ευαλωτότητας» (Βιδάλη, 2017, σ.75; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.28) (λ.χ. «αιτούντες άσυλο» (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2023, σ.17; Βλ. και Γαλανού, 2011, σ.451), τα οποία στερούνται συχνά (Γασπαρινάτου, 2016 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.80) «ουσιαστικά και δικονομικά δικαιώματα» (Πανούσης, 2023), και τιμωρούνται με τις αυστηρότερες στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις ποινές (Χουλιάρας, 2019, σ.66; Χατζηθεοδώρου, 2016, σ.2414) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294) χωρίς συχνά να εκτιμώνται διάφορες «ελαφρυντικές περιστάσεις» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ. 393). Από την άλλη βέβαια πλευρά, οι «αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων» (Καρύδης, 2010, σ.211) χαρακτηρίζονται από μια «διακριτική μεταχείριση» (Βιδάλη, 2013, σ. 166; Βιδάλη, 2017, σ. 82) προς τους εκάστοτε δράστες «οικονομικών εγκλημάτων» (Μιχαλοπούλου, 2019, σ.346) αλλά και «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319), οι οποίοι είτε εκφεύγουν εντελώς του ποινικού στις περιπτώσεις αυτές κολασμού είτε τιμωρούνται σε κάποιες βέβαια περιπτώσεις (Βιδάλη, 2017, σ.75; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σσ.121,123,127,150,360; Hudson, 2000 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.200) «δειγματοληπτικά» (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας, στο ίδιο, σ. 80 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.190 υποσημ.17; Βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.360; Βλ. και Hudson, 2000 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.200), είτε τέλος οι ποινές που τους επιβάλλονται δεν ανταποκρίνονται στην ανάγκη εξασφάλισης μιας αναλογικής κατ' επέκταση σχέσης (Βιδάλη, 2017, σ.40; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.241; Μπιτζιλέκης, 2020, σ.21; Βλ. και Πανούσης, 2023) και μιας «“δίκαιης ισορροπίας”» (Βενιζέλος, 2022, σ.132) μεταξύ δηλαδή της «βαρύτητας του εγκλήματος» (Χωραφάς, 1954 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.197; Μπιτζιλέκης, 2020, σ.18) και της «βαρύτητας» (Μπιτζιλέκης, 2020, σ.4) της «επιβαλλόμενης ποινής» (Βιδάλη, 2017, σ.40). Οι δε υποθέσεις, οι οποίες αναλύθηκαν εκτενώς παραπάνω, μεταξύ των οποίων η «υπόθεση Novartis» (Σανιδάς, 2022, σ.526) καθώς και η «υπόθεση των υποκλοπών» (Λεοντόπουλος & Χονδρόγιαννος, 2023, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, σ. 57) αναδεικνύουν την «παθολογία της ποινικής δικαιοσύνης» (Αναγνωστόπουλος, 2020, σ.2) και την ιδιαίτερη μάλιστα αντιμετώπιση που απολαμβάνουν (Κουλούρης, 2019, σ.25) οι εκάστοτε δράστες «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319).

Αξίζει, εξάλλου, να τονισθεί ότι η μη δυσμενής κατ' επέκταση αντιμετώπιση των εν γένει δραστών (Κουλούρης, 2019, σ.25; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.139) «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142) συντηρείται, ως ένα μεγάλο βαθμό, αφενός από την μη αποτελεσματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 143) της άσκησης «κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143) στις υποθέσεις αυτές, και αφετέρου, από την ίδια την διάταξη του «συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης» (Κουρούτζας, 2019, σ.115; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295). Καταρχάς, όπως διαπιστώνεται, οι υποθέσεις «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142), παραμένουν, ως επί το πλείστον, στην «σκοτεινή εγκληματικότητα» (Καρύδης, 2010, σσ.199,200; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.123), δεδομένου ότι τα «Μ.Μ.Ε.» (Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.44; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.131), τα οποία όπως παρατηρεί και το πρόσφατο «ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου» (βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2024, (2024/2502 (RSP)), ελέγχονται από μια «ολιγαρχία», σκοπίμως παραλείπουν την προβολή σχετικών θεμάτων με σκοπό τον αποπροσαντολισμό της προσοχής των πολιτών και την προώθηση της ενασχόλησης αυτών με άλλα ζητήματα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2024, (2024/2502 (RSP); Young, 1970 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.149; Λάζος, 2007, σ.150). Τούτο οδηγεί στην έλλειψη κοινωνικής κατ' επέκταση πίεσης (Κρουστάλλη, 2022, σ.115) προς την «ποινική δικαιοσύνη» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295) για την ορθή και αποτελεσματική τιμώρηση των συγκεκριμένων αυτών εγκλημάτων, καθιστώντας, κατ'αποτέλεσμα ευχερέστερη την μη τιμώρηση αυτών (Μπιτζιλέκης, 2020, σ.12; Christie, 1993 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.175; Λάζος, 2007, σ.175; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123).

Περαιτέρω, η ιεραρχικώς δομηθείσα διάταξη (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295; Βιδάλη, 2017, σ.149) του «συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης» (Κουρούτζας, 2019, σ.115; Βλ. και Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295) και η εξάρτηση του διορισμού των ανώτατων κατ' επέκταση δικαστών από την επιλογή του αρμόδιου (Γώγος, 2023, σ.6; άρθρο 90 §5 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5732) «Υπουργικού Συμβουλίου» (Γώγος, 2023, σ.6; άρθρο 90 §5 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5732), έχει συχνά ως αναγκαία συνέπεια την ανάπτυξη σχέσεων για «επιλήψιμες δοσοληψίες μεταξύ δικαιοσύνης και κυβέρνησης» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.206), καθώς η προώθηση των πρώτων σε θέσεις σημαίνουσες κυβερνητικής και διοικητικής υφής συντηρεί αναμφίβολα το φαινόμενο της συγκάλυψης της τέλεσης σοβαρών (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας, ό.π., σ.73-74 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.206; Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.142; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.348; Βιδάλη, 2017, σ.74) «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142), μειώνοντας έτσι το μεν κύρος (Ρακιντζής, 2021) και την δε «αποτελεσματικότητα του συστήματος» (Περάκης, 2022, σ.142) της «ποινικής δικαιοσύνης» (Κουρούτζας, 2019, σ.115).

Όπως καθίσταται σαφές, το δε στάδιο (Καρύδης, 2010, σ.211) της «επιβολής ποινής» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.40) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294), ιδίως στις περιπτώσεις των «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) και «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142), επηρεάζει ταυτοχρόνως και το «στάδιο του σωφρονισμού» (ΑΠ 1001/2019).

Η δε πρακτική της μη τιμώρησης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123) ή της εν γένει επιβολής (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ. 114,115) μιας εξαιρετικά «ελαφρύτερης ποινής» (Μυλωνόπουλος, 2020, σσ. 114,115) από τα «ποινικά δικαστήρια» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.294) για ορισμένες κατηγορίες εγκλημάτων (Βλ. και Ν.4855/2021 όπως αναφέρεται σε Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.17 υποσημ.12) αποτελεί σύμπτωμα της «κρίσης του πολιτικού συστήματος» (Μαντζούφας, 2010) και του «ποινικού συστήματος» (Χουλιάρας, 2019, σ.66) στην Ελλάδα και συνδέεται μάλιστα άρρηκτα με την μη αποτελεσματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 143) του «κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143) και, ευρύτερα, με την διάταξη του ίδιου του συστήματος (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295; Βιδάλη, 2017, σ.149) αναφορικά με την «δικαστική ιεραρχία» (Κοντιάδης, 2019) καθώς και

των εν γένει σχέσεων (Τσιμπούκης, 2017) της «εκτελεστικής εξουσίας με τη δικαστική» (Τσιμπούκης, 2017).

B. Η ανισότητα κατά την έκτιση της ποινής

Το ζήτημα της «ανισότητας» (Βιδάλη, 2017, σ.60) αναφορικά με τα «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21; Χουλιάρας, 2019, σ. 85) της «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρας, 2019, σ.76), κατά την «έκτιση της ποινής» (Καρύδης, 2010, σ.210; Γαλανού, 2011, σ.24) αποτελεί στοιχείο που αφορά όλα τα επίπεδα της «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρας, 2019, σ.76) και συνδέεται με σειρά διαφόρων άλλων στοιχείων που επηρεάζουν την «σωφρονιστική μεταχείριση» (Κουλούρης, 2017, σ.8; Καρύδης, 1990, Garland, 2001 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.199) των προσώπων αυτών. Το «κοινωνικό κράτος δικαίου» (Κουλούρης, 2017, σ.7; Βλ. συναφώς και Πιτσελά, (2003):70-71 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.17), απαιτεί την «εξασφάλιση της πρόσβασης των προσώπων που τελούν υπό οποιαδήποτε μορφή ελέγχου ή καταναγκασμού» (Κουλούρης, 2017, σ.7), σε εκείνο το δικαίωμα της κοινωνικής κατ' επέκταση επανένταξης αυτών, μέσω της συμμετοχής σε δίκτυα αλλά και σχέσεις κοινωνικής υφής, τα οποία τους παρέχουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν στη ζωή με τις αντίστοιχες προϋποθέσεις που καταλαμβάνουν και τους λοιπούς μάλιστα κοινωνούς (Κουλούρης, 2017, σ.7) και μάλιστα «χωρίς συγκρούσεις με την έννομη τάξη» (Κουλούρης, 2017, σ.7).

Περαιτέρω, τα «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (Δέγλερης, 2016, σ.409), όπως αυτά κατοχυρώνονται συνταγματικώς επιτάσσουν η διαδικασία του σωφρονίζει (Γαλανού, 2011, σ.533; Παπαδαμάκης, 2009 σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26; Βιδάλη, 2017, σ.33) να υπακούει σε «πρότυπα και αρχές» (Καραβοκύρη σε Σαρμά – Κοντιάδη – Ανθόπουλου, 2021, σ.139 όπως αναφέρονται σε Εγκύκλιος 3, 2023,σ.4), με σκοπό τον «σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων» (Γαλανού, 2011, σ.27; Βλ. και Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9) αλλά και, κυριότερα, την κατ' επέκταση εξασφάλιση (Γαλανού, 2011, σ.126) του «σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας» (Γαλανού, 2011, σ.21; Βλ και Βιδάλη, 2017, σ.86; Βλ. και άρθρο 2 Σύνταγμα της Ελλάδας, 2019, σ.5709).

Κρίσιμος αναδεικνύεται, έτσι, ο «ιδεολογικός προσανατολισμός» (Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9) του «σωφρονισμού» (Βιδάλη, 2017, σ.33), ο οποίος θα πρέπει να στηρίζεται στην βασική αντίληψη ότι το προσφεύγειν στον τελευταίο θα πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαία η τιμώρηση ενός προσώπου (Κουλούρης, 2017, σ.8; Waquant, 2005, σ.19 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.202; Χουλιάρας, 2019, σ.66) με σκοπό την «κοινωνική επανένταξη» (Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9; Ancel, ό.π.:657 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.35; Γαλανού, 2011, σ.192) του, και όχι για λόγους καθαρά σκοπιμότητας (Καρύδης, 2010, σ.199).

Οι δε συνταγματικές αυτές επιταγές (Παπανικολάου, 2023, σ.47) που απορρέουν από το «Κράτος Δικαίου» (Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9) και την «αρχή της νομιμότητας» (Βούλγαρης, 2023, σ.6), μένουν ωστόσο «“γράμμα κενό”» (Σισιλιάνος, 2022, σ.85) ενόψει των άνισων και ανταγωνιστικών σχέσεων που αναπτύσσονται κοινωνικώς, και οδηγούν στην άνιση κατ' επέκταση μεταχείριση των σωφρονιζόμενων προσώπων (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.147; Grover, 2008:9 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.60; Γαλανού, 2011, σ.364; Φραντζεσκάκης 1994, σ.21-29 (23) όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σσ.311,312 υποσημ.213). Στην πράξη, η «κατάσταση στις φυλακές είναι άνιση» (Σισιλιάνος, 2022, σ.86), στοιχείο το οποίο εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως αφού παρατηρείται καταρχάς ένας ανισομερής αριθμητικώς μάλιστα καταμερισμός των προσώπων που είναι κρατούμενα στα εν λόγω καταστήματα με αποτέλεσμα την ύπαρξη καταστημάτων με υπερ-αριθμητική συγκέντρωση προσώπων που είναι κρατούμενα, αλλά και καταστημάτων που θα μπορούσαν κάλλιστα να υποδέχονται περισσότερους (Σισιλιάνος, 2022, σ.86; Christie, 1994, Waquant, 2002 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.201).

Έντονο μάλιστα ενδιαφέρον παρουσιάζει, συναφώς, η «έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT)» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.1επ.), μετά την μετάβαση αυτής (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.4) σε «σωφρονιστικά καταστήματα της Ελλάδας στα τέλη του 2021» (Γιάνναρου, 2022). Στην ως άνω έκθεση διαπιστώνεται ότι η υπερ-αριθμητική συγκέντρωση προσώπων που είναι κρατούμενα στα ως άνω καταστήματα αποτελεί ένα σταθερό «συστημικό» και μάλιστα σημαίνει πρόβλημα (Christie, 1994, Waquant, 2002 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.201; Πέτσας, 2018, σ.662; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.16,7,83; Στυλιανίδου, 2018; Σπινέλλη, 2007, β' έκδ. όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.16; Βιδάλη, 2017, σσ.31,41; Γαλανού, 2011, σ.212) του «ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος» (Γαλανού, 2011, σ.161) εδώ και πολλές δεκαετίες, ενώ οι πολυάριθμες νομοθετικές εν γένει παρεμβάσεις έχουν αποδειχθεί ανεπιτυχείς (Γαλανού, 2011, σ. 206; Κουλούρης, 2017, σσ. 7,8).

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, κατά το χρονικό διάστημα της ως άνω αυτής επισκέψεως και συγκεκριμένα μεταξύ Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του έτους 2021 ενώ η χωρητικότητα στα καταστήματα αυτά επαρκούσε για 10,175 κρατούμενους στην πραγματικότητα ο αριθμός αυτών είχε ανέλθει στο ύψος των 11.182 (SPACE I 2020 Πίνακας Α όπως αναφέρεται σε Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.13) «(δηλ. ποσοστό πληρότητας 110%)» (SPACE I 2020 Πίνακας Α όπως αναφέρεται σε Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.13). Όπως παρατηρείται, όμως, η κατάσταση που επικρατεί είναι αρκετά πιο σοβαρή όπως προκύπτει από την κατανομή στα καταστήματα των προσώπων που είναι κρατούμενα (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.13,14; Γιάνναρου, 2022). Στα περισσότερα δε εξ αυτών (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14; Γιάνναρου, 2022) υπήρχε «μεγάλο ποσοστό πληρότητας» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14; Γιάνναρου, 2022) ήτοι των «Ανδρών Κορυδαλλού (152%), Λάρισας (134%) και Πάτρας (137%)» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14; Γιάνναρου, 2022) ενώ εκείνο που βρισκόταν στην Κομοτηνή (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14) «φιλοξενούσε 280 κρατούμενους με χωρητικότητα 166 θέσεων (πληρότητα 172%), ενώ το κατάστημα κράτησης Ιωαννίνων είχε 126 άτομα για 66 θέσεις (πληρότητα 190%)» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14; Γιάνναρου, 2022). Από την άλλη βεβαίως πλευρά, στα «αγροτικά καταστήματα κράτησης όπως της Αγίας Χανίων και της Κασσάνδρας Χαλκιδικής» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14;) ένα μικρό ποσοστό επί της συνολικής τους χωρητικότητας ήταν λειτουργικό ενώ και εκείνο που βρίσκεται στην Τίρυνθα της Αργολίδας αν και είχε χωρητικότητα (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14;) «302 θέσεων είχε μόνο 47 άτομα» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14;) εξαιτίας των εξαιρετικά αυστηρών όρων αναφορικά με την μεταφορά των προσώπων αυτών στα συγκεκριμένα καταστήματα (α.3 του νόμου 4760/2020 όπως αναφέρεται σε Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.14;) Παράλληλα, όπως παρατηρεί η συγκεκριμένη Επιτροπή, οι επιλογές που γίνονται σε επίπεδο ποινικής κατ' επέκταση νομοθέτησης (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.17), και η «θέσπιση του νέου ποινικού Κώδικα» (Στυλιανίδου, 2021) το έτος 2021 (Ν.4855/2021 ΦΕΚ 215 Α'/12-11-2021; Βλ. και Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.17) έχουν ως συνέπεια να αυξάνονται ακόμα περισσότερο οι ποινές για συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων (Ν.4855/2021 όπως αναφέρεται σε Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.17 υποσημ.12) με αποτέλεσμα την αύξηση της «ποινικοποίησης του δημόσιου βίου» (Καψής, 2024; Βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.337) και την αυξημένη κατ' επέκταση προσφυγή στον σωφρονισμό (Κουλούρης, 2017, σ.8). Επιπλέον δε, κατά τα ανωτέρω, διαπιστώνεται μια σταθερώς επιδεινούμενη πορεία αναφορικά με το σύνολο των υφιστάμενων συνθηκών του τρόπου διαβίωσης αλλά και μεταχείρισεως των προσώπων που είναι κρατούμενα τα δέκα τελευταία έτη, την υγειονομικώς μη επαρκή περίθαλψη και την ύπαρξη μη επαρκούς μάλιστα προσωπικού των καταστημάτων, αλλά και την έλλειψη ικανού ελέγχου σε σχέση με τους χώρους όπου διαμένουν τα παραπάνω πρόσωπα, ο οποίος μάλιστα ασκείται από ορισμένες (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.27,29,30,50,83; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σσ.85,86) «ομάδες ισχυρών κρατουμένων» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.83; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.85). Περαιτέρω, πολλοί είναι εκείνοι (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.84) που «κρατούνται σε συνθήκες που αποτελούν προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.84), σε συνθήκες εξαιρετικά επικίνδυνες για την υγεία τους στοιχείο που φανερώνει και την μη συμφωνία με εκείνους τους

κανόνες που αποτυπώνονται στη Σύμβαση που έχει υπογράψει η χώρα (Γαλανού, 2011, σ.243; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.84,85,4; Ν.1949/1991 ΦΕΚ Α'/83/31-05-1991) ήτοι στη «Σύμβαση για την πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.4), αλλά και τους «Ευρωπαϊκούς Κανόνες Φυλακών του 2020» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.85).

Η κατάσταση αυτή αποτελεί βεβαίως απότοκο της «έλλειψης πολιτικής βούλησης» (Παπαθεοδώρου, 2022, σ.59) για την θεραπεία των συστημικών κατ' επέκταση προβλημάτων του σωφρονίζειν, αλλά και την υιοθέτηση της πολιτικής εκείνης επιλογής ήτοι της προώθησης μιας ποινικής κατ' επέκταση πολιτικής που στηρίζεται στην επιβολή ποινών αρκετά μάλιστα μεγαλύτερων (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ. 8,16; Γαλανού, 2011, σ.212; Στυλιανίδου, 2018) «από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες» (βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ. 8,16).

Η υιοθέτηση της πρακτικής της αυξημένης ποινικής κατ' επέκταση τιμώρησης προσώπων (βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.130; Βιδάλη, 2017, σ.83; Χουλιάρης, 2019, σ.66; βλ. και Κασάπογλου, 2018, σ.689) εκ των «κατώτερων κοινωνικών τάξεων» (Κουρούτζας, 2019, σ.115) για μικρής απαξίας (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.197) συμπεριφορές, και η δειγματοληπτική σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα τιμώρηση (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας, στο ίδιο, σ. 80 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.190 υποσημ.17; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σσ.143,360) σοβαρών «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) με έντονα αντικοινωνικό χαρακτήρα (Αλεξιάδης, 2011, σ. 44), οδηγούν αναπόφευκτα στην υπέρμετρη περαιτέρω επιβάρυνση των καταστημάτων, και συνακόλουθα, στην μη πλήρωση του σκοπού του σωφρονίζειν που είναι η κοινωνικώς ομαλή επανένταξη των προσώπων που είναι κρατούμενα (Κουλούρης, 2022; Καρύδης, 2010, σ.199; Κουράκης, 2008, Fletcher, 2007 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.198; Τσίχλης, 2012; βλ. και Μπιτζιλέκης, 2020, σ.14).

Η δε «αυστηροποίηση της ποινικής πολιτικής» (Pratt et all, ό.π., όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σσ.43, 44) οδηγεί στον διαρκώς αυξανόμενο κατ' επέκταση εγκλεισμό προσώπων στις φυλακές, οι οποίες αδυνατούν να διαχειριστούν τον αυξημένο αυτόν αριθμό των συγκεκριμένων προσώπων (Βιδάλη, 2017, σ.43; βλ. και Waquant, 2005:10,12 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.43; Christie, 1994, Waquant, 2002 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.201; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.16; Βιδάλη, 2017, σ.24; Κουλούρης, 2018, σ. 458; Κουλούρης, 2017 σ.8). Παράλληλα, η πολιτική της «επιλεκτικότητας» (Κουλούρης, 2019, σ.39) του «ποινικού κολασμού» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.121) οδηγεί στην δημιουργία μιας προστατευόμενης κάστας προσώπων, αποτελούμενης από μια μικρή ομάδα ισχυρών προσώπων εντός των κόλπων των φυλακών, η οποία, σε αντιπαράθεση με την μεγάλη μερίδα των κρατούμενων (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.83; βλ. και S.P. κ.α. κατά Ρωσίας της 02.05.2023) «απολαμβάνουν ορισμένα προνόμια» (Δανέζη et al., 2023; βλ. και Πανούσης, 2007), συχνά κατά παράβαση των ειδικότερων κανονισμών που ισχύουν (Δημόπουλος, 2004, σ.362 όπως αναφέρεται σε Κασάπογλου, 2016, σ.2561) στα «σωφρονιστικά ιδρύματα» (Γιαννακοπούλου, 2017).

Η δε «διακριτική μεταχείριση» (Βιδάλη, 2013, σ. 166; Βιδάλη, 2017, σ. 82) από την οποία χαρακτηρίζεται ο «ποινικός κολασμός» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.150) των «κατώτερων κοινωνικών τάξεων» (Κουρούτζας, 2019, σ.115) οδηγεί στην ανάπτυξη της ανισότητας στη «σωφρονιστική μεταχείριση» (Καρύδης, 1990, Garland, 2001 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.199), και συνακόλουθα στον παραμερισμό των «εγγυήσεων» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.207; Βιδάλη, 2017, σ.169) υπερνομοθετικού και συνταγματικού χαρακτήρα τις οποίες οφείλουν να απολαμβάνουν όλα τα πρόσωπα που είναι κρατούμενα (Γαλανού, 2011, σσ.25,26).

Περαιτέρω, ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα στις «ελληνικές φυλακές» (Γιαννακοπούλου, 2017) είναι αυτό της βίας που υφίσταται ανάμεσα στα πρόσωπα που είναι κρατούμενα αλλά και εκείνων των συμβάντων βίας που προκαλούνται από το εκάστοτε προσωπικό σωφρονισμού προς τα ανωτέρω πρόσωπα (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.25,26,30 ; Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9; Βιδάλη,

2017, σσ.86,87; Βλ. και Benson και Cullen, 1988:210 και 212-213 όπως αναφέρεται σε Κασάπογλου, 2018, σ.700; Βλ. και Γιαννακοπούλου 2017). Στο δε «οργανωμένο έγκλημα» (Βιδάλη, 2017, σ.167) και στα «κρατικά-εταιρικά εγκλήματα» (Βιδάλη, 2017, σ. 165), πρόσωπα, τα οποία, όντας «μέλη μιας εγκληματικής οργάνωσης» (Κουρούτζας, 2019, σ.136; Βλ. και Μιχαλοπούλου, 2019, σ.357), στην περίπτωση που είναι κρατούμενα, λαμβάνουν κατά τεκμήριο καλύτερη μάλιστα μεταχείριση από το εκάστοτε προσωπικό σωφρονισμού ενώ ταυτόχρονα προστατεύονται από τα πρόσωπα εκείνα που αποτελούν και τα υπόλοιπα αυτής μέλη από διάφορα συμβάντα βιαιοτήτων και κακομεταχείρισης (Δανέζη et al, 2023; Βλ. και Σταμούλη, 2019, σ.233; Βιδάλη, 2017, σ.86; Κουρούτζας, 2019, σ.136; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.27,28,29,30,25). Υπό την σημερινή κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές του ελλαδικού χώρου, οι λοιποί κρατούμενοι εξακολουθούν να βρίσκονται εκτεθειμένοι στον κίνδυνο βίας τόσο από το εκάστοτε προσωπικό των καταστημάτων αυτών όσο και από τα υπόλοιπα πρόσωπα που είναι κρατούμενα (Βιδάλη, 2017, ΕΕΚΕΜΕ σ.9; Βιδάλη, 2017, σσ.85,86,87; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ. 25,26,27). Για την αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού που προκαλεί συνθήκες «άνισης μεταχείρισης των κρατουμένων» (Αλοσκόφης, 2021), απαιτείται κυρίως ικανός αριθμός προσωπικού, να βελτιωθεί κατ' επέκταση η τεχνογνωσία του τελευταίου μέσω μιας ακόμη περισσότερο ειδικευμένης κατάρτισης καθώς είναι αναγκαία η ύπαρξη κατάλληλης εκπαίδευσης προκειμένου αφενός να τηρεί όμοια στάση έναντι των προσώπων που είναι κρατούμενα και να δύναται να προβαίνει στις αναγκαίες παρεμβάσεις λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα και τις κατάλληλες αποφάσεις για τα ζητήματα βίας μεταξύ των προσώπων αυτών (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.30,31,52,53; Δανέζη et al, 2023). Επιπλέον θα πρέπει επίσης να ενισχυθεί ο έλεγχος του τρόπου άσκησης των εξουσιών των εκάστοτε υπαλλήλων, με την επιβολή των κατάλληλων κυρώσεων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο τρόπος παρέμβασης αυτών θα υπόκειται σε έλεγχο (βλ. συναφώς Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ. 25, 26, 30,31,50; Πανούσης, 2007).

Το δε ζήτημα της ανεπαρκούς στελέχωσης των υφιστάμενων καταστημάτων αναφορικά με την κράτηση επιτείνει έτι περαιτέρω την ανισότητα μεταξύ των προσώπων που είναι κρατούμενα αφού τα όργανα που είναι τα πλέον αρμόδια για την επίβλεψη αυτών των προσώπων δεν επαρκούν, με αποτέλεσμα να επικρατεί μια κατάσταση υπεροχής των ισχυρότερων κρατουμένων (Βιδάλη, 2017, σσ.87,85; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.30), οι οποίοι συνήθως είναι ενταγμένοι (Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.185) σε «εγκληματικές οργανώσεις» (Σταμούλη, 2019, σ.220). Επιπλέον, η ελλιπής ως άνω στελέχωση των σωφρονιστικών κατ' επέκταση ιδρυμάτων παρά την υπερβολική αριθμητικώς αύξηση των προσώπων που είναι κρατούμενα, οδηγεί αναμφίβολα στην ελλιπή προστασία αυτών (Βιδάλη, 2017, σ.87; Christie, 1994, Waquant, 2002 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.201; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.30,46), στην εν γένει παραβίαση (Βιδάλη, 2017, σ.86) των «θεμελιωδών δικαιωμάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.86) αυτών, και του καθήκοντος του Κράτους περί προστασίας των προσώπων αυτών (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.29, 30; Βιδάλη, 2017, ΕΕΜΕΚΕ σ.9; Βιδάλη, 2017, σσ.44, 75, 86)και εν γένει των προσώπων που βρίσκονται σε κατάσταση «ευαλωτότητας» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.28). Η Ελλάδα, θα πρέπει να αναπτύξει μια συγκροτημένη σωφρονιστική στρατηγική που θα περιλαμβάνει την πρόσληψη αρκετά μεγάλου αριθμού υπαλλήλων σωφρονισμού ανδρών και γυναικών και μάλιστα ισαριθμώς με διάφορες βεβαίως γλωσσικές ικανότητες και από διάφορα πολιτιστικά υπόβαθρα (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.31, 53,54), με σκοπό την ανάπτυξη μιας «διαπολιτισμικής επικοινωνίας» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.54) και την εν γένει βελτίωση της τελευταίας ανάμεσα στους υπαλλήλους και στα πρόσωπα που είναι κρατούμενα (Βιδάλη, 2017, σ.85; Koulouris, Aloskofis, ό.π., Βαρβατάκος, ό.π., όπως αναφέρονται σε Βιδάλη, 2017, σ.86).

2. Η επιρροή της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην εφαρμογή της ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου

Η δε «επίδραση της ΕΣΔΑ» (Σταυρόπουλος, 2017) και συνακόλουθα της «νομολογίας του ΕΔΔΑ» (Σταυρόπουλος, 2017) υπήρξε καταλυτική για την διαμόρφωση και την διορθωτική αλλαγή (Σταυρόπουλος, 2017; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.7; Βλ. και Φυτράκη, 2022 όπως αναφέρεται σε Εγκύκλιος 3, 2023, σ.3) του «ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος» (Γαλανού, 2011, σ.161). Η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (ΕΣΔΑ, 1950, σσ.1-39) συνήφθη (Lawspot, 2015) «στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου 1953» (Lawspot, 2015; Βλ. και Council of Europe, n.d.) από τα τότε «μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.5), με σκοπό την αναγνώριση (ΕΣΔΑ, 1950, σ.5) ενός κοινού στην περίπτωση αυτή καταλόγου (ΕΣΔΑ, 1950, σσ.2,6) «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.61; Καρύδης, 1990, σ.14 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.199; Βλ. και ΕΣΔΑ, 1950, σ.5) και την βελτίωση της εν γένει προστασίας (ΕΣΔΑ, 1950, σ.5) των «θεμελιωδών ελευθεριών» (Βιδάλη, 2017, σ.61; ΕΣΔΑ, 1950, σ.5) από τα «συμβαλλόμενα κράτη» (Γαλανού, 2011, σ.126), όπως τα ανωτέρω αναφέρονται από το «άρθρο 1» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.6) έως και το «άρθρο 18» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.17) αυτής. Επιπλέον, δε, από το «άρθρο 19» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.17) έως και το «άρθρο 51» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.31) αυτής εμπεριέχεται σειρά προβλέψεων σχετικά με το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Γαλανού, 2011, σ.487; Βλ. και ΕΣΔΑ, 1950, σ.17) το οποίο επιβλέπει μάλιστα την εν γένει εφαρμογή των διατάξεων της ως άνω Σύμβασης (Council of Europe, n.d.) από τα «συμβαλλόμενα κράτη» (Γαλανού, 2011, σ.126).

Ως προς τη διαδικασία του σωφρονίζειν (Παπαδαμάκης, 2009 σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.33), κρίσιμο εμφανίζεται το «άρθρο 3» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.7) της ως άνω Συμβάσεως, όπου αναφέρεται ότι «Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία» (άρθρο 3 ΕΣΔΑ, 1950, σ.7). Καθ'ερμηνεία του ως άνω άρθρου και στο προστατευτικό αυτού πεδίο (Γαλανού, 2011, σ.243), κατά τη «νομολογία του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.50) εμπίπτει και η «προστασία των κρατουμένων» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.82) στα «συμβαλλόμενα κράτη» (Γαλανού, 2011, σ.126) μέσα από την εξασφάλιση (Γαλανού, 2011, σ.126) «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.145). Λόγω της αυξημένης στην περίπτωση αυτή σημασίας του ως άνω άρθρου αναφορικά με την «προστασία των κρατουμένων» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.82) και για την διασφάλιση της «αρχής της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) «ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρης, 2019, σ.67), κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση της σημαντικότερης «νομολογίας του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.250) για το «άρθρο 3» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.7) της ως άνω Σύμβασης (Α), και στη συνέχεια η αναφορά στον ν. 4985/2022 (ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) με έμφαση στο «ειδικό ένδικο βοήθημα» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.9) που θεσπίστηκε δυνάμει του «άρθρου 8» (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) για την προβολή αιτιάσεων (Εγκύκλιος 3, 2023, σ.3) από «προσωρινά κρατούμενους» (Γαλανού, 2011, σ.328) και «κρατούμενους που εκτίουν ποινές» (Γαλανού, 2011, σ.117) για τις συνθήκες αναφορικά με την κράτηση αυτών (Γαλανού, 2011, σ.485; Κουλούρης, 2020, σ.143) στα «Σωφρονιστικά Καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.485) και σε άλλους χώρους που αφορούν στην κράτηση προσώπων (Γαλανού, 2011, σ.224), κατά τα αναφερόμενα στο «άρθρο 3» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.7) και στο «άρθρο 13» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.15) της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης» (Γαλανού, 2011, σ.123) (Β).

Α. Η νομολογία του ΕΔΔΑ για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα

Ιστορικά, η σύναψη (Lawspot, 2015) της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Σισιλιάνος, 2022, σ.96) εκ της χώρας μας, ενίσχυσε σημαντικά (Σταυρόπουλος, 2017) την

«προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Αρτινοπούλου, 2018, σ.725), μεταξύ δε αυτών και των εν γένει δικαιωμάτων των προσώπων που είναι κρατούμενα (Βιδάλη, 2017, σ.44; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.77). Στο «άρθρο 3» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.7) αυτής προβλέπεται ότι «“Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικά”» (άρθρο 3 ΕΣΔΑ, 1950, σ. 7).

Σύμφωνα με τη «νομολογία του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.50), μια εκ των θεμελιακών εν γένει αξιών που χαρακτηρίζει τις εκάστοτε δημοκρατικές κατ' επέκταση κοινωνίες κατοχυρώνεται στο συγκεκριμένο άρθρο της Συμβάσεως (Selmouni κατά Γαλλίας [GC], αρ. 25803/94, § 95, ΕΣΔΑ 1999 - V· Labita κατά Ιταλίας [GC], αρ. 26772/95, ΕΣΔΑ 2000 - IV Gäfgen κατά Γερμανίας, αρ. GC], αρ. 39630/09, § 195, ΕΣΔΑ 2012 και Mocanu and Others κατά Ρουμανίας [GC] όπως αναφέρονται σε Bouyid v. Belgium,[GC], 2015, § 81) που έγκειται στο γεγονός ότι τα κάθε μορφής βασανιστήρια απαγορεύονται στοιχείο που συνάπτεται άμεσα με την προστασία της ανθρωπίνης, σε κάθε περίπτωση, αξιοπρέπειας (Bouyid v. Belgium,[GC], 2015, § 81).

Η ως άνω απαγόρευση των κάθε μορφής βασανιστηρίων είναι απόλυτη (Chahal v. το Ηνωμένο Βασίλειο, 15 Νοεμβρίου 1996, § 79, Reports of Judgments and Decisions 1996 - V, και Labita, Gäfgen and El - Masri, βλέπε επίσης Georgia κατά Ρωσίας (I) [GC], αρ. 07, § 192, ΕΣΔΑ 2014, και Svinarenko και Slyadnev κατά Ρωσίας [GC], αρ. 32541/08 και 43441/08, § 113, ΕΣΔΑ 2014 όπως αναφέρονται σε Bouyid v. Belgium,[GC], 2015, § 81; Γαλανού, 2011, σ.244), τα δε τελευταία είναι «μια επιβαρυντική μορφή απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης» (The Greek case όπως αναφέρεται σε Graffin, 2020, σ.54, υποσημ.16; Sudre, supra note 50, at 839, the Greek Case, 12 Y.B. Eur.Conv. On H.R. 1, 186 (1969) όπως αναφέρονται σε Desgagné, 1995, σ. 270). Η υποχρέωση αυτή έγκειται στην εξασφάλιση συνθηκών αναφορικά με την κράτηση (Αιτιολογική Έκθεση, στο Σχ.Ν. 4985/2022, σ.77) που εξασφαλίζουν περαιτέρω (Γαλανού, 2011, σ.126) τον «σεβασμό της ανθρωπίνης αξίας» (Βλαχόπουλος, 2023, σ.3), κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζονται σε απόλυτο βαθμό τα εν γένει δικαιώματα του προσώπου που είναι κρατούμενο (Γαλανού, 2011, σ.350).

Από τη σύναψη της ως άνω Σύμβασης έως και την μετέπειτα καταγγελία αυτής από το καθεστώς της δικτατορίας ((Lawspot, 2015; Στελακάτος-Λοβέρδος, 2017, σσ.117,122 υποσημ.16, 123), υπήρξαν «διακρατικές προσφυγές» (Στελακάτος-Λοβέρδος, 2017, σσ.137,138) σχετικά με την «παραβίαση του άρθρου 3» (στο ίδιο, σ.423, παρ.18 όπως αναφέρεται σε Στελακάτος-Λοβέρδος, 2017, σσ.131,132 υπόσημ.44; Βλ. και The Greek Case application no 3321/67, application no 3322/67, application no 3323/67, application no 3344/67) εκ της χώρας μας (Στελακάτος-Λοβέρδος, 2017, σσ.117,118). Στην δε πρόσφατη «νομολογία του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.50) έχει κρίνει ότι «μια μεταχείριση για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 πρέπει να παρουσιάζει ένα ελάχιστο βαθμό βαρύτητας» (M.S.S. v. Belgium and Greece, §219; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.81). Η δε «εκτίμηση του ελάχιστου αυτού βαθμού είναι σχετική» (Βλ. Kudla v. Poland, [GC], αρ. 30210/96, §91, CEDH 2000-XI όπως αναφέρεται σε M.S.S. v. Belgium and Greece, §219) αφού «εξαρτάται από όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης, ιδίως την διάρκεια της μεταχείρισης και τις σωματικές και ψυχικές επιπτώσεις καθώς και, ορισμένες φορές, από το φύλο, την ηλικία και την κατάσταση της υγείας του θύματος» (the Raninen v. Finland judgment of 16 December 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-VIII, pp. 2821-22, § 55 όπως αναφέρεται σε Kudla v. Poland [GC], αρ. 30210/96, §91).

Περαιτέρω, η δε μεταχείριση θεωρείται (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρεται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) ως «εξευτελιστική» (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρονται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) όταν «ταπεινώνει ή εξευτελίζει ένα άτομο» (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρονται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) καθώς και όταν εμφανίζει έντονα ανυπαρξία σεβασμού ή ακόμα και όταν

(Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρονται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) , «μειώνει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια» (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρεται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) ή αν εγείρει στον ενδιαφερόμενο αισθήματα (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρεται σε Pretty v. The United Kingdom § 52) «φόβου, άγχους ή κατωτερότητας ικανά να σπάσουν την ηθική και σωματική του αντίσταση» (Price v. the United Kingdom, no. 33394/96, §§ 24-30, ECHR 2001-VII, and Valašinas v. Lithuania, no. 44558/98, § 117, ECHR 2001-VIII όπως αναφέρεται σε Pretty v. The United Kingdom § 52). Επίσης, «μπορεί να είναι αρκετό το εκάστοτε θύμα να μην ταπεινωθεί μόνο έναντι άλλων αλλά και έναντι εαυτών» (Tyrer v. The United Kingdom, 25 Απριλίου 1978, §32, σειρά Α αρ. 26). Τέλος, αν ο «σκοπός ήταν να ταπεινωθεί ή να μειωθεί το θύμα, η απουσία ενός τέτοιου σκοπού δεν μπορεί να αποκλείει κατά τρόπο οριστικό την διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3» (V. v. the United Kingdom [GC], no. 24888/94, § 71, ECHR 1999-IX όπως αναφέρεται σε Peers v. Greece, αρ. 28524/95, §74).

Η δε χώρα μας, σε σειρά υποθέσεων έχει καταδικαστεί (Στυλιανίδου, 2017) από το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο» (Κτιστάκης, 2022, σ.80) και πιο συγκεκριμένα αναφορικά με την «παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ» (Στυλιανίδου, 2017), το οποίο περιλαμβάνει δύο μάλιστα πλευρές εκ των οποίων η πρώτη έχει χαρακτήρα ουσιαστικό και η δεύτερη έχει δικονομικό χαρακτήρα (Κανελλοπούλου, 2023; Γαλανού, 2011, σ.276). Αναφορικά με την πρώτη πλευρά η διάταξη αυτή επιτάσσει στα κράτη (Κανελλοπούλου, 2023) «να μην επιτρέπουν καμία απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή βασανιστήρια σε άτομα που είναι υπό τον έλεγχο τους (λογιζόμενη “αρνητική” μεταχείριση)» (Κανελλοπούλου, 2023). Όσον αφορά στη δεύτερη πλευρά αυτού, κάθε κράτος υποχρεούται όταν υφίσταται καταγγελία αναφορικά με το ζήτημα της κακομεταχείρισης να προχωρούν σε (Κανελλοπούλου, 2023) «άμεση, διεξοδική και ανεξάρτητη διερεύνηση αυτής όταν οι ισχυρισμοί που προβάλλονται είναι υποστηρίξιμοι» (Κανελλοπούλου, 2023). Επιπλέον δε «η έρευνα οφείλει να διενεργείται αμερόληπτα, με κατάλληλο τρόπο και σε εύλογο χρονικό διάστημα» (Κανελλοπούλου, 2023).

Στην πρόσφατη υπόθεση «B.Y. κατά Ελλάδας» (B.Y. c. Grèce, Req.no.60990/14) που απασχόλησε το ΕΔΔΑ, η Ελλάδα καταδικάστηκε (Κανελλοπούλου, 2023) για την «παραβίαση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ» (Κανελλοπούλου, 2023; Βλ. κα B.Y. c. Grèce, Req.no.60990/14 §66) εξαιτίας της μη αποτελεσματικότητας των σχετικών ερευνών (B.Y. c. Grèce, Req.no.60990/14 §65) αναφορικά με τους ισχυρισμούς που διατυπώθηκαν από τον προσφεύγοντα ότι δηλαδή είχε υποστεί (B.Y. c. Grèce, Req.no.60990/14 §§59,69) «κακομεταχείριση από τις ελληνικές αρχές» (B.Y. c. Grèce, Req.no.60990/14 §69).

Επιπλέον, η δε χώρα μας σε πλείονες άλλες υποθέσεις έχει ωστόσο καταδικαστεί (Βιδάλη, 2017, σ. 81) μεταξύ των οποίων και οι «D.M. c. Grèce» (D.M. c. Grèce, 2017 Req. no. 44559/15, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017) και «Singh and Others v. Greece» (Singh and Others v. Greece, 2017 Appl. No. 60041/13, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2017) για «παραβίαση του ουσιαστικού σκέλους» (Κανελλοπούλου, 2023) της ως άνω διάταξης, ήτοι για την μη εξασφάλιση (Γαλανού, 2011, σ.126) «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143) για «τους προσφεύγοντες» (Στυλιανίδου, 2017).

Στην δε υπόθεση «Singh and others v. Greece» (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017) προσέφυγαν νυν και τέως κρατούμενοι των φυλακών Κορυδαλλού, οι οποίοι προέβαλλαν τον ισχυρισμό (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017, §§6,3; Στυλιανίδου, 2017) ότι «είχαν τεθεί υπό κράτηση σε απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες και ότι δεν είχαν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά εσωτερικά ένδικα μέσα» (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017, §3). Το δε ΕΔΔΑ αφού έλαβε υπόψιν τους συγκεκριμένους ισχυρισμούς των προσώπων που προσέφυγαν αλλά και τα αντίστοιχα κατ' επέκταση πορίσματα που διατυπώθηκαν από την CPT

αναφορικά με τις υφιστάμενες συνθήκες του υπερβολικά μεγάλου αριθμού των κρατουμένων αλλά και την ανυπαρξία επαρκώς πειστικής και αντίθετης ως προς τα ανωτέρω πληροφόρησης από την κυβερνητική πλευρά όσον αφορά στο συγκεκριμένο ζήτημα (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017, §§8-12, 18-20, 56; βλ. και Στυλιανίδου, 2017) διαπίστωσε ότι «υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης» (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017, §58), καθώς και ότι «υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης λόγω της απουσίας αποτελεσματικών ένδικων μέσων όσον αφορά την καταγγελία σχετικά με τις συνθήκες κράτησης των αιτούντων» (Singh and Others v. Greece, Appl. No. 60041/13, 2017, §64).

Περαιτέρω, στην δε υπόθεση «Cela και λοιποί κατά Ελλάδα» (Cela και Λοιποί κατά Ελλάδα, 2017, αρ. προσφυγής 10244/14), διατυπώθηκε το παράπονο αναφορικά με τις βιωθείσες συνθήκες της κρατήσεως αυτών εντός των φυλακών Κορυδαλλού (Cela και Λοιποί κατά Ελλάδα, αρ. προσφυγής 10244/14, 2017, §42) και την ανυπαρξία (Στυλιανίδου, 2017) «αποτελεσματικού και πραγματικού ενδίκου μέσου» (Στυλιανίδου, 2017) το οποίο θα τους επέτρεπε να εκθέσουν τα παράπονά τους περί των ως άνω αυτών συνθηκών (Στυλιανίδου, 2017).

Το δε ΕΔΔΑ αφού έλαβε υπόψιν τους συγκεκριμένους ισχυρισμούς αναφορικά με τις υφιστάμενες συνθήκες του μεγάλου αριθμού των κρατουμένων αλλά και τις διατυπωθείσες από την CPT σχετικές διαπιστώσεις και την ταυτόχρονη ανυπαρξία δεδομένων επαρκών πειστικών από την κυβερνητική πλευρά συμπεράνε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση (Στυλιανίδου, 2017; Cela και Λοιποί κατά Ελλάδα, 2017, αρ. προσφυγής 10244/14, §§6-16, 18, 50) «υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης λόγω των υλικών συνθηκών κράτησης των προσφευγόντων στις Φυλακές Κορυδαλλού, η οποία τους υπέβαλε σε αγωνία ή ταλαιπωρία έντασης που υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο ταλαιπωρίας που είναι εγγενές στην κράτηση με αποτέλεσμα να αποτελεί εξευτελιστική μεταχείριση» (Cela και Λοιποί κατά Ελλάδα, αρ. προσφυγής 10244/14, 2017, §50).

Επιπλέον, στην υπόθεση «Κόρδας κατά Ελλάδα» (Kordas c. Grèce, 2017 αρ. προσφυγής 51574/14), διατυπώθηκε το παράπονο από τον προσφεύγοντα περί των επικρατουσών συνθηκών κρατήσεώς αυτού εντός των φυλακών Τρικάλων αλλά και για το γεγονός της ανυπαρξίας (Kordas c. Grèce, 2017, §20) «αποτελεσματικής ένδικης προστασίας για να παραπονεθεί για τις συνθήκες κράτησής του» (Kordas c. Grèce, 2017, §20). Ωστόσο, κρίθηκε ότι οι συγκεκριμένες αυτές καταγγελθείσες ελλείψεις (Kordas c. Grèce, 2017, αρ. προσφυγής 51574/14, §34) ήταν «γενικού χαρακτήρα και ότι ο ενδιαφερόμενος δεν διευκρίνισε πως αυτές οι ελλείψεις θα τον είχαν επηρεάσει προσωπικά» (Kordas c. Grèce, 2017, αρ. προσφυγής 51574/14, §34) και «δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης» (Kordas c. Grèce, 2017, αρ. προσφυγής 51574/14, §35) αλλά «υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης» (Kordas c. Grèce, 2017, αρ. προσφυγής 51574/14, §41) γιατί δεν υφίστατο (Στυλιανίδου, 2017) «κάποιο αποτελεσματικό και πραγματικό ένδικο μέσο για να μπορέσει να παραπονεθεί για τις συνθήκες κράτησής του» (Στυλιανίδου, 2017).

Όπως συνάγεται από την όλη σχετική εν γένει «νομολογία του ΕΔΔΑ» (Χαλκιάς, 2022, σ.80) πριν την θέσπιση «ειδικού ενδίκου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) αναφορικά με τις συνθήκες που αφορούσαν στο ζήτημα της κράτησης (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.31), το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο» (Κτιστάκης, 2022, σ.80), ανεξάρτητα από την αποδοχή ή μη «επί της ουσίας» (Βλ. ενδεικτικά Kordas c. Grèce, 2017) των σχετικών αυτών προσφυγών, έκανε σε όλες τις σχετικές αυτές υποθέσεις δεκτό ότι δεν υπήρχε «αποτελεσματικό και πραγματικό ένδικο μέσο» (Στυλιανίδου, 2017; Βλ. ενδεικτικά και Kordas c. Grèce, 2017) για την εκφορά παραπόνων (Βλ. Kordas c. Grèce, 2017, αρ. προσφυγής 51574/14, §20) σχετικά με το ζήτημα των μη «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143), με αποτέλεσμα την «παραβίαση του άρθρου 13 ΕΣΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.389) το οποίο αναφέρεται στο «δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής» (άρθρο 13, ΕΣΔΑ, 1950, σ.15) και ειδικότερα αναφέρει ότι «Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάζονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, έχει το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής ακόμη και εάν η παραβίαση

διαπράχθηκε από πρόσωπα που ενεργούν κατά την άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους» (άρθρο 13 ΕΣΔΑ, 1950, σ.15).

Συνέπεια των πολυάριθμων μάλιστα παραβιάσεων (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.73) των «άρθρων 3 και 13 της ΕΣΔΑ» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.73), η χώρα υποχρεώθηκε να λάβει αποτελεσματικά κατ' επέκταση μέτρα προς τα επιτασσόμενα εκ της Συμβάσεως αυτής (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν. 4985/2022, σ.72) καθώς κατά το «άρθρο 46» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.29) «Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου» (άρθρο 46, ΕΣΔΑ, 1950, σ.29). Η Ελληνική κατ' επέκταση Δημοκρατία, μετά την πάροδο ενός μεγάλου χρονικού διαστήματος μη αποτελεσματικής (Γαλανού, 2011, σ.3; Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) «συμμόρφωσης προς τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ» (Έκθεση Διαβούλευσης στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.99) περί «παραβίασης του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78), έλαβε σειρά μέτρων με τον Ν. 4985/2022 (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) με κυριότερο από αυτά την πρόβλεψη «ειδικού ένδικου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) για τα πρόσωπα που επιθυμούν να παραπονεθούν αναφορικά με τις εν γένει συνθήκες της κρατήσεως αυτών (Έκθεση Διαβούλευσης στο Σχ. Ν.4985/2022, σ.118; Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78), ενώ η αποτελεσματικότητα του τελευταίου μένει να αξιολογηθεί από το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.8 υποσημ. 4).

Β. Η θεσμοθέτηση ειδικού ένδικου βοηθήματος για τις συνθήκες κράτησης

Σε συνέχεια των πολλαπλών μάλιστα καταδικών της χώρας (Βιδάλη, 2017, σ.81) για την «παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.293), θεσπίστηκε ο Ν. 4985/2022 (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ 203 Α'/27.10.2022) ο οποίος στόχευσε στην εκσυγχρόνιση των εν γένει διατάξεων που ρυθμίζουν (Αιτιολογική Έκθεση Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) τις «συνθήκες κράτησης» (Αιτιολογική Έκθεση Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) αλλά και τα εν γένει δικαιώματα των προσώπων που είναι κρατούμενα (Αιτιολογική Έκθεση Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.485), και στην εναρμόνιση της χώρας μας (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) με τις «επιταγές της ενωσιακής νομοθεσίας και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.)» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.72). Με το νόμο αυτόν, μεταξύ άλλων εισήχθη ο «διαχωρισμός των σωφρονιστικών καταστημάτων, ανάλογα με το είδος και τη βαρύτητα των αδικημάτων» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.77), με σκοπό την καλύτερη πραγμάτωση των σκοπών του σωφρονίζειν, χωρίς βέβαια τη περαιτέρω συγχρόνιση των προσώπων που είναι κρατούμενα για αδικήματα που διαφέρουν σε βαρύτητα και υφή, ενώ περαιτέρω πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές των διατάξεων αναφορικά με τους όρους (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) «μεταγωγής σε ειδικά καταστήματα» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.72).

Επιπλέον, στο «άρθρο 8» (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ 203 Α'/27.10.2022), θεσπίστηκε για πρώτη φορά στη χώρα (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78), «ειδικό ένδικο βοήθημα» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) αναφορικά με τις «συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) ώστε να αντιμετωπιστεί ένα υφιστάμενο κενό (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) στην «ελληνική νομοθεσία» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) που είχε ως αποτέλεσμα την καταδίκη της χώρας (Γαλανού, 2011, σ.405) για την «παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.293; Βλ. και Αιτιολογική Έκθεση Σχ. Ν.4985/2022, σ.78) λόγω των άδικων «συνθηκών κράτησης» (Αιτιολογική Έκθεση Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) που υφίσταντο σε μεγάλο αριθμό (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78) «σωφρονιστικών καταστημάτων» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.77). Η συγκεκριμένη εισαγωγή του ως άνω ειδικού αυτού (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) «ένδικου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) αποτέλεσε ουσιαστικά μέτρο συμμορφώσεως της χώρας (European Council CPT, 2022, σ.8

υποσημ.4) κατά το «άρθρο 46» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.29), με σκοπό την μείωση του αριθμού (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) των «ατομικών προσφυγών» (LawSpot, 2022) «κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) και την καλύτερη και αποτελεσματικότερη (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) «προστασία των δικαιωμάτων των κρατουμένων» (LawSpot, 2022).

Έτσι, στο «άρθρο 8» (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) «Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση» (άρθρο 8 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) αναφέρεται ότι «μετά το άρθρο 6 του ν. 2776/1999 (Α' 291) προστίθεται νέο άρθρο 6^Α Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση» (άρθρο 8 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) κατά το οποίο «αν η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων, υποδίκων ή μη, σε Σωφρονιστικά Καταστήματα ή αστυνομικά κρατητήρια, όπως αυτοί καθορίζονται, ιδίως, στα άρθρα 21, 25, 27, 32 και στην παρ. 1 του άρθρου 36, στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και σε άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων, προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο κρατούμενος μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών του άρθρου 86» (άρθρο 6^Α παρ.1 Ν. 2776/1999 το οποίο έχει προστεθεί δυνάμει του άρθρου 8 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022).

Περαιτέρω, στην παρ. 3 ίδιου άρθρου προβλέφθηκε μάλιστα μεταξύ άλλων ότι «σε περίπτωση αποδοχής της προσφυγής, το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών διατάσσει κάθε πρόσφορο κατά την κρίση του μέτρο, για τη διασφάλιση της τήρησης των κανόνων διαβίωσης του προσφεύγοντος εντός του ίδιου Σωφρονιστικού Καταστήματος ή του κρατητηρίου της Αστυνομίας, όπως την αλλαγή χώρου κράτησης» (άρθρο 6^Α παρ. 3 Ν. 2776/1999 το οποίο έχει προστεθεί δυνάμει του άρθρου 8 παρ. 3 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) , ενώ στην παρ. 4 του ίδιου άρθρου ότι «σε κάθε περίπτωση το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών μπορεί να επιδικάσει, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα από τον προσφεύγοντα, χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη, το χρηματικό ποσό της οποίας ορίζεται από πέντε (5) έως τριάντα (30) ευρώ ανά ημέρα παραβίασης ανάλογα με τη βαρύτητα της προσβολής και ευεργετικό υπολογισμό της ποινής, ο οποίος υπολογίζεται σε μία (1) επιπλέον ημέρα έκτισης ανά δέκα (10) ημέρες κράτησης υπό δυσμενείς συνθήκες» (άρθρο 6^Α παρ.4 Ν. 2776/1999 το οποίο έχει προστεθεί δυνάμει του άρθρου 8 παρ. 4 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022).

Περαιτέρω, σημαντική είναι επίσης η ρύθμιση του «άρθρου 5» (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) με τίτλο «Ίσότητα στη μεταχείριση των κρατουμένων» (Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) δυνάμει του οποίου επήλθε «τροποποίηση» (άρθρο 5 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) του «άρθρου 3» (Ν. 2776/1999 ΦΕΚ Α' 291/24.12.1999) με την οποία προβλέφθηκε στην παρ. 1 του τελευταίου ότι «απαγορεύεται κάθε δυσμενής διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων, ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, την εθνική, εθνοτική ή **κοινωνική καταγωγή, την περιουσιακή κατάσταση, την αναπηρία, τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές πεποιθήσεις, το φύλο ή την ταυτότητα φύλου ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό**» (άρθρο 3 παρ.1 Ν. 2776/1999 ΦΕΚ Α' 291/24.12.1999 δυνάμει του άρθρου 5 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022). Περαιτέρω, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέφθηκε ότι κατ'εξαίρεση είναι επιτρεπτή (άρθρο 3 παρ.2 Ν. 2776/1999 ΦΕΚ Α' 291/24.12.1999 δυνάμει του άρθρου 5 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022) «ειδική μεταχείριση των κρατουμένων, όταν αυτή δικαιολογείται από τη νομική ή πραγματική κατάστασή τους, όπως υποδίκων και καταδίκων, εγγάμων ή εχόντων συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και αγάμων, ανηλίκων και ενηλίκων, ατόμων με ειδικές ανάγκες ή για τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις ή για λόγους ταυτότητας φύλου, εφόσον γίνεται υπέρ του κρατουμένου και προς εξυπηρέτηση των εξατομικευμένων αναγκών που απορρέουν από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται» (άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 2776/1999 ΦΕΚ Α' 291/24.12.1999 δυνάμει του άρθρου 5 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022).

Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι οι ως άνω εν γένει προβλέψεις κινούνται αναμφίβολα προς την ορθή βεβαίως κατά τα ως άνω αναφερόμενα κατεύθυνση (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.18) αφού τείνουν στην υιοθέτηση μέτρων συμμορφώσεως (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.12 υποσημ.6, 46) προς τα επιτασσόμενα (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.72) από την

«Ευρωπαϊκή Σύμβαση» (Γαλανού, 2011, σ.488), παρέχοντας το πρώτον, στα πρόσωπα εκείνα που υφίστανται «άδικη μεταχείριση» (Γιαννάκη, 2018, σ.576) και που είναι κρατούμενα υπό αναξιοπρεπείς στις περιπτώσεις αυτές συνθήκες (Γιάνναρου, 2022; Βλ. και Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.8), τη δυνατότητα να προσφύγουν (Κοσμάτος, 2023, σ.6) στο «Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών» (άρθρο 6^Α Ν. 2776/1999 που έχει προστεθεί δυνάμει του άρθρου 8 παρ. 4 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α 203/27.10.2022) του «άρθρου 86» (Ν. 2776/1999 όπως ισχύει μετά το άρθρο 73 Ν. 4985/2022 ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022).

Ωστόσο πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι ως άνω προβλέψεις, μολονότι οδηγούν σε μια πληρέστερη κατ' επέκταση προστασία αναφορικά με τα πρόσωπα που είναι κρατούμενα (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79), θα πρέπει για να είναι ολοκληρωμένες να συνοδευθούν από σημαίνουσες αλλαγές του συστήματος του σωφρονίζειν (Σπινέλλη, 2007, β' έκδ. όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.16; Βιδάλη, 2017, σσ.31,41; Κουλούρης, 2017, σ.7) στη χώρα και αποτελεσματική κατ' επέκταση επίλυση των εν γένει προβλημάτων που έχουν διαπιστωθεί μέσω της λήψης αποτελεσματικών μάλιστα μέτρων (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.11,12) όπως ο καλύτερος καταμερισμός του αριθμού των προσώπων εκείνων που είναι κρατούμενα στα εν λόγω καταστήματα, η περαιτέρω αριθμητική αύξηση (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.13,15,31,46,52) των «σωφρονιστικών υπαλλήλων» (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.52), η δημιουργία νέων κτιρίων φυλακών αλλά και κυριότερα, η αλλαγή (Γαλανού, 2011, σ.427; Pratt et al, 2005 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.202; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.13) της «ποινικής πολιτικής» (Pratt et al, 2005 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.202; Pratt et al, ό.π., όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.44) μέσω της «ελαστικοποίησης της ποινής» (Κουράκη, 1987, σ.227 επ. όπως αναφέρεται σε Κουράκης et al., 2012, σ.6), και της αποτελεσματικής τιμώρησης (Βλ. Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.123; Christie, 1993 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.175) των εν γένει εγκλημάτων που προκαλούν (Γεωργούλας, 2019, σσ.59,60) «κοινωνική βλάβη» (Γεωργούλας, 2019, σ.60; Michalowski & Kramer, 2007, σ.203; Βλ. και Κασάπογλου, 2017, σ.5), όπως είναι το «οργανωμένο έγκλημα» (Κασάπογλου, 2017, σ.5; Βιδάλη, 2017, σ.74) και το «κρατικό-εταιρικό έγκλημα» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200). Ιδίως σε μερικά από τα καταστήματα αυτά υπάρχει σοβαρότατο ζήτημα συνθηκών αναφορικά με την κράτηση και ανισότητας μεταξύ των προσώπων που είναι κρατούμενα και εκεί θα πρέπει να επικεντρωθεί η προσοχή της Πολιτείας, για την ουσιαστική επίλυση του προβλήματος, χωρίς να αρκεί απλώς η πρόβλεψη (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.14,63,18, ; Βιδάλη, 2017, σ.85; Σισιλιάνος, 2022, σ.86) του «ειδικού ένδικου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79), Το δε τελευταίο θα συμβάλλει βεβαίως σημαντικά (Σισιλιάνος, 2022, σ.86) στην περαιτέρω απορρόφηση αυτών των συγκεκριμένων υποθέσεων (Σισιλιάνος, 2022, σ.86) «από το Στρασβούργο» (Σισιλιάνος, 2022, σ.86), χωρίς να επιφέρει ουσιαστικώς και τη διευθέτηση του συγκεκριμένου ζητήματος (Σισιλιάνος, 2022, σ.86). Εάν δεν διορθωθούν τα ανωτέρω σημαίνοντα ζητήματα, η πρόβλεψη του ως άνω «ειδικού ένδικου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79) δεν θα θεραπεύσει την παραβίαση των εν γένει δικαιωμάτων εκείνων των προσώπων που είναι κρατούμενα (Γαλανού, 2011, σ.307 υποσημ.200; Καρύδης, 1990, σ.14 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.199; Βιδάλη, 2017, σ.44; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.46) αναφορικά με το ζήτημα των «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143) αλλά απλώς θα προσθέσει μια επιπλέον (Βενιζέλος, 2022, σ.164) «δικαιοδοτική ύλη» (Πικραμένος et al., 2021, σ.14), η οποία θα επιβαρύνει (Μοροζίνης, 2023, σ.112) έτι περαιτέρω την ήδη βεβαρυμμένη και εξαιρετικά βραδεία (Κανδύλη, 2021; Ποταμίτης & Σκουζός, 2022) «ελληνική ποινική δικαιοσύνη» (Κουράκης, 2023).

Καταληκτικά συμπεράσματα

Η παραπάνω ανάλυση ανέδειξε, αν μη τι άλλο, την προβληματική ωστόσο σχέση μεταξύ «οργανωμένου εγκλήματος» (Χλούπης, 2019, σ.302) / «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Βιδάλη, 2017, σ.163; Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200; Βλ. και Γεωργούλας, 2019, σ. 47) και «ισότητας ενώπιον του ποινικού νόμου» (Whitman, 2009, σ. 120; Βλ. και Χουλιάρας, 2019, σ.67). Ο ιδιαίτερος μάλιστα αυτός χαρακτήρας των ως άνω αυτών αδικημάτων, η τέλεση των οποίων σημειώνει αναμφίβολα (Βιδάλη, 2017, σ.130; Βιδάλη, 2019, σ.320) «αυξητική τάση» (Κασάπογλου, 2016, σ.2559; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ.320), σχετίζεται με την «παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος» (Πανούσης, 2014) και αναδεικνύει την καπιταλιστική στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις πρόσληψη (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.66; Βλ. και Young, 1975, σ.15, Καρύδης, 1988, σσ.94,98, Geis,1982, Braithwaite, 1988, σσ.627-632, Coleman, 1992, σ.62, Δημόπουλος, 1988, σ.54, Πουλατζάς, 2001, σσ.29-35 όπως αναφέρονται σε Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.110; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.339) της «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρας, 2019, σ.76).

Τα ως άνω βεβαίως εγκλήματα, εξυπηρετούν οικονομικά όπως επίσης και πολιτικά ωστόσο συμφέροντα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.337; Γασπαρινάτου, 2019, σ.178;Βιδάλη, 2017, σ.143;Βλ. και Λάζος, 2005, σσ.154; Κοσμάτος&Λαμπάκης, 2019, σ.187; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.66), και έχουν ως κύρια ωστόσο χαρακτηριστικά τους (Βιδάλη, 2017, σ.130) την «οργάνωση» (Βιδάλη, 2017, σσ.144,152) και την «εγκληματική δράση» (Χλούπης, 2019, σ.282) και μάλιστα «μέσω δικτύων» (Chambliss,1988, ό.π., 207 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.50;Βλ. και Newburn, ό.π., 416 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.51; Chambliss, ό.π.: 9,72 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.151; Βλ. και Kramer et al:272 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2017, σ.143; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.128; Βλ. και Στεργιούλης, 2020) («οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής» (Ruggiero, 2010 όπως αναφέρεται σε Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.343) υφής. Τα δε «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21) αυτών, πρόσωπα «από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα» (Λάζος, 2007, σ.205) κατά κύριο λόγο καταφέρνουν να παραμένουν (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.65; Λάζος, 2007, σ.211) στην «εγκληματική» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.65) «αφάνεια» (Κασάπογλου, 2016, σ.2551; Βλ. και Λάζος, 2007, σ.211), και να εκφεύγουν οποιουδήποτε είδους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.358; Λάζος, 2007, σ.211; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.135) «κοινωνικού ελέγχου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.196; Βιδάλη, 2017, σ.143).

Όπως αναλύθηκε στο κύριο μέρος της διπλωματικής εργασίας, η πλημμελής ωστόσο εφαρμογή όμως της «αρχής της ισότητας» (Δαγτόγλου, 2010, σ.1222) «ενώπιον του νόμου» (Κουβαράς, 2023, σ.20) είναι εμφανέστατη σε όλα τα «σημεία της ποινικής διαδικασίας» (Μανωλεδάκης, 2004 όπως αναφέρεται σε Καρύδης, 2010, σ.203) («από την ποινική δίωξη» (Χλούπης, 2019, σ.298) έως και το «στάδιο του σωφρονισμού» (ΑΠ 1001/2019), και χαρακτηρίζει την δράση όλων των οργάνων της «κρατικής εξουσίας» (Σταμούλη, 2019, σ.219). Τα δε «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21) των «κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.142) και των «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) τυγχάνουν ιδιαίτερα ευνοϊκής μάλιστα μεταχείρισης (Κουλούρης, 2019, σ.25) η οποία διαπνέει την εν γένει άσκηση της «νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας» (Σημαντήρας, 2023, σ.7). Τα πρόσωπα αυτά, συμβάλλοντας συνήθως καθοριστικά (Young, ό.π., σ.15 όπως αναφέρεται σε Βιδάλη, 2019, σ.308; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.343) στην «παραγωγή της νομοθεσίας» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.131), εξαιρούνται της εφαρμογής κρίσιμων ποινικών στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις διατάξεων (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Λάζος, 2007, σ.205; Βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.343;Ruggiero&Welch, σσ.297-301όπως αναφέρεται σε Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.343), ενώ βρίθουν τα παραδείγματα «ειδικών ποινικών νόμων» (Μιχαλοπούλου, 2019, σ. 345; Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 283) με αντικείμενο το αποποινικοποιείν ορισμένων εγκλημάτων (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σσ. 191,192; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 336), ή απαλείφουν (Ζήσης, 2023,σ.260; Μοροζίνη, 2023, σ.94) «στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ. 158) ή της «υποκειμενικής υπόστασης» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.155) αυτών με σκοπό την

αποφυγή τιμώρησης των ανωτέρω αυτών προσώπων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σσ. 127,128; Λάζος, 2007, σσ. 205,211).

Αναφορικά με το ζήτημα της «εκτελεστικής εξουσίας» (Παπανικολάου, 2023, σ. 67), η «αστυνομική δράση» (Βιδάλη, 2017, σ.40) εστιάζει αναμφίβολα στην τιμώρηση και την καταστολή ωστόσο συμπεριφορών προσώπων (Βιδάλη, 2017, σσ.40,79,80) εκ των «κατώτερων κοινωνικών τάξεων» (Κουρούτζας, 2019, σ.115), κατά «παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας» (Πρεβεδούρου, 2023; Βλ. και ερώτηση με την ένδειξη D10, ερώτηση με την ένδειξη D11, ερώτηση D16 όπως αναφέρονται σε Τσίγκανου, 2016, σ.220 υποσημ.19,20,21; Ερώτηση D24, απαντήσεις στην ερώτηση D25 όπως αναφέρονται σε Τσίγκανου, 2016, σ.221, υποσημ.23,24; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.143) σε ό,τι αφορά τα πρόσωπα που τελούν «οργανωμένο έγκλημα» (Βιδάλη, 2017, σ.167) ή «κρατικά-εταιρικά εγκλήματα» (Κουρούτζας, 2019, σ.131).

Ομοίως, σε ποινικό κατ' επέκταση δικονομικό επίπεδο, υποθέσεις «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024; Βλ. και Βιδάλη, 2019, σ. 319) που πρόσφατα απασχόλησαν την «ποινική δικαιοσύνη» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.295) (ιδίως η ««υπόθεση των Τεμπών» (Αναγνωστόπουλος, 2024), η «υπόθεση Novartis» (Σανιδάς, 2022, σ.526), το «σκάνδαλο Siemens» (Παπαχαλαράμπος, 2019, σ.151)) όχι απλώς ενισχύουν την διαπίστωση ότι τα «δικαστικά όργανα» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ. 202) παραλείπουν νόμιμες μάλιστα ενέργειες (Βλ. Γώγος, 2023, ά. 87Σ., σ. 18; Βλ. απαντήσεις στη δεκαβάθμια κλίμακα της ερώτησης D27 όπως αναφέρεται σε Τσίγκανου, 2016, σ.224, υποσημ.30; στο ίδιο, βλ. ανωτ.σημ.σ.354 όπως αναφέρεται σε Τσίγκανου, 2016, σ.224, υποσημ.31; απαντήσεις στην ερώτηση D32 όπως αναφέρεται σε Τσίγκανου, 2016, σ.224 υποσημ.32; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.143; Βλ. και Αλεξιάδης, 2011, σ.334), αλλά έτι περαιτέρω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα «υποκείμενα» (Κουλούρης, 2019, σ. 21) της «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρης, 2019, σ.76), τελικά «θυματοποιούνται» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.342). Ακόμη δε και σε περιπτώσεις όπου πρόσωπα (όπως «δημοσιογράφοι» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) και «δικαστικοί λειτουργοί» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.205), επιχειρούν να προβάλλουν τις υποθέσεις αυτές (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022) στο «φώς της δημοσιότητας» (Βιδάλη, 2017, σ.161) και της «ποινικής δικαιοσύνης» (Κουρούτζας, 2019, σ.115) αντιστοίχως, οι προσπάθειες αυτές ματαιώνονται, με σκοπό την ολοκληρωτική μη αποτελεσματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 143) του «δικαστικού ελέγχου» (Σπανός, 2019, σ.392) αλλά και του «κοινωνικού ελέγχου» (Βιδάλη, 2017, σ. 143).

Αναφορικά με την διαδικασία του σωφρονίζει (Παπαδαμάκης, 2009 σσ. 317-321 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471 υποσημ.26), παραβιάζονται ωστόσο διαρκώς «θεμελιώδεις εγγυήσεις» (Κουλοχέρης, 2016, σ.2589) των προσώπων που είναι κρατούμενα (Βιδάλη, 2017, σ.44), οι οποίες αποτελούν «δομικά στοιχεία» (Κουβαράς, 2023, ά.20Σ., σ.32) του «δημοκρατικού πολιτεύματος» (ΣτΕ Ολ.460/2013 όπως αναφέρεται σε Κουβαράς, 2023, σ.62 υποσημ.234) και, γενικότερα του «Κράτους Δικαίου» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.186) Ως συνέπεια των ανωτέρω αυτών παραβιάσεων (Στυλιανίδου, 2017), η χώρα, σε σειρά υποθέσεων έχει καταδικαστεί (Στυλιανίδου, 2017) από το «Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Βιδάλη, 2017, σ. 81), ιδίως για την «παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ» (Στυλιανίδου, 2017), ως προς τις «συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.78).

Επιπλέον δε, η πλημμελής ωστόσο διαμόρφωση (Αλεξιάδης, 2011, σ.335; Βλ. και Κουλούρης, 2022, υποσημ.15) της «σωφρονιστικής πολιτικής» (Σπανουδάκη, 2022; Κουλούρης, 2022) και ο ανισομερής αριθμητικώς καταμερισμός των προσώπων που είναι κρατούμενα (Σισιλιάνος, 2022, σ.86; Christie, 1994, Waquant, 2002 όπως αναφέρονται σε Καρύδης, 2010, σ.201) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.145) εκθέτει αυτούς σε μη νόμιμες περί την κράτηση συνθήκες (Γαλανού, 2011, σ.401επ, Τσιρλή, 2013, σ.107επ., http://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisiapophaseon?p_p_id=nskedad_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column4&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2 όπως αναφέρονται σε Κουλούρης, 2016, σ. 2477; Σπανουδάκη, 2022) κατά παράβαση μάλιστα της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Σισιλιάνος, 2022, σ.96).

Δεδομένου ότι οι δράστες οργανωμένου ωστόσο εγκλήματος τυγχάνουν κατά βάση (Σπανουδάκη, 2022) μιας «de facto» (Σπανουδάκη, 2022) στις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις «διακριτικής μεταχείρισης» (Σπανουδάκη, 2022) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.145), ο κίνδυνος έκθεσης σε μη δίκαιες περί την κράτηση συνθήκες είναι δυσανάλογα όμως μεγαλύτερος (Σπανουδάκη, 2022) για τα «υποκείμενα» (Χουλιάρας, 2019, σ. 85) «εγκληματικής δράσης» (Χουλιάρας, 2019, σ.76) με προέλευση από τα «κατώτερα κοινωνικά στρώματα» (Reiman, 1979 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.204; Χουλιάρας, 2019, σ.66), οι οποίοι τελικώς «επωμίζονται» (Σπανουδάκη, 2022) την ατελή αυτή διαμόρφωση (Σπανουδάκη, 2022; Αλεξιάδης, 2011, σ.335; Βλ. και Κουλούρης, 2022, υποσημ.15) της «σωφρονιστικής πολιτικής» (Σπανουδάκη, 2022). Η δε έκθεση αυτών σε μη δίκαιες περί την κράτηση συνθήκες οφείλεται άρα στην πλημμελή ωστόσο άσκηση (Σπανουδάκη, 2022; Αλεξιάδης, 2011, σ.335) της «σωφρονιστικής πολιτικής» (Σπανουδάκη, 2022) (πρωτίστως από τα «όργανα της εκτελεστικής εξουσίας» (Σπ. Βλαχόπουλος, 2012, σελ.300 όπως αναφέρεται σε Παπανικολάου, 2023, σ. 61, υποσημ.141) που χαράσσουν αυτήν (Πανούσης, 2008) και δευτερευόντως από τα σωφρονιστικά κατ' επέκταση όργανα που την εφαρμόζουν (Σπανουδάκη, 2022; Δελτίο Τύπου, 2022; Λαμνίδη, 1984, 978-981 978-979 όπως αναφέρεται σε Γαλανού, 2011, σ.471)).

Οι δε παραβάσεις της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Σισιλιάνος, 2022, σ.96) σε αυτόν τον τομέα είναι ενδεικτικές του προβλήματος της μη ορθολογικής ωστόσο διαμόρφωσης (Σπανουδάκη, 2022; Βλ. και Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις», 2.4.2015 όπως αναφέρεται σε Κουλούρης, 2020; Βλ. και Φυτράκης, 2021, σ.6; Αλεξιάδης, 2011, σ.335; Πανούσης, 2008) της «σωφρονιστικής πολιτικής» (Σπανουδάκη, 2022), οι στοχεύσεις της οποίας δεν συνδέονται καταρχήν με την αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού εν γένει συστήματος (Σπανουδάκη, 2022) και την εξασφάλιση μη άδικων περί την κράτηση συνθηκών για όλα τα πρόσωπα που είναι κρατούμενα (Σπανουδάκη, 2022; Βιδάλη, 2017, σ.44; Αιτιολογική Έκθεση Σχ.Ν.4985/2022, σ.78), αλλά καθορίζονται εν πολλοίς με καθοδηγητικό ωστόσο κριτήριο (Αθανασίου, ό.π., όπως αναφέρεται σε Σπανουδάκη, 2022) τα «συμφέροντα των ισχυρών» (Ruggiero, 2006, σ.132 όπως αναφέρεται σε Χουλιάρας, 2019, σ.74).

Συναφώς, η δε εισαγωγή του «ειδικού ενδίκου βοηθήματος» (Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, σ.79), κατά τα εκ της «νομολογίας του ΕΔΔΑ» (Γαλανού, 2011, σ.250) επιτασσόμενα (βλ. και «άρθρο 46» (ΕΣΔΑ, 1950, σ.29)), αποτελεί αναμφίβολα μια θετική κατ' επέκταση εξέλιξη, η οποία δεν αναμένεται, ωστόσο, να επιλύσει τα ζητήματα της μη επαρκούς στελέχωσης των ως άνω αυτών καταστημάτων και της ελλειπούς κατ' επέκταση εκπαίδευσης των υπαλλήλων (Κοσμάτος, 2023, σ.6; Βιδάλη, 2017, σ.87; Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.30,50). Κυριότερα όμως, το σημαίνον εκείνο ζήτημα της «άνισης μεταχείρισης των κρατούμενων» (Αλοσκόφης, 2021) είναι αδιασπάστως ωστόσο συνδεδεμένο με το κρίσιμο εκείνο ζήτημα αναφορικά με την «ποινική αντεγκληματική πολιτική» (Αλεξιάδης, 2011, σ.330), για το οποίο η χώρα, κατ' απόκλιση προς τις ρυθμίσεις που υιοθετούν η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών εν γένει κρατών, υιοθετεί διαρκώς πολιτικές (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.8,16) «ποινικοποίησης του δημόσιου βίου» (Καψής, 2024; Βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.337) και «αυστηροποίησης των ποινών» (Τζαννετάκη, 2016 όπως αναφέρεται σε Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.191; Καψής, 2024), μη επιλύοντας ωστόσο το κρίσιμότερο βεβαίως ζήτημα του εφαρμόζειν των ποινικών εν γένει διατάξεων στην πράξη (Dahrendorf, Chambliss, 1998:194 επ., Chambliss, 2004 όπως αναφέρονται σε Βιδάλη, 2017, σ.143; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.185), σε όλες τις περιπτώσεις και για όλα τα «υποκείμενα» (Χουλιάρας, 2019, σ. 85) που «εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής» (ΑΠ 1270/2016 όπως αναφέρεται σε Μπρακουμάτσος, 2019) των.

Ποιες όμως θα ήταν οι απαιτούμενες διορθωτικές ωστόσο επεμβάσεις εντός μιας «δημοκρατικής και ευνομούμενης» (LawNet, 2022) κοινωνίας, η οποία διαπνέεται από τις «αρχές του Κράτους Δικαίου» (Μυλωνόπουλος, 2020, σ.66) και του «σεβασμού της αξίας του ανθρώπου» (Γαλανού, 2011, σ.385).

Αρχόμενοι από την βασική παραδοχή ότι το εν λόγω ζήτημα παρουσιάζει αναμφίβολα «πολυπαραγοντικό» (Κουρούτζας, 2019, σ.116) χαρακτήρα, δεδομένου ότι αφορά όλα τα επίπεδα του «κρατικού μηχανισμού» (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.206) καθώς και τη «νομοθετική λειτουργία» (ά.26παρ.1 Σύνταγμα της Ελλάδας, σ. 5716), την «εκτελεστική λειτουργία» (ά. 26παρ.2 Σύνταγμα της Ελλάδας, σ. 5716) αλλά και τη «δικαστική λειτουργία» (ά. 26παρ.3 Σύνταγμα της Ελλάδας, σ. 5716) πρέπει να τονισθεί ότι οι προτεινόμενες λύσεις που διατυπώνονται στην παρούσα εργασία διαπνέονται-προεχόντως από έναν πολιτικό ωστόσο χαρακτήρα, διό και για την υλοποίηση τους απαιτείται ισχυρή μάλιστα «πολιτική βούληση» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 68) των «κυβερνώντων» (Αλοσκόφης, 2019, σ.106) και ευρεία πολιτική και κοινωνική ταυτοχρόνως συναίνεση (Γασπαρινάτου, 2019, σ.182).

Η πρώτη ωστόσο αναγκαία «μεταρρυθμιστική» (Παπαδάκης, 2023) κατά τα ανωτέρω ενέργεια έγκειται αναμφίβολα στην ανάγκη μιας άρδην μεταβολής αναφορικά με τις εν γένει αντιλήψεις (Αλεξιάδης, 2011, σ.333) της «κρατικής εξουσίας» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.358) για την «ποινική αντεγκληματική πολιτική» (Αλεξιάδης, 2011, σ.312). Ειδικότερα, οι πρόσφατες μάλιστα αλλαγές στο πεδίο (Tnxs Newsroom, 2023) του «ουσιαστικού ποινικού δικαίου» (Αλεξιάδης, 2011, σ.331) καταδείχνουν μια προφανή τάση αναφορικά με την «ποινικοποίηση του δημόσιου βίου» (Καψής, 2024) αλλά και προς το ζήτημα της αυστηροποίησης των προβλεπόμενων ωστόσο ποινών (Καψής, 2024), η οποία μάλιστα αγνοεί παντελώς τις απόψεις της επιστημονικής εν γένει κοινότητας (Tnxs Newsroom, 2023) που προέρχεται από το «ελληνικό ποινικό δίκαιο» (Αλεξιάδης, 2011, σ.337) περί της «μεταρρύθμισης της ποινικής νομοθεσίας» (Παπαδάκης, 2023), αλλά και τις πρακτικές τρίτων κρατών, ιδίως ευρωπαϊκών (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.8), επιφέρει σειρά ωστόσο δυσμενών κατ' επέκταση επιπτώσεων. Μερικές από αυτές συνίστανται στην περαιτέρω «συμφόρηση των ήδη βεβαρημένων δικαστηρίων» (Αναγνωστόπουλος, 2023), δια της αύξησης του όγκου των ποινικών εν γένει υποθέσεων (Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, 2024, σ.12) και συνακόλουθα την εν γένει «επιβράδυνση» (Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, 2024 σ.12) της «απονομής της ποινικής δικαιοσύνης» (Καρύδης, 2010, σ.194), αλλά και την επίταση του ήδη βεβαρυμμένου (Κουλούρης, 2022) «ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος» (Γαλανού, 2011, σ.161), το οποίο βρίσκεται στα πρόθυρα κατάρρευσης (Στάγκος, 2019).

Οι δε «επιλογές» (Βιδάλη, 2017, σ.14) αυτές, στερούνται, όπως καθίσταται σαφές οιασδήποτε λογικής και επιστημονικής βάσης, καθώς αγνοούν τα δεδομένα (Αλεξιάδης, 2011, σσ.308,309) της «κοινωνικής πραγματικότητας» (Αλεξιάδης, 2011, σ.308), και τις εν γένει ανάγκες (Αλεξιάδης, 2011, σ.308) του «ελληνικού ποινικού συστήματος» (Στυλιανίδου, 2021). Τούτο ενισχύεται εξάλλου από το γεγονός ότι οι τελευταίες μάλιστα «παρεμβάσεις» (Μοροζίνης, 2023, σ.130) στο «ουσιαστικό και το δικονομικό ποινικό δίκαιο» (Μοροζίνης, 2023, σ.129) έγιναν χωρίς να προηγηθεί η απαιτούμενη στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση επιστημονική διαβούλευση (Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, 2024, σ.15), γεγονός που καταδεικνύει την «νομοτεχνική προχειρότητα» (Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, 2024, σ.1) και τον βεβιασμένο χαρακτήρα αυτών (Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, 2024, σ.9; Βλ. και Κωστάρας, 2019, σ.27 όπως αναφέρεται σε Μυλωνόπουλος, 2020, σ.68). Έχοντας ως κύριο στόχο την επίτευξη μιας αποτελεσματικής ωστόσο συνάρτηση (Tnxs, 2023) μεταξύ της «πρόληψης και καταστολής» (Βιδάλη, 2017, σ.169), καταλήγουν ωστόσο να υποβαθμίζουν τους βασικούς εκείνους στόχους (Μοροζίνης, 2023, σ.92; Tnxs, 2023; Αλεξιάδης, 2011, σ.333) του «ποινικού κολασμού» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 150), και να επενεργούν μάλιστα αρνητικώς επί του «συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης» (Μοροζίνης, 2023, σ.130) και του σωφρονίζειν (Βιδάλη, 2017, σ.33).

Στο πλαίσιο αυτό, με σκοπό την περαιτέρω διασφάλιση αναφορικά με την «αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.328) και την «βιωσιμότητα» (Κουλούρης, 2022) των «σωφρονιστικών ιδρυμάτων» (Γαλανού, 2011, σ.471, υποσημ.26), κρίνεται αναγκαία η εμπέδωση μάλιστα της αντίληψης ότι το ποινικοποιείν (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.164) θα πρέπει να αποτελεί την «ultima ratio» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2020, σ.164; Χλούπης, 2019, σ.300). Πράγματι, το ήδη επιβαρυμένο μάλιστα σύστημα (Μοροζίνης, 2023, σ.112) της «ποινικής

δικαιοσύνης» (Μοροζίνη, 2023, σ.112) απαιτεί την «μείωση του φόρτου των ποινικών δικαστηρίων» (Αλεξιάδης, 2011, σ.343) ιδίως για τα αδικήματα μικρής μάλιστα απαξίας (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.197). Το αποποινικοποιείν ορισμένων ωστόσο συμπεριφορών μικρής μάλιστα απαξίας (Αλεξιάδης, 2011, σ.336; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.197), σε συνδυασμό με την «ελάφρυνση των ποινών» (Τζαννετάκη, 2016) – στο πρότυπο των λοιπών ευρωπαϊκών μάλιστα χωρών (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σ.8)– θα πρέπει να συνδυαστεί με περαιτέρω μέτρα εκ μέρους της «κρατικής εξουσίας» (Σταμούλη, 2019, σ.219) προκειμένου να διασφαλίσει ότι οι εν γένει συμπεριφορές που συνιστούν εγκλήματα, τιμωρούνται πράγματι ως τέτοια, (Christie, 1993 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.175) και δεν μένουν στην «εγκληματική» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.65) «αφάνεια» (Κασάπογλου, 2016, σ.2551; Βλ. και Λάζος, 2007, σ.211).

Τα μέτρα βεβαίως αυτά θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να εστιάζουν στην περαιτέρω μάλιστα ενίσχυση (Πολίτης, 2023, σ.11) του «κοινοβουλευτικού ελέγχου» (Πολίτης, 2023, σ.5), στην «αυστηροποίηση» (Γεωργόπουλος, 2014, σ.24) του «καθεστώτος» (Γεωργόπουλος, 2014, σ.11) περί της «ευθύνης των Υπουργών» (Αργυρός, 2024) και «Βουλευτών» (Αργυρός, 2024), αλλά και στην «εντατικοποίηση του δικαστικού ελέγχου» (Πρεβεδούρου, 2016) κατά τις περιπτώσεις «κατάχρησης εξουσίας» (Σανιδάς, 2022, σ. 536).

Έτι περαιτέρω, είναι επιτακτικώς αναγκαία η συμπόρευση του «εθνικού ποινικού δικαίου» (Μυλωνόπουλος, χ.χ.) με τα επιτασσόμενα εκ της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» (Σισιλιάνος, 2022, σ.96) αφενός για το διασφαλίζει της «δίκαιης δίκης» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.292; Τσιμπούκης, Ένωση Εισαγγελιών Ελλάδας, 2024) και αφετέρου για την εξασφάλιση «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.485).

Σε ό,τι αφορά το πεδίο της ποινικής εν γένει δικαιοσύνης, πρέπει να ενισχυθούν τα νομοθετικά κατ' επέκταση μέτρα για την ελάφρυνση των υποθέσεων που άγονται ενώπιον (Αλεξιάδης, 2011, σ.341; Βιδάλη, 2017, σ. 62), των «ποινικών δικαστηρίων» (Αλεξιάδης, 2011, σ.343) και αφετέρου να ενισχυθούν ο «έλεγχος» (Ράϊκος, ό.π., σ. 514 επ., όπως αναφέρεται σε Γώγος, 2023, ά. 87 Σ., σ.23) και η «λογοδοσία» (Σακελλαροπούλου, 2020) των εκεί αρμόδιων, με σκοπό την πρόληψη των εν γένει καταχρήσεων (Morgenthaler, ό.π., αρ.περ.3 όπως αναφέρεται σε Γώγος, 2023, ά. 87 Σ., σ.11; Αλοσκόφης, 2019, σ.92; Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σσ.186,187; Βλ. και Τσίγκανου, 2016, 225) και την περαιτέρω διασφάλιση αναφορικά με την πραγματική «τιμωρία» (Κουρούτζας, 2019, σ.114; Βλ. και Christie, 1993 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.175; Βλ. και Cohen, 1988, σ.218 όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.175) των «οργανωμένων εγκλημάτων» (Τσιμπούκης, 2024).

Σε επίπεδο δε σωφρονισμού, θα πρέπει αναμφίβολα να ενισχυθούν οι εν γένει πόροι – ανθρώπινοι αλλά κατ' επέκταση και οικονομικοί – των σωφρονιστικών εν γένει καταστημάτων (Συμβούλιο της Ευρώπης CPT, 2022, σσ.8,12,19,55,84; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.85), προς το διασφαλίζει «αξιοπρεπών συνθηκών κράτησης» (Κουλούρης, 2020, σ.143). Περαιτέρω, κρίνεται σκόπιμη η λήψη μέτρων ανακατανομής των φυλακισμένων (Κουλούρης, 2022) στα «σωφρονιστικά καταστήματα» (Γαλανού, 2011, σ.145) της χώρας προκειμένου να αντιμετωπιστεί το σημαίνον ζήτημα της υπέρμετρης περαιτέρω επιβάρυνσης ορισμένων μόνο εξ αυτών (Κουλούρης, 2022).

Εν είδει επιλόγου, αξίζει να τονίσουμε το ζήτημα της «αυξημένης απαξίας» (Μπιτζιλέκης, 2001, σ.243) του «οργανωμένου εγκλήματος» (Βιδάλη, 2017, σ.163) και του «κρατικού-εταιρικού εγκλήματος» (Michalowski & Kramer, 2007, σ. 200; Κουρούτζας, 2019, σ.137), και τις συνέπειες αυτών για την κοινωνία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.348), τους «κρατικούς θεσμούς» (Λάζος, 2007, σ.211) και, για το «δημοκρατικό πολίτευμα» (Κουράκης, 2002, σ.2-3 όπως αναφέρεται σε Παπαχαραλάμπους, 2019, σ.148). Τα ως άνω αυτά εγκλήματα, που φαίνεται να έχουν ως κοινό μάλιστα στοιχείο πρόσωπα (Κουλούρης, 2019, σ.35; Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.354) «ανώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων» (Garcia Martin, ό.π., σ.53-55,162 όπως αναφέρεται σε Χουλιάρας, 2019, σ.81; Βλ. και Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.65; Βλ. και Λάζος, 2007, σ.205), προκαλούν πράγματι τεράστια βλάβη (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.354; Βλ. και Λάζος, 2007,

σ.205) για το «Κράτος Δικαίου» (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.256), δεδομένου ότι εντείνουν την «ανισότητα» (Βιδάλη, 2017, σ.60) μεταξύ των «υποκειμένων» (Χουλιάρης, 2019, σ.64), και καθιστούν μη αποτελεσματική (Βιδάλη, 2017, σ. 143) «όλη την ποινική διαδικασία» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.289) αναφορικά με την «τιμωρία» (Κουρούτζας, 2019, σ.114) τους. Το ζήτημα βεβαίως αυτό παρουσιάζει αναμφίβολα διασυννοριακό ωστόσο χαρακτήρα (Παπαθεοδώρου, 2005, σ. 122, Βιδάλη, 2014, Νικολόπουλος, 2008 όπως αναφέρονται σε Συκιώτου 2016, σσ.185,186) και συνδέεται ταυτόχρονα με την «παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος» (Πανούσης, 2014).

Εθνικά μόνον μέτρα δύσκολα θα αντιμετωπίσουν με πληρότητα το σημαίνον αυτό ζήτημα αναφορικά με την ραγδαίως ωστόσο εξαπλωθείσα (Παπαθεοδώρου, 2005, σ. 122, Βιδάλη, 2014, Νικολόπουλος, 2008 όπως αναφέρονται σε Συκιώτου, 2016, σσ.185,186; Βλ. και Βιδάλη, 2017, σ.46) «οργανωμένη εγκληματικότητα» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 351), δεδομένου ότι τα συγκεκριμένα αυτά εγκλήματα δεν εξαντλούνται στα στενά όρια (Βλ. συναφώς Παπαθεοδώρου, 2005, σ. 122, Βιδάλη, 2014, Νικολόπουλος, 2008 όπως αναφέρονται σε Συκιώτου, 2016, σσ.185,186) του «εθνικού κράτους» (Tombs, 2009, σ.427-430 όπως αναφέρεται σε Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.351). Σε κάθε περίπτωση, προκειμένου να καταστεί εφικτή η περαιτέρω βελτίωση (Αλεξιάδης, 2011, σ.311) του υπάρχοντος (Αλεξιάδης, 2011, σ.311) «συστήματος ποινικής καταστολής» (Αλεξιάδης, 2011, σ.311), σε ό,τι αφορά τις συγκεκριμένες «κατηγορίες εγκλημάτων» (Βιδάλη, 2017, σ.130), κρίνεται βεβαίως αναγκαία η λήψη περαιτέρω μέτρων με απώτερες ωστόσο στοχεύσεις την αναδιαμόρφωση (Αλεξιάδης, 2011, σ.331) αναφορικά με την «ποινική αντεγκληματική πολιτική» (Αλεξιάδης, 2011, σ.312) και την περαιτέρω ενίσχυση των ευθυνών των προσώπων που σχετίζονται με τις «διαδικασίες παραγωγής των νόμων» (βλ. και Scott, 1972, όπως αναφέρεται σε Λάζος, 2007, σ.156).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αιμιλιανίδης Α., (2019). *Αρχή Διάκρισης των Εξουσιών; Τι είναι και τι διασφαλίζει;*, (ανάκτηση 01/03/2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/ti-einai-kai-ti-diasfalizi-i-archi-tis-diakrisis-ton-eksousion/>.
- Αλεξιάδης Σ., (2011). *Εγκληματολογία*, Ε΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. – Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Αλοσκόφης Ο., (2019). *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επίμ.) *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ. 87-109), Α΄ Έκδοση Αθήνα, εκδόσεις ΕΑΠ.
- Αλοσκόφης Ο., (2021). *Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.crimetimes.gr/%CE%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>.
- Αναγνωστόπουλος Η., (2020). *Η τιμή της ελευθερίας*, (σσ.1-2), (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2020/11/NC-11-1.pdf>.
- Αναγνωστόπουλος Η., (2023). *Στην «κουζίνα» του υπουργείου*, (ανάκτηση 15-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/society/562773049/arthro-ilia-anagnostopoyloy-stin-kouzina-toy-ypourgeiou/>.
- Αναγνωστόπουλος Η., (2024). *Η Δικαιοσύνη στην κοιλάδα των Τεμπών*, ανάκτηση (01-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.dikastiko.gr/articles/ilias-anagnostopoylos-i-dikaiosyni-stin-koilada-ton-tempon/>.
- Ανθόπουλος Χ., (2023). *Οι συνταγματολόγοι και η γνωμοδότηση Ντογιάκου*, (ανάκτηση 10-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/oi-sintagmatologoi-kai-i-gnomodotisi-ntogiakou/>.
- Αντωνόπουλος Γ.&Hall S., (2019). *Νόμιμες επιχειρήσεις και «οργανωμένο έγκλημα» στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επίμ.) *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.239-253), Α΄ Έκδοση Αθήνα, εκδόσεις ΕΑΠ.
- Αργυρός Α., (2015). *Η ΑΡΧΗ «ne bis in idem» με αφορμή την με αριθμό 1741/2015 Απόφαση Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/ne-bis-in-idem-stel7412015/>.
- Αργυρός Α., (2024). *Το ΕΔΔΑ και η ποινική ευθύνη των υπουργών και βουλευτών*, (ανάκτηση 05-03-2024), διαθέσιμο στο <https://lawnet.gr/law-news/to-edda-kai-i-poiniki-efthyni-ton-ypourgon-kai-vouleifton-antonis-p-argyros-dikigoros/>.
- Αργυρόπουλος Χ., (2022). *Απονέμεται Δικαιοσύνη χωρίς τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου; Η στάση της κοινωνίας απέναντι στην έννοια της Δικαιοσύνης*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη – Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, Αθήνα, (σσ.104-106), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosini-2022.pdf.
- Αρτινοπούλου Β., (2018). *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη οπτική*. Σε Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος – 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (σσ.723-745), Αθήνα, Έκδοση Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.

- Βασιλαντωνοπούλου Β., (2014). *Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα: Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική*, Αθήνα, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας.
- Βασιλαντωνοπούλου Β., (2015). *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*. Σε Β. Καρύδης & Α. Χουλιάρας (Επίμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Συνήγορος του Πολίτη, (σσ.65-88), Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη.
- Βασιλαντωνοπούλου Β., (2019). *Η αντεγκληματική πολιτική για το ζέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ.(Επίμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.255-277), Α' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Α.Π.
- Βενιζέλος Ε., (2021). *Η σχέση δικαίου και πολιτικής από τη νεωτερική στη μετανεωτερική εποχή, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου: Νομοθεσία – Νομολογία – Θεωρία, Ανάπτυξη, τ.5/2021*, (σσ.578-583), Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.
- Βενιζέλος Ε., (2022). *Γιατί έχουν περιορισμένη απόδοση οι συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις; Υπάρχει άλλη προσέγγιση για να επιτευχθεί ο συνδυασμός ταχύτητας και ποιότητας; Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη – Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρεταννία, Αθήνα, (σσ.132-133), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosisini-2022.pdf.*
- Βενιζέλος Ε., (2022). *Πολιτική Δικαιοσύνη. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη – Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρεταννία, Αθήνα, (σσ.164-165), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosisini-2022.pdf.*
- Βεργούλης, Χ., (2021). *Απονομή...δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 04-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/314957_aponomi-dikaiosisynis.
- Βεργώνης Σ., (2022), *Ποινική Δικαιοσύνη*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη – Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρεταννία, Αθήνα, (σσ. 171-176) (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosisini-2022.pdf.
- Βιδάλη Σ., (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία: Εγκληματολογική θεωρία και ιστορική συγκυρία: Βασικές έννοιες και θεμελιώδη προβλήματα: Εξέλιξη-Κριτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.
- Βιδάλη Σ., (2017). *Οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί του σχεδίου του νέου σωφρονιστικού κώδικα: πρώτη προσέγγιση*, Εγκληματολόγοι, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *ΕΕΜΕΚΕ*, 4/2017, (σσ.9-10) (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://eemeke.org/452882676/426430720/437874702>.
- Βιδάλη Σ., (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη Σ., (2018). *Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss*, (ανάκτηση 04-03-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7-%CE%B4/>.
- Βιδάλη Σ., (2019). *Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ.(Επίμ.), *Εγκλήματα των*

- ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, (σσ.307-331), Α΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Α.Π.
- Βιδάλη Σ. & Κουλούρης Ν., (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & Ποινικό φαινόμενο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.
- Βλαμάκη Ζ., (2021). *Το τεκμήριο αθωότητας υπόπτου και κατηγορουμένου και ο ρόλος των ΜΜΕ*, (ανάκτηση 21-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.crimetimes.gr/to-tekmirio-athwotitas-yproptou-kai-kat/>.
- Βλαχόπουλος Σπ., (2023). Άρθρο 2. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-14), (ανάκτηση 26-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wpcontent/uploads/2023/02/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-2-%CE%BC%CE%B5-cover.pdf>.
- Βουδούρη Α., (2024). *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το κράτος δικαίου στην Ελλάδα*, (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/world/562871311/psifisma-toy-eyropaikoy-koinovoylioy-gia-to-kratos-dikaioy-stin-ellada/>.
- Boukalas P., (2022). *Wiretapping and 'national security'*, (ανάκτηση 03-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.ekathimerini.com/opinion/1190824/wiretapping-and-national-security/>.
- Βούλγαρης Δ., (2023). Άρθρο 7. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ. 1-59), ανάκτηση (01/03/2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/08/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-7-me-cover.pdf>.
- Βουδούρη Α., (2024). *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το κράτος δικαίου στην Ελλάδα*, (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/world/562871311/psifisma-toy-eyropaikoy-koinovoylioy-gia-to-kratos-dikaioy-stin-ellada/>.
- Council of Europe, (n.d.). *A Convention to protect your rights and liberties*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention>.
- Chambliss, W. J. (1975). *Toward a Political Economy of Crime. Theory and Society*, 2(2), (σσ.149–170), (ανάκτηση 05-03-2024), διαθέσιμο στο <http://www.jstor.org/stable/656788>.
- Chambliss, W. J. (1984). *White Collar Crime and Criminology* [Review of *White-Collar Crime: The Uncut Version*, by E. H. Sutherland, G. Geis, & C. Goff]. *Contemporary Sociology*, 13(2), (σσ.160–162), (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.2307/2068870>.
- Γαλανού Μ., (2011). *Σωφρονιστική Μεταχείριση και δικαιώματα των τελούντων υπό κράτηση προσώπων*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
- Γασπαρινάτου Μ., (2019). *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επίμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.157-183), Α΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Α.Π.
- Γεωργόπουλος Γ., (2014). *Η Ποινική Ευθύνη των Υπουργών: Θεσμική εγγύηση ή «Ανευθυνότητα»;* *Σκέψεις ενόψει μιας Συνταγματικής Αναθεώρησης*, (σσ.1-31), (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2014/11/2014_Georgopoulos_Euthuni-Ypourgon.pdf.
- Γεωργούλας Σ., (2019). *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό επιχειρηματικό έγκλημα*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επίμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ. 41–61), Α΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Α.Π.
- Γιαννακοπούλου Κ., (2017). *Γιάννης Πανούσης: το πρόβλημα των φυλακών ανακυκλώνεται*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο https://www.fylakes.gr/2017/05/blog-post_26.html.

- Γιάνναρου Α., (2022). *Εκθεση για την Ελλάδα: Αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές*, (ανάκτηση 26-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/society/562024867/ekthesi-gia-tin-ellada-anaxioprepeis-synthikes-diaviosis-stis-fylakes/>.
- Γιαννάκη Ντ., (2018). *Διαδικαστική δικαιοσύνη, αστυνόμευση δημόσιας τάξης και εμπιστοσύνη στην αστυνομία: ευρήματα μιας ποιοτικής έρευνας*. Σε Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος – 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (σσ.572-593), Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.
- Γνωμοδότηση (2023). *Ερμηνεία του Ν.5002/2022: Διαδικασία άρσης απορρήτου επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια, προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών*, Αρ. Γνωμοδότησης 1, Αρ.Πρωτ.10879/22, (σσ. 1-19), (ανάκτηση 15-03-2024), διαθέσιμο στο <https://eisap.gr/%CE%B3%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-1-2023/>.
- Γούπιος Ι., (2023). *Η Οικονομική Διοίκηση και Δημοσιονομική Διαχείριση των Δήμων*, Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης Α.Ε., (σσ.1-38), (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο https://www.eetaa.gr/wp-content/uploads/2024/01/20231115_oikonomikh_diakh_dhmon.pdf.
- Γώγος Κ., (2023). *Άρθρο 87*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ’ άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-26), (ανάκτηση 30-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/02/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-87-%CE%BC%CE%B5-cover.pdf>.
- Γώγος Κ., (2020). *Δημιουργούν οι αόριστες νομικές έννοιες πράγματι διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης;*, (σσ.1-15), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2020/gogos_2020.pdf
- Γώγος Κ., (2023). *Άρθρο 90*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ’ άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-23), (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/11/Arthro-90-me-cover.pdf>.
- Δαγτόγλου Π.Δ., (2010). *Συνταγματικό Δίκαιο: Ατομικά Δικαιώματα*, 3^η Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα.
- Δαλακούρας Θ., (2004). *Προστασία μαρτύρων: Ένα δικαιοκρατικό στοίχημα*, ΠοινΔικ,10/2004, ΤΝΠ Qualex, (σσ.1166-1170).
- Δανέζη Η., Καραβάλτσιου Β., Κωνσταντινίδης Π., Μουρμούρης Γ., Σωτήρης Π., Φωκιανός Γ., (2023). *Ελληνικές Φυλακές: Κρατούμενοι με προνόμια ...VIP*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/print/society/kratoumenoi-crme-pronomia/>.
- Δέγλερης Π., (2016). *Πρόσβαση στη δικαιοσύνη και κρίση*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α΄ Τόμος, (σσ.406-442), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Δελτίο Τύπου, (2022). *22-12-2022: Παρουσίαση του Στρατηγικού Σχεδιασμού του έτους 2023 της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη από τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Σωφρονιστικού Συστήματος και Λοιπών Δομών Εγκλεισμού Κρατουμένων*, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, (ανάκτηση 26-06-2024), διαθέσιμο στο <https://www.minocp.gov.gr/2022/12/22/22-12-2022-parousiasi-tou-stratigikou-schediasmou-tou-etous-2023-tis-genikis-grammateias-antegklimatikis-politikis-tou-ypourgeiou-prostasias-tou-politi-apo-ton-geniko-grammatea-antegklimatikis-politi/>.

- Δημητράτος Ν., (2016). *Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της. Μία κριτική επισκόπηση*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης, Α' Τόμος, (σσ.2249-2259), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Desgagné, R. (1995). *Integrating Environmental Values into the European Convention on Human Rights*. *The American Journal of International Law*, 89(2), (σσ.263–294), ανάκτηση (09-05-2024), διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.2307/2204204>.
- Εγκύκλιος 3., (2023). *Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και δίκαιη ικανοποίηση - Εφαρμογή της νέας διατάξεως του άρθρου 6⁴ του (αναμορφωμένου) Σωφρονιστικού Κώδικα υπό το πρίσμα της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)*, Αρ. Εγκυκλίου 3, Αρ. Πρωτ. 10982/22, (σσ.1-5), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://eisap.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%85%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%83-3-2023/>.
- EfSyn, (2016). *Η διαπλοκή και η πάταξή της*, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/politiki/i-apopsi-tis-efsyn/85531_i-diaploki-kai-i-pataxi-tis.
- EfSyn, (2022). *Ε όχι και είδηση η ΑΔΑΕ!*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/politiki/paraskinia/367293_e-ohi-kai-eidisi-i-adae.
- EfSyn.gr, (2023). *Σκανδαλώδης σιωπή για τη Διάσκεψη των Προέδρων που έκανε τις αλλαγές στην ΑΔΑΕ*, (ανάκτηση 01-12-2023), διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/politiki/boyli/408248_skandalodis-siopi-gia-ti-diaskepsi-ton-proedron-poy-ekane-tis-allages-stin.
- Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, (2024). *Παρατηρήσεις στο Σ/Ν του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Παραεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας»*, (σσ.1-16), (ανάκτηση 15-05-2024), διαθέσιμο στο <https://daily.nb.org/wp-content/uploads/2024/02/Παρατηρήσεις-στο-νομοσχέδιο-του-Υπ.-Δικαιοσύνης-Παραεμβάσεις-στο-ΠΚ-και-τον-ΚΠΔ.pdf>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών – Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου – Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} - {SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 704 final} - {SWD(2021) 705 final} - {SWD(2021) 706 final} - {SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 708 final} - {SWD(2021) 709 final} - {SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} - {SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} - {SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 718 final} - {SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} - {SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} - {SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}, Βρυξέλλες, 20-07-2021, COM (2021) 700 final, COM(2021) 700 final, (σσ.1-38), υλικό ΠΕΔ63 (10/2023).
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο., (2024). *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Φεβρουαρίου 2024 σχετικά με το κράτος δικαίου και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα (2024/2502(RSP))*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0069_EL.html.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023). *Έκθεση σχετικά με τη διερεύνηση εικαζόμενων παραβάσεων και περιστατικών κακοδιοίκησης κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης σε σχέση με τη χρήση του λογισμικού Pegasus και αντίστοιχου κατασκοπευτικού λογισμικού παρακολούθησης*, (2022/2077(INI)): Εξεταστική Επιτροπή για τη διερεύνηση της χρήσης του λογισμικού Pegasus και αντίστοιχου κατασκοπευτικού λογισμικού παρακολούθησης, Εισηγήτρια Sophie in 't Veld, RR/1279299EL.docx, PE738.492v04-00, (σσ. 1-171), (ανάκτηση εκ νέου 15-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0189_EL.pdf.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023). *Ο αντίκτυπος του Pegasus στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις δημοκρατικές διαδικασίες: Μελέτη κατόπιν αιτήματος της επιτροπής PEGA*, PE 740.514, (σσ.1-75), (ανάκτηση 25-10-2023),

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/740514/IPOL_STU\(2022\)740514_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/740514/IPOL_STU(2022)740514_EL.pdf).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2022). *Κοινοβουλευτική ερώτηση: Ποινικές διώξεις κατά ερευνητών δημοσιογράφων στην Ελλάδα, Ερώτηση με αίτημα γραπτής απάντησης E-000360/2022 προς την Επιτροπή*, (ανάκτηση 20-03-2024), διαθέσιμο στο

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2022-000360_EL.html.

European Parliament (2022). *Pegasus and surveillance spyware: In Depth Analysis for the PEGASUS Committee*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, PE 732.268, (σσ.1-28), (ανάκτηση 15/03/2024), διαθέσιμο στο [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/732268/IPOL_IDA\(2022\)732268_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/732268/IPOL_IDA(2022)732268_EN.pdf).

European Justice (2023). *Νομική συνδρομή: Ελλάδα*, (ανάκτηση 20-03-2024), διαθέσιμο στο https://e-justice.europa.eu/37129/EL/legal_aid?GREECE&member=1.

European Justice, (n.d.). *Μέρος I – Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο [https://e-justice.europa.eu/563/EL/part_i_protecting_fundamental_rights_within_the_european_un](https://e-justice.europa.eu/563/EL/part_i_protecting_fundamental_rights_within_the_european_union)

Ζήσης Α., (2023). *Νομολογία 2022-2023 – Επικαιροποίηση έως και 21/11/2023*, (σσ.1-355), (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <https://eisefet-thess.gov.gr/wp-content/uploads/2023/12/19β.-1-12-2023-.NOMΟΛΟΓΙΑ.pdf>.

Ηλιάδου Αικ., (2023). *Άρθρο 5 παρ.1. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-55), (ανάκτηση 10-04-2024), διαθέσιμο στο <file:///C:/Users/user/Downloads/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-5-%CF%80%CE%B1%CF%81-1-%CE%BC%CE%B5-cover-1.pdf>.

Graffin N., (2020). *From the Greek Case to the Present: 50 Years of Article 3 of the European Convention on Human Rights*. In: Claydon, Lisa; Derry, Caroline and Ajevski, Marjan eds. *Law in Motion: 50 years of Legal Change*. The Open University Law School, (σσ. 52–66). (ανάκτηση 09-05-2024), διαθέσιμο στο <http://www.open.ac.uk/blogs/50YearsOfLaw/?p=210>.

Η Καθημερινή, (2023). *Υπόθεση Novartis: Απαλλάσσονται πρώην στελέχη της εταιρείας από τις κατηγορίες για δωροδοκίες πολιτικών*, (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/society/562445740/ypothesi-novartis-apallassontai-proin-stelechi-tis-etaireias-apo-tis-katigories-gia-dorodokies-politikon/>.

Ιωαννίδης Γ., (2022). *Απονέμεται Δικαιοσύνη χωρίς τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου; Η στάση της κοινωνίας απέναντι στην έννοια της Δικαιοσύνης σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας*, 7-8 Νοεμβρίου 2022, (σσ. 106-109), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosisini-2022.pdf.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (2016). *Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Η εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα της αντιμετώπισης της διαφθοράς*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ.749-773), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα.

Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., (2020). *Επιμέτρηση και επιβολή της ποινής*. Σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ν. Μπιτζιλέκης, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου *Δίκαιο Των Ποινικών Κυρώσεων*, 3^η έκδοση, (σσ.359-420), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (2020). *Βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του*, ΠΧρ Ο/2020, (σσ.161-177).

- Kaldani T.-Prokopets Z., (2022). *Pegasus Spyware and its impacts on human rights*. Council of Europe, Information Society Department DGI(2022)04, (σσ.1-23), ανάκτηση (03-03-2024), διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/pegasus-spyware-report-en/1680a6f5d8>.
- Κανδύλη Α., (2021). *Η λειτουργία των δικαστηρίων επανέρχεται σύντομα στην προ Covid εποχή – Τι θα γίνει όμως με τις χιλιάδες δίκες που έχουν συσσωρευτεί;*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.dikastiko.gr/gnomes-sto-di/anna-kandyli-i-leitoyrgia-ton-dikastirion-epanerchetai-syntoma-stin-pro-covid-epochi-ti-tha-ginei-omos-me-tis-chiliades-dikes-poy-echoyn-syssoreytei/>.
- Κανελλοπούλου Α., (2023). *Υπόθεση Β.Υ. κατά Ελλάδας – Καταδίκη της Ελλάδας για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/finds/ypothesi-b-y-kata-elladas-katadiki-tis-elladas-gia-paraviasi-toy-arthroy-3-tis-esda/>.
- Καράκωστας Β., (2018). *Τα νόμιμα όρια προστασίας των «προστατευόμενων» μαρτύρων*, ΤΝΠ Qualex, ΣΥΝ, 1/2018, (σσ.76-77).
- Καρράς Α., (2019). *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 6^η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καραθανασόπουλος Ε., (2013). *Ο προληπτικός έλεγχος της νομιμότητας των δημοσίων συμβάσεων από το Ελεγκτικό Συνέδριο υπό το φως της νομολογίας του*, ΤΝΠ Qualex, ΘΠΑΔ, 12/2013, σσ.1050-1065.
- Καρούσος, (2022). *Υπόθεση George Floyd – Σημείο καμπής για το κίνημα BlackLivesMatter ή μια ακόμη κρατική δολοφονία;* (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.crimetimes.gr/ypothesi-george-floyd/>.
- Καρύδης Β., (2010). *Media & Έγκλημα: Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα: Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
- Καρύδης Β., (2016). *Μετανάστες και Κοινωνικοί Πανικοί στην Ελλάδα*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ.1629-1648), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κασάπογλου Α., (2016). *Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου» – Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ. 2551-2586), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κασάπογλου Α., (2017). *Προεκτάσεις της σκέψης του Zygmunt Bauman στην Εγκληματολογία*, Εγκληματολόγοι, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, ΕΕΜΕΚΕ, 4/2017, (σσ.4-5), (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://eemeke.org/452882676/426430720/437874702>.
- Κασάπογλου Α., (2018). *Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατούμενων του λευκού κολάρου*. Σε Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος – 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (σσ. 687- 705), Αθήνα, Έκδοση Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.
- Καψής Π., (2024). *Ποινικός λαϊκισμός;* (ανάκτηση 11-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.athensvoice.gr/epikairotita/politiki-oikonomia/849137/poinikos-laikismos/>.
- Κεσσόπουλος Α., (2023). *Η τόλμη της δημοκρατίας απέναντι στους εχθρούς της*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/i-tolmi-tis-dimokratias-apenanti-stous-exthrous-tis/>.
- Κοντιάδης Ξ., (2019). *Αξιοκρατία στην επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/axiokratia-stin-epilogi-tis-igesias-tis-dikaiosynis/>.
- Κοντιάδης Ξ. & Φωτιάδου Α., (2023). *Άρθρο 25*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-91), (ανάκτηση 05/03/2024), διαθέσιμο στο

<https://www.syntagmawatch.gr/wpcontent/uploads/2023/04/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-25-%CE%BC%CE%B5-cover.pdf>.

- Κοσμάτος Κ. & Λαμπάκης Χ., (2019). *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.185-209), Α΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κοσμάτος Κ. & Λαμπάκης Χ., (2019). *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Υπό Δημοσίευση, (σσ.1-21), εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κοσμάτος Κ., (2023). *Το δικαίωμα προσφυγής για τις συνθήκες κράτησης κατά το άρθρο 6 Α΄ του Σωφρονιστικού Κώδικα μετά τον Ν. 4985/2022, nova criminalia 17/2023*, (σσ.4 - 6), (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hcba.gr/wp-content/uploads/2023/02/NC-17-1.pdf>.
- Κουβαράς Η., (2023). *Άρθρο 4*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-94), (ανάκτηση 05/03/2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/06/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-4-me-cover.pdf>.
- Κουβαράς Η., (2023). *Άρθρο 20*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-47), (ανάκτηση 05/03/2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/arthro-20-par-1/>.
- Κουλοχέρης Σπ., (2016). *Η διοικητική κράτηση και το κράτος δικαίου*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α΄ Τόμος, (σσ.2587-2598), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουλούρης Ν., (2016). *Ο ακρωτηριασμός των σωφρονιστικών θεσμών και η επιστροφή στη σωφρονιστική «κανονικότητα»: Ο σύντομος βίος των φυλακών «υψίστης ασφαλείας» στην Ελλάδα*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α΄ Τόμος, (σσ. 2468-2495), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουλούρης Ν., (2017). *Ο αναπροσανατολισμός του «σωφρονιστικού συστήματος»*, Εγκληματολόγοι, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, ΕΕΜΕΚΕ, 4/2017, (σσ.7-8), (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://eemeke.org/452882676/426430720/437874702>.
- Κουλούρης Ν., (2018). *Διασπορά του ποινικού ελέγχου και κοινωνικοχωρική απομόνωση. Από την «τιμωρητική πόλη» στις «περίκλειστες κοινότητες»*. Σε Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος – 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (σσ. 448-467), Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε.
- Κουλούρης Ν., (2019). *Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*, (σσ.15-39), Α΄ Έκδοση, Εκδόσεις ΕΑΠ, Αθήνα .
- Κουλούρης Ν., (2020). *Υπερπληθυσμός των φυλακών: η ανισοκατανομή ενός παλιρροϊκού φαινομένου*, (σσ.142-149), (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2020/05/14_KOULOURIS_TYXOS_8.pdf.
- Κουλούρης Ν., (2022). *«Ίσως δεν έχουμε και τόσες φυλακές»: Οι (πρόχειροι) σχεδιασμοί μιας (επεκτατικής) σωφρονιστικής πολιτικής*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CE%AF%CF%83%CF%89%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%BD->

[%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CF%8C%CF%83%CE%B5%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BF/](#).

- Κουράκης Ν., (2005). *Προβλήματα Ανακριτικής Στο Ελληνικό Δίκαιο Της Απόδειξης*, (σσ.21-49) (υλικό ΠΕΔ 60).
- Κουράκης Ν., (2023). *Επιτάχυνση της Ποινικής Διαδικασίας και Τεχνητή Νοημοσύνη*. Σε αναζήτηση των ορίων τους, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://dikaiosyni.com/katigories/arhra/epitachinsi-tis-poinikis-diadikasias-kai-techniti-noimosini-se-anazitisi-twn-oriwn-tous/>.
- Κουράκης Ν., Παπαθανασόπουλος Ε., Κόκκορη Φ., Χαϊνάς Ε., (2012). *Η επιμέτρηση της ποινής και τα προκύπτοντα πλαίσια συνήθων ποινών στην ελληνική δικαστηριακή πρακτική*. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας που διεξήχθη στο ποινικό αρχείο του Πρωτοδικείου Αθηνών με θέμα «*Η πρακτική εφαρμογή του άρθρου 79 ΠΚ σε ποινικά αδικήματα αρμοδιότητας Τριμελούς Πλημμελειοδικείου*», (σσ. 1-26), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/pdfbio/meleti%20me%20porismata.pdf>.
- Κουρούτζας Χ., (2019). *Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαράλαμπος, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα*, (σσ. 111-137), Α΄ Έκδοση, Εκδόσεις ΕΑΠ, Αθήνα.
- Κοφίνης Σ., (2010). *Διοικητικές κυρώσεις: Σχέση διοικητικής και ποινικής δίκης*, σημείωμα επί της ΣτΕ 3182/2010, Τμ. Β΄, (ανάκτηση 24-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki/>.
- Κρουστάλλη Δ., (2022). *Απονέμεται Δικαιοσύνη χωρίς τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου; Η στάση της κοινωνίας απέναντι στην έννοια της Δικαιοσύνης*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: *Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας*, 7-8 Νοεμβρίου 2022, (σσ.115-116) (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosini-2022.pdf.
- Κτιστάκης Ι., (2022). *Η ελληνική Δικαιοσύνη υπό τον έλεγχο του ΕΛΔΑ και του ΔΕΕ: Η εφαρμογή των ευρωπαϊκών προδιαγραφών του κράτους δικαίου στην καθημερινή λειτουργία της ελληνικής Δικαιοσύνης*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: *Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας*, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρεταννία, Αθήνα, (σσ.80-83), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosini-2022.pdf.
- Κυμπιζής Χ., (2024). *ΣΥΡΙΖΑ για σκάνδαλο υποκλοπών: Απόδειξη της ενοχής του πρωθυπουργού η προσπάθεια συγκάλυψης*, (ανάκτηση 06-06-2024), διαθέσιμο στο <https://www.documentonews.gr/article/syriza-gia-skandalo-ypoklopon-apodeixi-tis-enoxis-toy-prothypourgoy-i-prospatheia-sygalypsis/>.
- Κωνσταντίνου Ζ., (2016). *Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α΄ Τόμος, (σσ.1863-1882), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κωστάρας Α., (2012). *Ποινικό Δίκαιο – Έννοιες & Θεσμοί του Γενικού Μέρους*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λάζος Γ., (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λάζος Γ., (2005). *Διαφθορά Και Αντιδιαφθορά*, Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λαμπρόπουλος Β., (2023). *Υποκλοπές: Οι κοινοί στόχοι ΕΥΠ – Predator «δείχνουν» τους πρωταγωνιστές του σκανδάλου*, (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.in.gr/2023/10/30/greece/ypoklopes-oi-koinoi-stoxoi-ey-predator-deixnoun-tous-protagonistes-tou-skandalou/>.

- LawNet, (2022). ΔΣΑ: κοινό περί δικαίου αίσθημα – Κριτική δικαστικών αποφάσεων – Ψήφισμα, (ανάκτηση 20-05-2024), διαθέσιμο στο <https://lawnet.gr/law-news/dsa-koino-peri-dikaiou-aisthima-kritiki-dikastikon-apofaseon-psifisma/>.
- Law & Order. (2022). Προβλήματα αυτεπαγγέλτως διοριζομένων δικηγόρων, (ανάκτηση 20-03-2024), διαθέσιμο στο <https://lawandorder.gr/provlimata-aftapangeltos-diorizomenon-dikigoron/>.
- LawSpot, (2015). Τι είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/voithitika-kemena/ti-einai-i-eyropaiki-symvasi-dikaiomaton-toy-anthropoy>.
- LawSpot, (2022), Θέσπιση εθνικού ενδίκου βοηθήματος για τις συνθήκες κράτησης στο νέο σωφρονιστικό κώδικα με πρωτοβουλία του ΝΣΚ, (ανάκτηση 26-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/thespisi-ethnikoy-endikoy-voithimatos-gia-tis-synthikes-kratisis-sto-neo-sofronistiko>.
- Λεοντόπουλος Ν. & Χονδρόγιαννος Θ., (2023). *Predator Files: Ο γαλαξίας της Intellexa και η ελληνική μαύρη τρύπα*, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/politiki/406828_predator-files-o-galaxias-tis-intellexa-kai-i-elliniki-mayri-trypa.
- Λεοντόπουλος Ν. & Χονδρόγιαννος Θ., (2022). *Εχθρός του Κράτους*, (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.reportersunited.gr/8646/eyp-koukakis/>.
- Λογοθέτης Ν., (2024). Η θέση του Δικηγορικού Συλλόγου Ηρακλείου σχετικά με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης υπό τον τίτλο «Παραμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης», (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.dsh.gr/new/4927-h-%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85-%CE%B7%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%85%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CE%AF%CF%84%CE%BB%CE%BF-%C2%AB%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%AC%CF%87%CF%85%CE%BD%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B2%CE%AC%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82->

[%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BA%CF%83%CF%85%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B2%CE%AF%CE%B1%CF%82%C2%BB.html](#).

- Μάνεσης Α., (1983). *Η συνταγματική καθιέρωση της ισονομίας. Αφιέρωμα: Ισονομία των Δύο Φύλων: Το μέγεθος των Εκλογικών Περιφερειών*, Δίκαιο και Πολιτική, εκδόσεις Παρατηρητής, αρ.4, (σσ.9-37), (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.evenizelos.gr/images/stories/e-books/DikaioPolitiki/DIKAIO-KAI-POLITIKI_TEYXOS-4s.pdf.
- Μαντζούφας Π., (2010). *Η σχέση πολιτικής και ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/1832-i-shesi-politikis-kai-poinikis-eytynis-twn-melwn-tis-Kyvernisis/>.
- Μαντζούφας Π., (2011). *Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών*, (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/2154-o-logos-peri-diaftoras-kai-i-poiniki-eytyni-twn-yp/>.
- Μανωλάκογλου Κ., (2014). *Η αρχή της αναλογικότητας ως τεχνική του δικαστικού ελέγχου πράξεων διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/2014-i-arhi-tis-analogikotitas-ws-tehniki-toy-dikastiko/>.
- Μηλιώνη Φ., (2016). *Προγράμματα επανένταξης αποφυλακισμένων*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης, Α' Τόμος, (σσ.2349-2365), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Μιχαλοπούλου Ε., (2019). *Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχααραλάμπους Χ., (επίμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.333-359), Α' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ε.Α.Π.
- Michalowski R. J. & Kramer R.C., (2007). *State-Corporate Crime and Criminological Inquiry*. Σε N. Pontell and G.Geis (eds.), *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, H, Springer, Boston, MA, (σσ. 200-219), (ανάκτηση 06-03-2024), https://doi.org/10.1007/978-0-387-34111-8_10.
- Μοροζίνης Ι., (2023). *Οι «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης» υπό το φως του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ – Εν ου παικτοίς -*, The Art of Crime 13/2023, (σσ.90-130), (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2023/11/06_Teuxos_13_MOROZINHS.pdf.
- Μπινιάρη Ι., (2020). *Η ισότητα των διαδίκων στην πολιτική δίκη*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.offlinepost.gr/2020/10/03/%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4/>.

- Μπιτζιλέκης Ν., (2001). *Υπηρεσιακά Εγκλήματα: Άρθρα 235-263^α ΠΚ*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Μπιτζιλέκης Ν., (2020). *Έννοια και σκοπός των ποινικών κυρώσεων*. Σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ν. Μπιτζιλέκης, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου *Δίκαιο Των Ποινικών Κυρώσεων*, 3^η έκδοση, (σσ.1-29), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μπουρδάρης Γ., (2023). *Μετωπική στη Βουλή με φόντο την ΑΔΑΕ*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/politics/562640395/metopiki-sti-voyli-me-fonto-tin-adae/>.
- Μπρακουμάτσος Π., (2019). *Αναδρομική ισχύς του ηπιότερου νόμου και μερικότερες εφαρμογές στα θέματα της ποινής*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B7%CF%80%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85/>.
- Μυλωνόπουλος Χ., (χ.χ.). *Ποινικό δόγμα και διεθνοποίηση της ποινικής δικαιοσύνης – Πρόοδος ή οπισθοδρόμηση;* (ανάκτηση 20-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.mylonopoulos.gr/publication/article/13/poiniko-dogma-kai-diethnopoisi-tis-poinikis-dikaiosisynis---proodos-i-opisthodromisi;.html>.
- Μυλωνόπουλος Χ., (2014). *Κοινοτικό Ποινικό Δίκαιο και Γενικές Αρχές του Κοινοτικού Δικαίου*, (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.mylonopoulos.gr/publication/article/50/koinotiko-poiniko-dikaio-kai-genikes-arxes-toy-koinotikoy-dikaioy.html>.
- Μυλωνόπουλος Χ., (2015). *Νομοθετικές επεμβάσεις και νομολογιακές επινοήσεις. Πόσο αναγκαίες είναι;*, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.mylonopoulos.gr/publication/article/82/nomothetikes-epemvaseis-kai-nomologiakes-epinoiseis-poso-anagkaies-einai;.html>.
- Μυλωνόπουλος Χ., (2020). *Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος*, 2^η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.
- Παναγοπούλου Φ., (2023). *Άρθρο 19*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επίμ.), *Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ. 1-63), (ανάκτηση 02-03-2024) διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/02/Άρθρο-19-ME-COVER.pdf>.
- Πανούσης Γ., (2007). «Οι σκληροί κυβερνούν τις φυλακές και οι φύλακες τους διαδρόμους», Εφημερίδα 'ΗΜΕΡΗΣΙΑ' 28/4/2007, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://giannispansousis.gr/politics/interviews/i78/>.
- Πανούσης Γ., (2008). *Κεντρικό Επιστημονικό συμβούλιο φυλακών: ένας πρώτος απολογισμός (1996-2002)*, (ανάκτηση 26-06-2024), διαθέσιμο στο <https://giannispansousis.gr/politics/publications/i145/>.
- Πανούσης Γ., (2014). *Απλά μαθήματα εγκληματολογίας*, (ανάκτηση 05-05-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index4964.html?pgtp=1&aid=1408986026>.
- Πανούσης Γ., (2023). *Ποινικό δίκαιο για όλους;*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://daily.nb.org/arthrografia/poiniko-dikaio-gia-olous/>.
- Παπαδάκης Κ., (2023). *Βοήθεια, οι....Μεταρρυθμιστές πάλι! Οι Ποινικοί Κώδικες σε νέες περιπέτειες....*, (ανάκτηση 20-05-2024), διαθέσιμο στο <https://lawnet.gr/law-news/voitheia-oi-metarrythmistes-pali-oi-poinikoi-kodik-es-se-nees-peripeteies/>.

- Παπαθεοδώρου Θ., (2022). *Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης: Από την Θεσμοθέτηση στην Αδυναμία Υλοποίησής τους στην Ελλάδα*, Έγκλημα και Τιμωρία, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, τ.12/2022, (σσ.56-61), (ανάκτηση 15-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.hscriminology.gr/wp-content/uploads/2022/09/crime-and-punishment-12.pdf>.
- Παπανικολάου Κ., (2023). Άρθρο 26. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επίμ.) *Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ. 1-84), ανάκτηση (01/03/2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/08/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-7-me-cover.pdf>.
- Παπαχαράλαμπος Χ., (2019). *Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου*. Σε Σ. Βιδάλη, Ν.Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος (Επίμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.139-153), Α' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Περάκης Π., (2022). *Γιατί έχουν περιορισμένη απόδοση οισυνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις; - Υπάρχει άλλη προσέγγιση για να επιτευχθεί ο συνδυασμός ταχύτητας και ποιότητας;* Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, 7-8 Νοεμβρίου 2022, (σσ.142-152), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosisini-2022.pdf.
- Πέτσας Γ., (2018). «Εντάζει, φυλακή είναι»: οι συνθήκες εγκλεισμού των κρατουμένων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων. Σε Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος – 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*, Συμβολές στο 1^ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016, (σσ.657-668), Έκδοση Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε., Αθήνα.
- Πικραμένος Μ.Ν., Συμεωνίδης Ι., Ανδρουλάκης Β.Π., Νικολαΐδου Θ., Τσόγκας Λ., Αλικάκος Π., (2021). *Μεταρρύθμιση σε Τρεις Κρίσιμους Τομείς του Δικαστικού Συστήματος*, Διανέσεις Οργανισμός Έρευνας & Ανάλυσης, (σσ.1-30), (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2021/02/Dikaiosisyni_version_090221.pdf.
- Πολίτης Ν., (2023). Άρθρο 70. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επίμ.), *Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-20), (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/12/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-70-ME-COVER.pdf>.
- Ποταμίτης Σ., Σκουζός Θ., (2022). *Η βραδυδικία και οι δικηγόροι*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/opinion/562082746/i-vradydikia-kai-oi-dikigoroi/>.
- Πρεβεδούρου Ε., (2016). *Νομολογιακές διευκρινίσεις σχετικά με τα μέτρα εσωτερικής τάξης. Διεύρυνση των κριτηρίων της έννοιας και ενίσχυση της έννομης προστασίας*, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.prevedourou.gr/%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC/>.
- Πρεβεδούρου Ε., (2021). *Ευρωπαϊκή Ένωση και κράτος δικαίου: πρόοδοι και προοπτικές βελτίωσης*, (ανάκτηση 30-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.prevedourou.gr/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82-%>

[%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%80%CF%81/](https://www.prevedourou.gr/%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%ce%af%ce%bf%cf%85-%cf%80%cf%81/).

- Πρεβεδούρου Ε, (2023). *Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο – Η προθεσμία για την άσκηση της αίτησης ακύρωσης*, (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.prevedourou.gr/%ce%b4%ce%b9%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%b7%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%bf%ce%bd%ce%bf%ce%bc%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b4%ce%af%ce%ba%ce%b1%ce%b9%ce%bf-%ce%b7-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b8%ce%b5/>.
- Πρεβεδούρου Ε., (2024). *Επί τα χείρω νομολογιακή μεταστροφή ως προς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων ενταγμένων στη δικαστική εξουσία: από την ΣτΕ Ολ 1501/2014 στις ΣτΕ Ολ 799-803/2021*, (ανάκτηση 30-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.prevedourou.gr/%ce%b5%cf%80%ce%af-%cf%84%ce%b1-%cf%87%ce%b5%ce%af%cf%81%cf%89-%ce%bd%ce%bf%ce%bc%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ae-%ce%bc%ce%b5%cf%84%ce%b1%cf%83%cf%84%cf%81%ce%bf%cf%86%ce%ae-%cf%89/>.
- Ρακιντζής Λ., (2021). *Τα προβλήματα της Δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.moneyreview.gr/opinion/55917/ta-provlimata-tis-dikaioynis-kai-oi-lyseis-toys/>.
- Ράμμος Χρ., (2022). *Διοικητική Δικαιοσύνη: Η στάση της κοινωνίας απέναντι στην έννοια της Δικαιοσύνης*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρεταννία, Αθήνα (σσ.184-189), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaioynis-2022.pdf.
- Σακελλαροπούλου Αικ., (2020). *Το Σύνταγμα, Η Δικαιοσύνη Και Ο Δικαστής*, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.dianeosis.org/2020/01/to-syntagma-i-dikaioyni-kai-o-dikastis/>.
- Σανιδάς Γ. (2022). *Παραπομπή από τη Βουλή σε ανάκριση αναπληρωτή Υπουργού Δικαιοσύνης και των συμμετόχων για το κακούργημα της καταχρήσεως εξουσίας: Οι τεθέντες υπό προστασία μάρτυρες είναι συμμετοχοί*, ΠοινΔικ 4/2022, (σσ. 526-536).
- Σαρμάς Ι., (2019). *Είμαστε όλοι ίσιοι ενώπιον του νόμου;* (ανάκτηση 09-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/imaste-oli-isi-enopion-tou-nomou/>.
- Σγάντζου Β., (2020). *Η Ελαφρυντική Περίσταση του αρ. 84§3ΠΚ ως Μέσο Θεραπείας της Παραβίασης της Εύλογης Διάρκειας της Δίκης*, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.crimetimes.gr/%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CF%86%CF%81%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CF%81-84%C2%A73-%CF%80%CE%BA-%CF%89%CF%82/>.
- Σημαντήρας Ν., (2023). *Άρθρο 43*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επιμ.), *Σύνταγμα κατ' άρθρο ερμηνεία*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-32), (ανάκτηση 10-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/02/Arthro-43-ME-COVER.pdf>.
- Sideris S., (2022). *EU Commission alarmed by new spyware case against Greek socialist leader*, (ανάκτηση 03-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.euractiv.com/section/politics/news/eu-commission-alarmed-by-new-spyware-case-against-greek-socialist-leader/>.
- Σισιλιάνος Λ.Α., (2022). *Η ελληνική Δικαιοσύνη υπό τον έλεγχο του ΕΛΔΑ και του ΔΕΕ: Η εφαρμογή των ευρωπαϊκών προδιαγραφών του κράτους δικαίου στην καθημερινή λειτουργία της ελληνικής Δικαιοσύνης* σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας

εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, Αθήνα, (σσ.83-87), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο

https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaioisini-2022.pdf.

Simon D. & Eitzen D.S., (1990). *Elite Deviance*, Third Edition, USA, Allyn and Bacon.

Σκουρής Β. & Βενιζέλος Ε., (1985). *Ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων: Ειδικά Θέματα Δημοσίου Δικαίου Ι*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, Αθήνα.

Σπανουδάκη Μ., (2022). Σύγκριση της ιδρυματικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των στελεχών του οργανωμένου εγκλήματος στις ελληνικές φυλακές. Η οπτική του σωφρονιστικού προσωπικού, (ανάκτηση 26-06-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B9%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83/>.

Στάγκος Α., (2019). *Σωφρονιστικό σύστημα σε κατάρρευση*, (ανάκτηση 20-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/opinion/1007281/sofronistiko-systima-se-katarreysi/>.

Σταμούλη Ε., (2016). *Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ.1194-1230), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Σταμούλη Ε., (2019). *Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαράλαμπος Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ. 213-237), Α' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.

Σπανός Π., (2019). *Η συνεισφορά των διεθνών λογιστικών προτύπων και της δικανικής λογιστικής στην αντιμετώπιση της διαφθοράς και του οικονομικού εγκλήματος*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαράλαμπος Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.379-397), Α' Έκδοση Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.

Σταυρόπουλος Γ., (2017). *Η επίδραση της ΕΣΔΑ στην ελληνική έννομη τάξη*, (ανάκτηση 05-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/stavropoulos-esda-elliniki-ennomi-taxi/>.

Στελακάτος-Λοβέρδος Μ. Κ. (2017). *Η «ελληνική υπόθεση» στο Συμβούλιο της Ευρώπης: Η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα μετά την 21 η Απριλίου 1967 ως αντικείμενο διεθνούς διαφοράς*. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 14, (σσ.117-139), (ανάκτηση 29-04-2024), <https://doi.org/10.12681/hpsa.15163>.

Στεργιούλης Ε., (2020). *Το οργανωμένο έγκλημα στην εποχή της πανδημίας*, (ανάκτηση 10-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.capital.gr/arthra/3472671/to-organomeno-egklima-stin-epoxi-tis-pandimias/>.

Stavis-Gridneff M., (2023). *Meta Manager Was Hacked With Spyware and Wiretapped in Greece*, The New York Times, (ανάκτηση 07-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.nytimes.com/2023/03/20/world/europe/greece-spyware-hacking-meta.html>,

Στυλιανίδου Χ., (2017). *Καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ το έτος 2017 για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές*, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/katadikes-tis-elladas-apo-to-edda-to-etos-2017-gia-tis-synthikes-kratasis-stis-fylakes/>.

Στυλιανίδου Χ., (2018). *Καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ το έτος 2018 για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές*, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/katadikes-tis-elladas-apo-to-edda-to-etos-2018-gia-tis-synthikes-kratasis-stis-fylakes/>.

Στυλιανίδου Χ., (2021). *Ο νόμος 4855/2021, οι αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και η κριτική που ασκήθηκε*, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/o-nomos-4855-2021-oi-allages-ston-poiniko-kodika-kai-ton-kodika-poinikis-dikonomias-kai-i-kritiki-poy-askithike/>.

- Συκιώτου Α., (2016). *Παγκοσμιοποίηση και Αντεγκληματική Πολιτική*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ.182-213), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Συμβούλιο της Ευρώπης, (2022). *Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση κατά την επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) από τις 22 Νοεμβρίου 2021 έως 1 Δεκεμβρίου 2021*, CPT/Inf (2022) 16, (σσ.1-87), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/1680a7ce97>.
- Συμβούλιο της Ευρώπης, (2023). *Διοικητική Κράτηση Μεταναστών και Αιτούντων Άσυλο*, (σσ.1-122), (ανάκτηση 01-05-2024), διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/guide-sur-la-retention-administrative-des-migrants-et-demandeurs-d-asi/1680aec766>.
- Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., (2020). *Η Απειλή της ποινής και των Μέτρων Ασφαλείας*. Σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ν. Μπιτζιλέκης, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου *Δίκαιο Των Ποινικών Κυρώσεων*, 3^η έκδοση, (σσ.31-141), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Sutherland, E. H. (1940). *White-Collar Criminality*. *American Sociological Review*, 5(1), (σσ.1–12), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.2307/2083937>.
- Sutherland, E. H. (1941). *Crime and Business*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 217, (σσ.112–118), (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <http://www.jstor.org/stable/1023421>.
- Sutherland, E. H. (1945). *Is "White Collar Crime" Crime?* *American Sociological Review*, 10(2), 1944 Annual Meeting Papers, (σσ.132–139), (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.2307/2085628>.
- Τασόπουλος Γ., (2019). *Γιατί έχουν ασυλία οι βουλευτές;*, (ανάκτηση 06-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/giati-echoun-asylia-oi-vouleptes/>.
- Τζαννετάκη Τ., (2016). *Η Στρατηγική Έμμεσης Μείωσης των Ποινών: Η εξάντληση των ορίων της και η ανάγκη αλλαγής παραδείγματος*, (ανάκτηση 05-05-2024), διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AD%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD/>.
- Tsagari D., (2014). *Rakintzis Accuses Politicians For Enjoying Immunity in Corruption Cases*, (ανάκτηση 28-03-2024), διαθέσιμο στο <https://greekreporter.com/2014/09/17/rakintzis-accuses-politicians-for-enjoying-immunity-in-corruption-cases/>.
- Τσίγκανου Ι., (2016). *Αντεγκληματική πολιτική και τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α' Τόμος, (σσ.214 – 233), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Τσιλιώτης, Χ. (2023). *Άρθρο 28*. Σε Σπ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος (Επίμ.), *Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, (σσ.1-184), (ανάκτηση 07-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/wp-content/uploads/2023/12/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-28-me-cover.pdf>.
- Τσιμπούκης Π., (2017). *Θλιβερός ο εναγκαλισμός της εκτελεστικής εξουσίας με τη δικαστική, λένε δύο πρώην γ.γ. του υπ. Δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/greece/article/696151/thliveri-i-katastasi-enagalismou-tis-ektelestikis-exousias-me-ti-dikastiki/>.
- Τσιμπούκης, Π., (2024). *Ένωση Εισαγγελέων Ελλάδας: Προς την ορθή κατεύθυνση οι αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα – Αιχμές για τις ρυθμίσεις του ΣΥΡΙΖΑ*, (ανάκτηση 05-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/greece/article/1457075/enosi-eisaggeleon-elladas-pros-tin-orthi-kateuthunsi-oi-allages-ston-poiniko-kodika-aihmes-gia-tis-ruthmiseis-tou-suriza/>.

- Τσιμπούκης Π., (2024). *Ο Χρυσοχοϊδης «σπάει» όλη την ΕΛ.ΑΣ. για να χτυπήσει την Greek Mafia και την εσωτερική διαφθορά*, (ανάκτηση 05-06-2024), διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/politics/article/1502042/o-hrusohoidis-spaiei-oli-tin-elas-gia-na-htupisei-tin-greek-mafia-kai-tin-esoteriki-diafthora/>.
- Τσιρώνης Ν., (2019), *Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.361-377), Α΄ Έκδοση Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Τσίχλης Η., (2012). *Ορισμός και σκοπός της ποινής*, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.newsnowgr.com/article/274938/orismos-kai-skopos-tis-poinis.html>.
- Tvxs Newsroom, (2023). *Ποινικός Κώδικας / Σφοδρές αντιδράσεις για το αντιεπιστημονικό «τερατούργημα» του υπουργείου Δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 10-04-2024), διαθέσιμο στο <https://tvxs.gr/news/ellada/poinikos-kodikas-sfodres-antidraseis-gia-to-antiepistimoniko-teratoyrgima-toy-ypourgeioy-dikaiosynis/>.
- Φαρσεδάκης Ι., (2016). *Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής*, ανάκτηση (02/03/2024), διαθέσιμο στο <http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%89%CF%82-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%BF%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5/>.
- Φυτράκης Ε., (2021). *Ποινικός λαϊκισμός και (νέα) σωφρονιστική πολιτική*, Εγκληματολόγοι, Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, 9/2021, (σσ.1-6), (ανάκτηση 26-06-2024), διαθέσιμο στο <https://drive.google.com/file/d/1yD2rwuIAWfQgEYTysKC4iCJqSda4MgT/view>.
- Χαλκιάς Ι.Κ., (2022). *Η ελληνική Δικαιοσύνη υπό τον έλεγχο του ΕΛΔΑ και του ΔΕΕ: Η εφαρμογή των ευρωπαϊκών προδιαγραφών του κράτους δικαίου στην καθημερινή λειτουργία της ελληνικής Δικαιοσύνης*. Σε Θεματικό Συνέδριο Πρακτικά: Δικαιοσύνη: Η μεταρρύθμιση μιας εξουσίας και η αφύπνιση μιας ιδέας, 7-8 Νοεμβρίου 2022, (σσ.79-80), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://ekyklos.gr/images/ebooks/KyklosIdeon_Synedrio_Dikaiosini-2022.pdf.
- Χαμηλοθώρης Ι., (2020). *Για την αποτελεσματική λειτουργία της Δικαιοσύνης*, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/politics/561103465/gia-tin-apotelesmatiki-leitoyrgia-tis-dikaiosynis/>.
- Χατζηθεοδώρου Γ., (2016). *Οι σύγχρονες συνθήκες κράτησης στις φυλακές: μεταξύ ευρωπαϊκού ιδεαλισμού και ελληνικού ρεαλισμού*. Σε Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης*, Α΄ Τόμος, (σσ.2405-2430), Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Χλούπης Γ., (2019). *Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπος Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.279-303), Α΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Χονδρόγιαννος Θ., (2022). *Παρακολουθήσεις πολιτικών, δημοσιογράφων και επιχειρηματιών από Predator και ΕΥΠ*, (ανάκτηση 20-05-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/finds/parakoloythiseis-politikon-dimosiografon-kai-epicheirimation-apo-predator-kai-eyp/>.
- Χονδρόγιαννος Θ., (2023). *ΕΥΠ: Παρακολούθηση έξι ανώτατων πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων*, (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/finds/eyp-parakoloythisi-exi-anotaton-politikon-kai-stratiotikon-axiomatoychon/>.

- Χονδρόγιαννος Θ., (2023). *Έκθεση της Επιτροπής PEGA για παράνομες παρακολουθήσεις στην Ελλάδα*, (ανάκτηση 04-03-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/finds/ekthesi-tis-epitropis-pega-gia-paranomes-parakoloythiseis-stin-ellada/>.
- Χονδρόγιαννος Θ., (2023). *Αντιδράσεις 15 συνταγματολόγων κατά της γνωμοδότησης Ντογιάκου για την ΑΔΑΕ*, (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <https://govwatch.gr/finds/antidraseis-15-syntagmatologon-kata-tis-gnomodotisis-ntogiakoy-gia-tin-adae/>.
- Χουλιάρας Α., (2019). *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Σε Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαράλαμπους Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σσ.63-85), Α' Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Whitman, James. (2009). *Equality in Criminal Law: The Two Divergent Western Roads*, Journal of Legal Analysis. 1. 10.4159/jla.v1i1.8, (σσ.119-165), (ανάκτηση 26-12-2021), διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.4159/jla.v1i1.8>.
- Young J., (2015). *Ηθικός Πανικός: Οι καταβολές του στην Αντίσταση, τη Μνησικακία και η Ερμηνεία της Φαντασίας σε Πραγματικότητα*. Σε Β. Καρύδης – Α. Χουλιάρας (Επίμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Συνήγορος του Πολίτη, (σσ.21-39), Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Νομοθεσία

- Αιτιολογική Έκθεση στο Σχ.Ν.4985/2022, *Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα – Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999*, (σσ.72-96), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/12103004.pdf>.
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, (1966) όπως κυρώθηκε με τον Ν. 2462/1997 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου», ΦΕΚ Α' 25/26.2.1997, (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/208462/nomos-2462-1997#google_vignette.
- Έκθεση Διαβούλευσης στο Σχ. Ν. 4985/2022. *Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα – Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999*, (σσ.99-156), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/12103004.pdf>.
- Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 26.10.2012, (σσ.1-34), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0010.02/DOC_1&format=PDF.
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, (1950), (σσ.1-39), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ell.
- Κανονισμός (ΕΕ), 2017/1939 του Συμβουλίου της 12^{ης} Οκτωβρίου 2017 σχετικά με την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 31.10.2017, (σσ.1-71), (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1939>.

- N.1949/1991, *Κύρωση σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας*, ΦΕΚ Α'83/31-05-1991, (ανάκτηση 30-04-2024), διαθέσιμο στο <http://www.sofron.gov.gr/wp-content/uploads/2015/02/%CE%9D.-1949-1991-%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91%CE%84-831991.pdf>.
- N. 2776/1999, *Σωφρονιστικός Κώδικας*, ΦΕΚ Α' 291/24.12.1999, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/190801/nomos-2776-1999>.
- N.3126/2003, *Ποινική ευθύνη Υπουργών*, ΦΕΚ 66/Α/19-03-2003, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/kubernese/n-3126-2003.html>.
- N.4620/2019, *Κύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, όπως ισχύει μετά την ΠΝΠ 27.6.2019 ΦΕΚ Α'122/16.7.2019, N.4623/2019, N.4637/2019, N.4640/2019, N.4689/2020, N.4745/2020, N.4800/2021, N.4855/2021, N.4871/2021, N.4937/2022, N.4938/2022, N.4947/2022, N.4995/2022, N.5003/2022 και τον N.5023/2023, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/530491/nomos-4620-2019>.
- N.4619/2019, *Κύρωση του Ποινικού Κώδικα*, ΦΕΚ Α'95/11.06.2019, όπως ισχύει μετά την ΠΝΠ 27.6.2019 Διόρθωση σφαλμάτων ΦΕΚ Α'122/16.7.2019, N.4623/2019, N.4637/2019, N.4777/2021, N.4855/2021, N.4871/2021, N.4908/2022, N.4947/2022, N.5002/2022, N.5005/2022, N.5023/2023 και το N. 5039/2023, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/529099/nomos-4619-2019>.
- N. 4855/2021, *Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα , του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες επείγουσες διατάξεις*, ΦΕΚ Α'215/12-11-2021, (ανάκτηση 29-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/758669/nomos-4855-2021>.
- N. 4985/2022, *Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999 και άλλες διατάξεις*, ΦΕΚ Α 203/27.10.2022, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/832340/nomos-4985-2022>.
- N.2329/1953, *Περί κυρώσεως της από 4^{ης} Νοεμβρίου 1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του από 20^{ης} Μαρτίου 1952 προσθέτου εις αυτήν Πρωτοκόλλου των Παρισίων*, ΦΕΚ Α'68/21-03-1953,(σσ.439-454), (ανάκτηση 31-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.scribd.com/document/364879337/N-2329-1953-%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91-68-1953>.
- European Convention on Human Rights, (1950), (σσ. 1-34), (ανάκτηση 04-03-2024), https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG.
- Οδηγία(ΕΕ)2017/1371 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2017, σχετικά με την καταπολέμηση, μέσω του ποινικού δικαίου, της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371>.
- Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, (1948), (ανάκτηση 01-06-2024), διαθέσιμο στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>.
- Π.Δ. 283/1985 ΦΕΚ Α'106/31-05-1985. *Ποινικός Κώδικας*, (ανάκτηση 20-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/434231/p.d.-283-1985>.
- Συνθήκη της Λισσαβώνας, (2007). *Για την Τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης Περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, (2007/C 306/01), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C306/1, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>.
- Σύνταγμα της Ελλάδας, (2019), ΦΕΚ Α'211/25-11-2019, (σσ. 5709-5740), (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://lawnet.gr/law-news/dimosiefthike-to-anatheorimeno-syntag/>.
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016), C 202/389, (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT>.

Νομολογία

- ΑΠ 5/2020, (Ζ΄ Ποινικές), (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=OQ5J1D532K5JI6LI0Q3WFMNMGSAJ&apof=5_2020&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C6.
- ΑΠ 1233/2018, (Ε Ποινικές), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=8U59DLGSSPEKY0BC6X9VTKRCSMWA73&apof=1233_2018&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C5.
- ΑΠ 282/2013 (Ζ΄ Ποινικές), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμη στο https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=UQ49HOQ411YRG6R4FBGYBOF1CXT3Q&apof=282_2013.
- ΑΠ 397/2007 (ΣΤ΄ Ποινικές), (ανάκτηση 30-03-2024), διαθέσιμη στο https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=JsWXloHwqvw8G3jZc8GqHuuFQePhO9&apof=397_2007&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%D3%D4.
- ΑΠ 1001/2019, (ΣΤ΄ Ποινικό Τμήμα – Σε Συμβούλιο), (ανάκτηση 02-05-2024), διαθέσιμο στο https://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/ap%201001_2019.htm.
- Ολ. ΑΠ 1/2014, (Ολομέλεια, Ποινικές), (ανάκτηση 25-05-2024), διαθέσιμο στο https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=E3ULX8NTN0LHLVD85PFOCYGES0DO9W&apof=1_2014.
- Babar Ahmad and others v. the United Kingdom, European Court of Human Rights, Fourth Section, Applications nos. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 and 67354/09, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-110267>.
- Bakoyanni v. Greece, European Court of Human Rights, First Section, Application no. 31012/19, (ανάκτηση 07-03-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-221836%22%5D%7D>.
- Bouyid v. Belgium, European Court of Human Rights, Grand Chamber, (2015), Application no 23380/09, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-157670>.
- B.Y. c. Grèce, Cour Européenne Des Droits De L' Homme, Première Section, Requête no.60990/14, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222656>.
- Cela και Λοιποί κατά Ελλάδα, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, [Greek Translation] by Official Translation Center, Πρώτο Τμήμα, (Προσφυγή αριθ. 10244/14), (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188515>.
- D.M. v. Greece, European Court of Human Rights, [Greek Translation] by Official Translation Center, Πρώτο Τμήμα, Προσφυγή αριθ.44559/15, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188542>.
- ECrRH, (2019), *Press country profile – Fiche pays pour la presse – Ελλάδα, Επικύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1974*, (σς.1-7), (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/CP_Greece_ELL.
- Engel and others v. The Netherlands, (1976), European Court of Human Rights, Court (Plenary), application no.5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, 8 June 1976, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>.
- Galotskin v. Greece, European Court of Human Rights, First Section, Application no.2945/07, Strasbourg, (2010), (ανάκτηση 01-03-2024), διαθέσιμο στο

- <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-96687%22%5D%7D>. .
- Harkins and Edwards v. The United Kingdom, European Court of Human Rights, Fourth Section, Application nos. 9146/07 and 32650/07, (ανάκτηση 25-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-108599>.
- Konstas v. Greece, European Court of Human Rights, (2011), App. No. 53466/07, (ανάκτηση 02-03-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-531>.
- Kordas c. Grèce, Cour Européenne Des Droits De L' Homme, (2017) Première Section, Requête no 51574/14, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-172364>.
- Kudla v. Poland, European Court of Human Rights, Application no. 30210/96, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=001-58920>.
- M.S.S. v. Belgium and Greece, European Court of Human Rights, Grand Chamber, Application No. 30696/09, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-103050>.
- Peers v. Greece, European Court of Human Rights, Second Section, Application no.28524/95, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59413>.
- Pretty v. The United Kingdom, European Court of Human Rights, Fourth Section, Application no. 2346/02, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448>.
- Scopolla v. Italy (No2), European Court of Human Rights, [GC], 2009, Appl. No. 10249/03, (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-94135>.
- Singh and Others v. Greece, European Court of Human Rights, (2017), First Section, Application no.60041/13, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170704>.
- S.P. κ.α. κατά Ρωσίας (S.P.and Others v. Russia), European Court of Human Rights, της 02.05.2023, Application nos 36463/11, 11235/13, 35817/13, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://www.echr.caselaw.com/apofaseis-edda/anoxi-tou-prosopikou-ton-filakon-stin-atipii-ierarxia-metaksi-kratoumenon-ekfovismos-kai-via-se-varos-ton-katoteron-stin-ierarxia-apanthropi-kai-ekseftelistiki-metaxeirisi/>. - <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-14063>.
- ΣυμβΕφΘεσ. 397/2020, (ανάκτηση 09-03-2024), διαθέσιμο στο <https://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/SymvEfThess%20397.2020.htm>.
- ΣτΕ Ολ. 3500/2009, (ανάκτηση 10-03-2024), διαθέσιμο στο https://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/steo3500_09.htm.
- ΣτΕ 2221/2018, (Β' Τμήμα), (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.taxheaven.gr/news/42584/ste-22212018-arxh-ths-anadromikhs-efarmoghs-ths-hpioterhs-forologikhs-kyrwshs-kata-to-hmedapo-dikaio?output=printer>
- ΣτΕ 822/2022, (σ.1-9), (ανάκτηση 31-05-2024), διαθέσιμο στο <https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2023/11/StE-822-2022.pdf>.
- The Greek Case, European Commission of Human Rights, application no 3321/67, application no 3322/67, application no 3323/67, application no 3344/67, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-49209>.
- Tyrer v. The United Kingdom, European Court of Human Rights, Application no.5856/72, (ανάκτηση 27-04-2024), διαθέσιμο στο <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57587>.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.